

**Тадбиркорлар учун маъмурий
тартиб-қоидалар тўғрисида**

БРОШЮРА

УДК 337.722(575.1)

ББК 67.404

Т 14

Ушбу китобга ўз хиссасини қўшган муаллифлар:

ҒАЙРАТ ХИДОЯТОВ,

Адлия вазири ўринбосари – Сўз боши

Худоёр МЕЛИЕВ,

Иқтисодий қонунчилик бошқармаси бошлиғи – V қисм

Шоқир САИДОВ,

Тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бошқармаси бошлиғи – IV қисм

Бахтиёр ҚАЮМОВ,

Қонунчиликни туркумлаш ва ҳуқуқий ахборот
бошқармаси бошлиғи ўринбосари – I қисм

Бобур УСМАНОВ,

Идоравий меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни давлат рўйхатидан
ўтказиш бошқармаси бўлим бошлиғи – II, III қисмлар

Миродил МАХМУДОВ,

Юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказиш
бошқармаси бўлим бошлиғи – VI қисм

**Т 14 Тадбиркорлар учун маъмурий тартиб-қоидалар тўғрисида
брошюра / Ғ.Хидоятлов, Х.Мелиев, Ш.Саидов ва бошқ. – Т.:
«Sharq», 2011. - 176 б.**

И. Хидоятлов, Ғ.

ISBN 978-9943-00-785-7

Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ва Япония Халқаро Ҳамкорлик Агентлиги (JICA) билан биргаликдаги «Хусусий сектор фаолиятини ривожлантириш учун маъмурий тартиб-қоидаларни такомиллаштириш» лойиҳаси доирасида чоп этилган. Мазкур китоб Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ёки JICАнинг расмий позициясини билдирмайди.

Ушбу нашр бепул тарқатиш учун мўлжалланган.

УДК: 334.722(575.1)

ББК 67.404

ISBN 978-9943-00-785-7

© Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги.
© Япония Халқаро Ҳамкорлик Агентлиги (JICA).
© «Sharq» НМАК Бош таҳририяти, 2011 й.

Қабул қилинган қисқартиришлар:

БҲМС	– Бухгалтерлик ҳисоби Миллий стандарти
ВМҚ	– Вазирлар Маҳкамасининг қарори
Инспекциялар	– Туманлар ва шаҳарлар ҳокимликлари ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларини рўйхатга олиш инспекциялари
Кенгаш	– Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши
МЖтК	– Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс
МЧЖ	– Масъулияти чекланган жамият
ОАВ	– Оммавий ахборот воситалари
ПҚ	– Президент қарори
ПФ	– Президент фармони
Рўйхат №	– Рўйхат рақами
СК	– Солиқ кодекси
СТИР	– солиқ тўловчининг идентификация рақами
ЎЗР	– Ўзбекистон Республикаси

Сўз боши

Ўзбекистонда ўтказилган ислохотлар натижаси ўлароқ тадбиркорлик фаолиятини олиб бориш учун қулай муҳит, тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишда ортиқча бюрократик ва маъмурий тартиб-қоидаларни сезиларли даражада соддалаштирилиши тадбиркорлар сонининг ошишига олиб келди. Умуман олганда, бизнесни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, ташаббускорлик ва аҳоли турмуш шароитини ошириш баробарида республика иқтисодиётини ривожлантиришда янги босқич сифатида тан олинади.

Шу билан бирга, сўнгги йилларда тадбиркорлик субъектларининг, айниқса кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг ривожланиши ва ҳар томонлама қўллаб-қувватланиши давлат сиёсатининг асосий стратегик йўналиши бўлиб қолмоқда. Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А. Каримов томонидан 2011 йилнинг «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» деб эълон қилиниши ислохотларнинг узвий давоми ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 7 февралдаги ПҚ-1474-сонли қарори билан тасдиқланган «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили Давлат дастури» доирасида асосий эътибор тадбиркорликка кўпроқ эркинлик бериш, давлатнинг бошқарув функциялари ва рухсат берувчи нормаларни қисқартириш, давлат ва назорат органларининг тадбиркорлик субъектлари молия-хўжалик фаолиятига аралашувини кескин қисқартириш, кичик корхоналар ва тадбиркорларни ташкил қилиш ҳамда рўйхатдан ўтказиш тартиб-қоидаларини янада соддалаштириш, ҳисоботлар тизими ҳамда молия, солиқ ва статистика органларига ҳисоботлар топшириш механизмини такомиллаштириш ва унификациялашга алоҳида эътибор қаратилган.

Юқоридаги фикрлар тадбиркорлик фаолияти субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва тугатиш, тадбиркорлик фаолиятининг айрим турларини лицензиялашнинг муҳим йўналишларини батафсил тартибга соладиган мазкур қўлланманинг долзарблиги ва ўз вақтида тайёрланганлигидан далолат беради ҳамда китобхонга тадбиркорлар томонидан турли хил ҳисоботларнинг тушунчаси, шакллари, тузиш ва тақдим қилиш тартиби билан танишиш имконини беради. Қўлланма шунингдек тадбиркорлик субъектлари фаолияти устидан давлат назоратини амалга ошириш, хусусан тадбиркорлар фаолиятини текшириш ўтказиш тушунчаси, турлари ва текшириш ўтказиш тартибига оид масалаларни ҳам қамраб олган. Шу билан бирга тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш масалалари ҳам қўриб чиқилган.

Халқаро амалиёт кўрсатганидек, тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг мураккаблиги ва ихтиёрий тугатишдан қутилган оқибатлар мамлакатдаги ишчанлик муҳитига салбий таъсир кўрсатади. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва тугатиш, улар фаолиятини таъминлаш учун руҳсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш бўйича давлат функциясининг самарадорлиги, энг аввало рўйхатдан ўтказувчи органларнинг ўз ишини сифатли бажариши ҳамда уюшқоқликни талаб этади. Зеро, тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги дастлабки қадамлар тадбиркор ҳамда рўйхатдан ўтказувчи орган ўртасида вужудга келадиган ҳуқуқий муносабатлар асосида қўйилади. Тадбиркорлик субъекти сифатида давлат рўйхатидан ўтиш қанчалик қийин бўлса, шунчалик озчилик расмий равишда бизнес юритишга интилади, яъни тадбиркорлик фаолиятини юритмайдилар ёки ўзларини «соя»га олиб, ноқонуний тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланадилар.

Шу муносабат билан Ўзбекистонда иқтисодиётни янада эркинлаштириш бўйича ислохотлар олиб борилганда рўйхатдан ўтказиш тартиб-қоидаларини соддалаштириш, давлат рўйхатидан ўтказиш жараёнида маъмурий тўсиқлар ва санса-

лорликларни камайтиришга алоҳида эътибор қаратилди. Натижада, 2001 йилнинг ўзидаёқ республикада тадбиркорлик субъектларини «бир йўла» принципи бўйича давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш жорий этилди. Кейинчалик ушбу тартиб қодалар 2003 йилда тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш билан бир қаторда бизнес юритиш учун рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тизимининг йўлга қўйилиши билан янада такомиллашди. 2006 йилда рўйхатдан ўтказишнинг хабардор қилиш тартиби жорий этилди.

2007 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 27 апрелдаги ПҚ-630-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартибини такомиллаштириш тўғрисида»ги қарорининг қабул қилиниши билан тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва фаолиятини бекор қилиш тизими тубдан ислох қилинди.

Натижада, ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикасининг қонунчилигида тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратувчи нормалар мустақамланган. Давлат рўйхатидан ўтказишда, тадбиркорлик субъектларини рўйхатга қўйишда, шунингдек уларнинг ихтиёрий тугатилишида маъмурий сарф-харажатларни камайтириш ва бюрократик тўсиқларни бартараф этиш чоралари кўрилган.

Замонавий дунёда, бозор муносабатлари шароитида тадбиркорлар фаолияти учун етарли шарт-шароитларни яратиш давлатнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб ҳисобланади. Аммо, шу билан бирга, хизматлар ва товарларнинг сифатини етарли даражада таъминлаб бериш ва фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига зарар етказилишининг олдини олиш ва жамият хавфсизлигини таъминлаш лозим бўлади. Мазкур вазифа бажарилиши учун тадбиркорлик фаолиятининг айрим турларини лицензиялаш асос бўлиб хизмат қилади. Таъкидлаш лозимки, тадбиркорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари бузилиши ҳолатларининг олдини олиш

мақсадида Ўзбекистон Республикасининг «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Қонунида лицензияланадиган тадбиркорлик фаолиятининг турлари айнан қонун билан, фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тартиби эса Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланиши мустақамланган, қонунда белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Тан олиш керакки, тадбиркорлик субъектлари томонидан тақдим этиладиган турли хил ҳисоботлар сонининг ошиши аксарият ҳолларда улар фаолиятининг мураккабланишига ҳамда самарасизлигига сабаб бўлади. Шу муносабат билан, тадбиркорлар фаолиятига асосиз аралашувларга йўл қўймаслик мақсадида қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган текширишларнинг қўшимча шакллари ўрнатиш тақиқланган. Таъкидлаш лозимки, қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган статистика ҳисоботини ва бошқа ҳужжатларни талаб қилиб олиш ёхуд назарда тутилган ҳисоботни тақдим этишнинг белгиланган муддатларига хилоф равишда талаб қилиб олиш, худди шунингдек унинг мустақиллигини бошқача тарзда чеклаш маъмурий жавобгарликка тортиш учун асос бўлади.

Умуман олганда, тадбиркорлик субъектлари томонидан тақдим этиладиган ҳисоботларни қисқартиришда ижобий тенденция кузатилмоқда. Хусусан, қонунчиликда белгиланишича, кичик корхоналар, микрофирмалар ҳисоботларни фақат жойлардаги давлат статистика органларига ва солиқ органларига улар томонидан белгиланган шакллар бўйича ҳар чоракда тақдим этадилар. Микрофирмалар ва кичик корхоналардан ҳар ойда ҳисоботлар талаб қилишга йўл қўйилмайди.

Тайёрланган қўлланма тадбиркорлик субъектлари фаолияти устидан давлат назоратини амалга ошириш масалаларини батафсил тартибга солиди ва тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишларни чеклаш тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг асосий қафолатларидан бири эканлигини ифода этади. Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни янада тартибга солиш, текширишлар сонини камайтириш, турли назорат органлари томонидан амалга оширила-

диган текширишларда параллелчилик ва такрорлаш фактларини бартараф этиш, уларнинг корхоналар хўжалик фаолиятига асоссиз аралашувига йўл қўймаслик мақсадида «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 39-моддасида режали текширишлар ўтказишнинг муддатлари белгилаб қўйилди. Қонун ҳужжатларида алоҳида турдаги тадбиркорларга улар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш борасида айрим имтиёзлар ва преференциялар белгиланган.

Тадбиркорлар томонидан қонун ҳужжатлари талабларининг бузилиши уларга нисбатан муайян ҳуқуқий таъсир кўрсатиш чораларини қўллаш учун сабаб бўлади. Тадбиркорлар томонидан қонун ҳужжатларининг тегишли нормаларини бузганлиги муносабати билан улар фаолиятига асоссиз чеклаш ҳолатларининг олдини олиш мақсадида қонунчиликда мазкур чораларни қўллашнинг тартиби ва шартлари батафсил ёритилган. Тайёрланган қўлланма тадбиркорларга нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш масалаларини тартибга солувчи бутун қонунчилик массивини кенг ёритади.

Тайёрланган қўлланма тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқий саводхонлигини оширишга кўмаклашади. Бу каби саводхонлик, ўз навбатида, биринчидан, тадбиркорлик субъектларининг ўзлари томонидан қонунчилик талаблари бузилишининг олдини олишда, иккинчидан эса давлат органларининг мансабдор шахслари томонидан уларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари бузилишининг олдини олишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

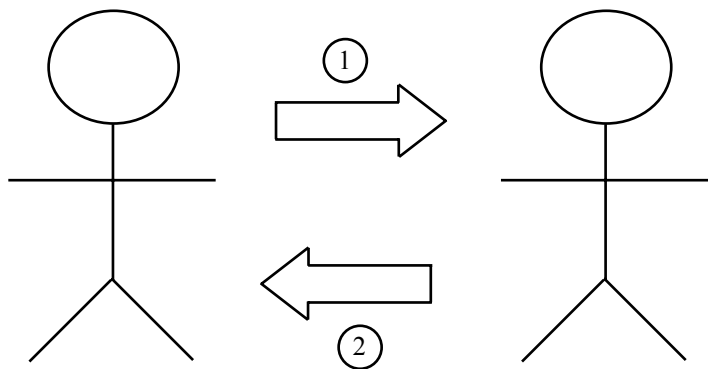
Ўзиш принциплари

Мазкур нашрнинг ўзига хос хусусияти давлат рўйхатидан ўтказиш ва лицензиялашда давлат органлари ва шахслар ўртасида вужудга келадиган, ўзгарадиган, тамом бўладиган ҳуқуқий муносабатларни тизимлаштириш ва тартиб-қоидаларини тушунтиришдан иборат.

Келинг, мазкур тартиб-қоидаларни ариза беришнинг хабардор қилиш тартиби мисолида кўриб чиқамиз. Ушбу қўлланманинг мазмуни тадбиркорларни қуйидаги жиҳатлардан қизиқтиради: рўйхатдан ўтказишни амалга ошириш ва лицензиялаш учун қандай ҳужжатлар, қайси муддатларда, қайси давлат органларига тақдим этилиши керак, шунингдек рўйхатдан ўтказишни амалга ошириш ва лицензиялашни рад этиш асослари ҳақида қандай билса бўлади ва бундай ҳолларда қандай чоралар кўриш мумкин. Бошқача қилиб айтганда, тадбиркорлар маъмурий органларга нисбатан қандай процессуал ҳуқуқларга эга.

Мазкур қўлланма маъмурий органлар учун эса қуйидаги жиҳатлардан аҳамиятли ҳисобланади: қайси ҳолларда аризалар ёки ариза-хабарномалар қабул қилинади, қайси ҳолларда аризани қабул қилиш рад этилади ва қандай муддатда аризачи бу ҳақда хабардор қилиниши лозим. Бундай қарорлар қандай шаклда расмийлаштирилиши лозим. Тегишли қарорлар қабул қилишда рўйхатдан ўтказувчи ёки лицензияловчи орган қандай қоидаларга амал қилиши керак. Бошқача қилиб айтганда, маъмурий органлар тадбиркорларга нисбатан қандай процессуал мажбуриятларга эга.

Юқоридагиларни 10-бетдаги схема орқали ифодалаш мумкин.

Тадбиркорлар

Давлат органлари

Тадбиркорлар учун мўлжалланган қўлланмада асосий эътибор юқоридаги схемада қайд этилган тадбиркорларнинг процессуал ҳуқуқларига қаратилади (1). Давлат хизматчилари учун мўлжалланган қўлланмада эса асосий эътибор схемада қайд этилганидек давлат органларининг мансаб ваколатлари ҳамда процессуал мажбуриятларига қаратилади (2).

Мазкур китобнинг тузилмаси

Мазкур брошюра тадбиркорлар учун Ўзбекистон Республикасининг «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни бўйича маъмурий тартиб-қоидалар юзасидан қўлланма бўлиб ҳисобланади. Бошқача қилиб айтганда, мазкур нашр давлат рўйхатидан ўтказиш ва лицензиялашда давлат органлари ва шахслар ўртасидаги маъмурий тартиб-қоидалар асосида вужудга келадиган, ўзгарадиган, тамом бўладиган ҳуқуқий муносабатлар билан боғлиқ бўлган тадбиркорлик соҳасидаги ҳуқуқий муносабатларни тартибга солади ва тизимлаштиради.

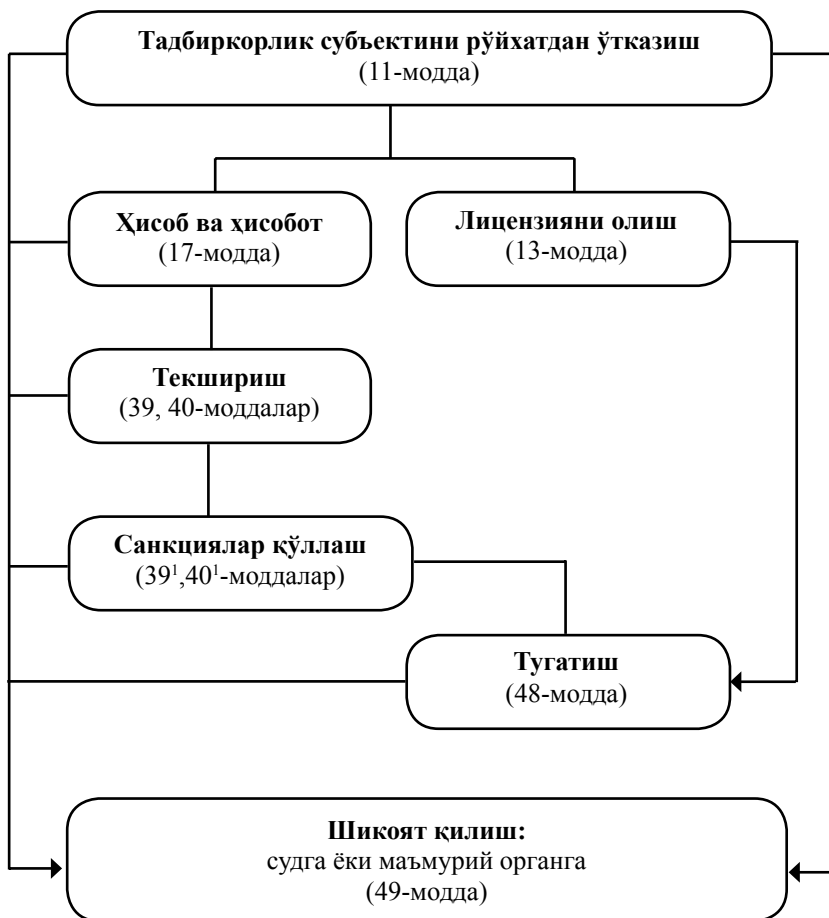
Агар мисол тариқасида «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни бўйича маъмурий тартиб-қоидаларга оид моддаларини тадбиркорлик субъекти ташкил этилишидан бошлаб тугатилишигача босиб

ўтадиган маъмурий процедураларда кўриб чиқадиган бўлсак, 1-схемада келтирилган «Умумий схема» келиб чиқади. «Умумий схема»нинг тавсифи қуйидаги кўринишга эга.

Дастлаб тадбиркорлик билан шуғулланиш истагида бўлган тадбиркорлик субъекти маъмурий органда давлат рўйхатидан ўтиши керак (Рўйхатдан ўтказиш (11-модда)). Шунингдек, амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагида бўлган тадбиркорлик субъекти давлат рўйхатидан ўтказиш билан бир қаторда маъмурий органдан лицензия олиши лозим (Лицензиялаш (13-модда)). Давлат рўйхатидан ўтказилган ва зарур бўлган лицензияни олган тадбиркорлик субъекти тадбиркорлик билан шуғулланиши мумкин. Тадбиркорлик субъекти ўз ишини бошлаши билан, у тегишли маъмурий органларга ҳисоботлар топшириши лозим бўлади (Ҳисобот (17-модда)). Шунингдек, тадбиркорлик субъекти маъмурий органлар томонидан амалга ошириладиган маъмурий текширувлардан ўтиши лозим (Маъмурий текширув (39, 40-моддалар)). Қонунни бузган тақдирда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи шахсга нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўлланилади (Ҳуқуқий таъсир чоралари (39¹, 40¹-моддалар)). Корхонани тугатиш истагида бўлган тадбиркорлик субъекти тугатиш тартиб-қоидаларига амал қилиши керак. Бошқача қилиб айтганда, тадбиркорлик субъекти ўз фаолиятини тугатиш йўли билан яқунлайди (Тугатиш (48-модда)). Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказиш, лицензия бериш, ҳисобот тақдим этиш, маъмурий текширув, ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш ва тугатиш жараёнида шахс маъмурий орган қароридан норози бўлса шикоят қилиш ҳуқуқига эга (Шикоят қилиш (49-модда)).

Мазкур китоб тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказиш, лицензия бериш, ҳисобот тақдим этиш, маъмурий текширув, ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш ва тадбиркорлик субъектларини тугатишга бағишланган боблардан иборат бўлиб, шунингдек ҳар бир бобда заруратга қараб шикоят келтириш тартиби ёритилган.

Умумий схема

І қисм

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ ДАВЛАТ РҲЙХАТИДАН ҲТКАЗИШ

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ҳзбекистон Республикаси Қонунининг 11-моддаси¹.

Тадбиркорлик фаолияти субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тегишли давлат органи томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ва муддатларда амалга оширилади.

Рўйхатдан ўтказувчи органлар ариза берувчига тадбиркорлик фаолияти субъекти тариқасида давлат рўйхатидан ўтказишни уни ташкил этиш мақсадга мувофиқ эмас деган важ билан рад этишга ёки қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган қўшимча талабларни белгилашга ҳақли эмас.

Ариза берувчини тадбиркорлик фаолияти субъекти тариқасида давлат рўйхатидан ўтказишни рад этганлик, шунингдек рўйхатдан ўтказиш муддатларини бузганлик устидан судга шикоят қилиш мумкин. Рўйхатдан ўтказувчи органнинг қарори, шунингдек мазкур орган мансабдор шахсларининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) суд томонидан қонунга хилоф деб топилган тақдирда улар ариза берувчига рўйхатдан ўтказишни рад этганлик ёки рўйхатдан ўтказиш муддатини бузганлик туфайли етказилган зарарнинг ўрнини қоплайдилар ва маънавий зарар учун товон тўлайдилар.

¹ Ҳзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2000 й., 5–6-сон, 140-модда.

1-б ў л и м . Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тизими

1-боб. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг мақсадлари

Тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишнинг асосий шартларидан бири субъектларни давлат рўйхатидан ўтказиш ҳисобланади. «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 4-моддасига асосан тадбиркорлик фаолияти субъектлари (тадбиркорлик субъектлари) белгиланган тартибда рўйхатдан ўтган ҳамда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган юридик ва жисмоний шахслардир.

Шунингдек, ЎЗР ФКнинг 44-моддасига мувофиқ, юридик шахс қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтказилиши лозим ва давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб ташкил этилган ҳисобланади. Давлат рўйхатидан ўтказиш хўжалик оборотидаги алоҳида шахс фаолият кўрсатаётганлигининг қонунийлигини исботлаш учун зарур.

2-боб. Ўзбекистонда тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-қоидаларининг моҳияти ва турлари

Ўзбекистон Республикасида тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг асосий иккита тури (йўналиши) мавжуд – хабардор қилиш ва рухсат бериш тартиблари. Банklar, кредит ташкилотлари ва оммавий ахборот воситаларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг алоҳида тартиб-қоидалари кўзда тутилган.

Амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқ тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат берувчи тартиби деб ҳисоблаш учун тадбиркорлик субъекти, айти

пайтда рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштирган ҳолда, давлат рўйхатидан ўтказилади. Рухсат бериш тартибида тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказишда рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш, реестр юритиш, солиқ ва статистика органларида ҳисобга қўйиш билан бирга аризага тадбиркорлик фаолияти субъекти сифатида рўйхатдан ўтказилганлиги тўғрисида гувоҳнома ҳамда барча рухсат бериш ҳужжатлари берилади. Давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат бериш тартиби: 1) давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги ариза билан бир вақтда туман (шаҳар) ҳокимининг ер участкасига бўлган ҳуқуқни рўйхатдан ўтказиш ва объект қурилишига рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш учун янги қурилишга ер участкаси ажратиш тўғрисидаги қарори нусхасини тақдим этган тадбиркорлик субъектларига; 2) давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги ариза билан бир вақтда туман (шаҳар) ҳокимининг газ ва электр тармоқларига уланиш учун техник шартлар олиш учун янги қурилишга ер участкаси ажратиш тўғрисидаги қарори нусхасини тақдим этган тадбиркорлик субъектларига; 3) давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги аризада фаолиятнинг асосий тури сифатида фаолиятнинг лицензияланадиган турини кўрсатган тадбиркорлик субъектларига татбиқ этилади. Бироқ, аризачи (тадбиркорлик субъекти ёки унинг муассиси) рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштирмасдан ҳамда лицензияланмайдиган фаолият тури бўйича тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказишни сўраб мурожаат қилса, давлат рўйхатидан ўтказиш хабардор қилиш тартибида амалга оширилади. Мазкур тартиб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги 357-сонли қарори билан тасдиқланган Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисидаги Низом билан ўрнатилган.

Ҳукуматнинг мазкур қарорида назарда тутилган тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тартибқоидаларида «бир йўла» принципи ўз ифодасини топган бўлиб, унга кўра аризачи (тадбиркор) бир уринишнинг ўзида

давлат органлари билан бўладиган ўзаро ҳаракатларни амалга ошириши мумкин, яъни тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш мақсадида муҳандислик коммуникацияларига (газ билан таъминлаш, энергия билан таъминлаш, сув билан таъминлаш, канализация, иссиқлик билан таъминлаш, телефон алоқаси тармоқлари) уланиш, турар-жойларни нотурар-жой тоифасига ўтказиши, объектларни қуриш ва реконструкция қилишга техник шартларни белгиланган тартибда расмийлаштириши мумкин.

2-б ў л и м . Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйишнинг турлари

1-боб. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби (ПҚ-357-сон)

Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг хабардор қилиш тартиби тақдим этилган ҳужжатлар асосида тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 24 майдаги ПҚ-357-сонли қарори билан тасдиқланган Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби тўғрисидаги Низомда назарда тутилган қисмдагина уларни кўриб чиқишнинг тезлаштирилган таомили ҳисобланади.

1-§. Тадбиркорлик субъектлари

Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг хабардор қилиш тартиби барча тадбиркорларга нисбатан тадбиқ қилинади (*масалан, Адлия вазирлигида лицензия олиши талаб этилмайдиган хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар¹ хабардор қилиш тартибида давлат рўйхатидан ўтказилади*):

а) ер майдонлари ажратиб бериш, газ ва электр тармоқларига улаш тўғрисида, шунингдек лицензияланадиган фаолият турлари бўйича қарор талаб этиладиган тадбиркорлик субъектлари;

¹ Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 30 ноябрдаги ПФ-1652-сонли «Хорижий сармоялар иштирокидаги корхоналарга бериладиган қўшимча рағбатлантириш омиллари ва имтиёзлар тўғрисида»ги Фармони талабларига жавоб берадиган янги ташкил этиладиган корхоналар қиради.

б) тижорат фаолияти учун товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорлар;

в) банкларни, кредит уюшмаларини, ломбардларни ҳамда оммавий ахборот воситаларини рўйхатга олиш бундан мустасно.

2-§. Хабардор қилиш тартиби бўйича давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-қоидалари

Юридик шахс бўлган тадбиркорлик субъектларини хабардор қилиш тартибида давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш саккиз босқичдан иборат ва схема бўйича амалга оширилади (2-схемага қаранг), якка тартибдаги тадбиркорлар, юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжаликларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш эса етти босқичдан иборат бўлиб, схема бўйича (3-схемага қаранг) амалга оширилади.

3-§. Тадбиркорлик субъектларини юридик шахс сифатида давлат рўйхатидан ўтказиш учун тақдим қилинадиган ҳужжатлар

Тадбиркорлик субъектларини юридик шахс сифатида рўйхатдан ўтказиш учун ариза берувчи (муассис ёки Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ муассислар томонидан вакил қилиб тайинланган шахс) рўйхатдан ўтказувчи органга шахсан келиб ёки почта орқали:

хабардор қилиш тартибида ариза-хабарнома;

рухсат бериш тартибида ариза тақдим этади.

Шуни таъкидлаш лозимки, хабардор қилиш ҳамда рухсат бериш тартибида ариза (ариза-хабарнома)га илова қилинадиган ҳужжатлар айнан бир хилдир.

Шундай қилиб, давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги ариза (ариза-хабарномага) қуйидагилар илова қилинади:

давлат тилидаги таъсис ҳужжатларининг икки асл нусхаси (юридик шахсни давлат рўйхатидан ўтказувчи органга тақдим этиладиган таъсис ҳужжатлари – устав ёки таъсис шартнома-

си ва устав ёки фақат таъсис шартномаси, бунда масъулияти чекланган ҳамда кўшимча масъулиятли жамиятлар учун – таъсис шартномаси ва устав, тўлиқ ва коммандит ширкатлар учун эса – фақат таъсис шартномаси, акциядорлик жамиятлари, хусусий корхоналар, фермер хўжаликлари ҳамда юридик шахс бўлган деҳқон хўжаликлари учун – фақат устав). Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ва хорижий сармоя иштирокидаги бошқа корхоналар учун нотариал тасдиқланган таъсис ҳужжатлари талаб этилади.

- давлат божининг белгиланган миқдори тўланганлиги ҳақидаги банк тўлов ҳужжати (деҳқон хўжаликлари, шунингдек давлат корхоналари негизида ташкил этиладиган акциядорлик жамиятларидан ташқари);
- фирма номларининг марказлаштирилган маълумотлар базасида қулай фирма номи захирага олинганлигини тасдиқлайдиган ягона логин ва парол (кейинги ўринларда – фирма номининг захирага олиниши тасдиғи);
- уч нусхада муҳр ва штамп эскизлари.

Давлат рўйхатидан ўтказиш учун кўрсатилган ҳужжатларга кўшимча равишда қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилади:

а) бозорлар учун – бозор ташкил қилишга ер участкаси ажратиб бериш тўғрисидаги Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашининг, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларининг қарори ҳамда бозорнинг устав фондига таъсис ҳужжатларида кўрсатилган миқдорнинг камида 30 фоизи кiritилганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

б) хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ва хорижий сармоя иштирокидаги бошқа корхоналар учун:

хорижий муассис тўғрисида юридик шахс рўйхатдан ўтказилган жойдаги савдо реестридан кўчирма ёки, агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, Ўзбекистон Республикасининг консуллик муассасаси томонидан белгиланган тартибда легализация қилинган ушбу юридик шахс фаолиятини тасдиқловчи бошқа ҳужжат, булар мавжуд бўлмаган тақдирда эса – муассис рўйхатдан ўтказилган давлат Ташқи ишлар вазирлигида, мазкур мамлакатнинг Ўзбекистон Республикасидаги кон-

суллик муассасасида ёки дипломатик ваколатхонасида легализация қилиниб, кейинчалик Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлигининг Консуллик бошқармасида тасдиқланган бошқа ҳужжат, агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса. Хорижий муассис тўғрисида савдо реестридан кўчирмада ёки ушбу юридик шахснинг фаолиятини тасдиқловчи бошқа ҳужжатда хорижий юридик шахснинг, у жойлашган жойнинг номи, хорижий юридик шахс номидан имзолаш ҳуқуқига эга бўлган шахснинг маълумотлари мавжуд бўлиши керак. Кўрсатиб ўтилган кўчирма берилган пайтидан бошлаб бир йил мобайнида ҳақиқий ҳисобланади. Жисмоний шахс – Ўзбекистон Республикаси норезиденти ўз паспортининг нусхасини тақдим этади. Ушбу ҳужжатлар белгиланган тартибда нотариал тасдиқланган давлат тилидаги таржимаси билан тақдим этилиши керак. Агар хорижий муассиснинг корхона (ташкилот) устав фондига улуши интеллектуал мулк бўлса, у ҳолда ариза берувчи қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда баҳоловчи ташкилот томонидан тайёрланган баҳолаш тўғрисидаги ҳисоботни тақдим этиши керак;

ҳар бир таъсисчи томонидан корхона устав фондидаги ўз улушининг 30 фоизини киритилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар (вақтинчалик сўмлардаги ва валютадаги жамловчи ҳисоб рақамларига пул маблағлари киритилганлиги ҳақида банк маълумотномаси, мол-мулкни Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кирилганлигини тасдиқловчи божхона ҳужжати, мол-мулкни топшириш-қабул қилиш далолатномаси, киритилаётган мол-мулкка эгалик ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжат ва бошқалар);

в) деҳқон хўжаликлари (юридик шахслар) ҳамда фермер хўжаликлари учун – туман ҳокимининг ер участкаси ажратиб бериш тўғрисидаги қарори нусхаси;

г) юридик шахсларни қўшиб юбориш, бўлиш, ажратиб чиқариш ёки ўзгартириш йўли билан қайта ташкил этиладиган тадбиркорлик субъектлари учун:

қайта ташкил қилинаётган юридик шахсга маълум бўлган барча кредиторлар ёзма равишда хабардор этилганлигини ва оммавий ахборот воситаларида қайта ташкил этиш ҳақида ахборот эълон қилинганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

қайта ташкил этилаётган юридик шахсларнинг уларнинг барча кредиторлари ва қарздорларига, шу жумладан томонлар даъволашаётган мажбуриятларга нисбатан барча мажбуриятлари бўйича ҳуқуқий ворислик тўғрисидаги қоидалар кўрсатилган топшириш далолатномаси (қўшиб юборишда ва ўзгартиришда) ёки бўлиш баланси (бўлишда ва ажратишда чикаришда);

қайта ташкил қилинаётган юридик шахснинг рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги гувоҳномасининг асл нусхаси, муҳри ва штампи (юридик шахсни қўшиб юбориш, бўлиш ва ўзгартириш йўли билан ташкил этилаётган тадбиркорлик субъектини рўйхатдан ўтказишда тақдим этилади).

Юқорида кўрсатилган ҳужжатлар тадбиркорлик субъектларини юридик шахс сифатида рўйхатдан ўтказиш учун тақдим қилинади.

4-§. Давлат рўйхатидан ўтказиш муддати

Тадбиркорлик субъектларини хабардор қилиш тартибида давлат рўйхатидан ўтказишда ариза-хабарномани берган пайдан бошлаб тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатига олиб, унга давлат рўйхатига олинганлик тўғрисидаги гувоҳномани беришгача ўтадиган муддат кўпи билан икки иш кунини ташкил этади.

5-§. Давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш асослари

Барча тадбиркорлик субъектлари учун давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш учун қуйидагилар асос бўлади:

- тегишли бўлмаган рўйхатга олиш органига мурожаат қилиш (масалан, Инспекцияга мурожаат қилиш лозим бўлган ҳолларда Адлия вазирлигига мурожаат қилиш);
- зарур ҳужжатларнинг тўлиқ ҳажмда тақдим этилмаганлиги.

Тадбиркорлик субъектлари – юридик шахслар учун давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш учун яна қуйидагилар асос бўлади:

- таъсис ҳужжатлари ва муҳр ҳамда штамп эскизларида кўрсатилган фирма номининг фирма номининг захирага олиниши тасдиғида кўрсатилган фирма номига мос келмаслиги;
- таъсис ҳужжатлари ва муҳр ҳамда штамп эскизларида кўрсатилган ташкилий-ҳуқуқий шаклнинг Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида назарда тутилган ташкилий-ҳуқуқий шакл турларига мос келмаслиги;
- таъсис ҳужжатларида Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари билан таъқиқланган фаолият турларининг кўрсатилиши.

Давлат рўйхатидан ўтказишда Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари билан устав фондининг миқдори бўйича талаблар ўрнатилган тадбиркорлик субъектлари – юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш учун юқорида кўрсатилган асосларга қўшимча равишда таъсис ҳужжатларида кўрсатилган устав фонди миқдорининг Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари билан тегишли тадбиркорлик субъектлари учун белгиланган устав фонди миқдорига мос келмаслиги асос бўлиб ҳисобланади. Масалан, акциядорлик жамияти устав фондининг энг кам миқдори жамият давлат рўйхатидан ўтказилган санада Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг курси бўйича тўрт юз минг АҚШ долларига тенг бўлган суммадан кам бўлмаслиги керак ҳамда ташкил этилаётган бозорлар устав жамғармасининг энг кам миқдори тегишли ташкилий-ҳуқуқий шакллар учун қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорга мувофиқ бўлиши, лекин энг кам ойлик иш ҳақининг камида 500 бараваридан кам бўлмаслиги керак.

Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш учун юқорида кўрсатилган асосларга қўшимча равишда қуйидагилар асос бўлиб ҳисобланади:

- зарур ҳужжатларнинг тўлиқ ҳажмда тақдим этилмаганлиги.
- корхонадаги хорижий инвестициялар улушининг корхона устав жамғармасининг 30 фоиздан кам миқдорини ташкил этиши¹;
- хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар муассислари таркибида хорижий юридик шахснинг бўлмаслиги.

Бозорларни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш учун юқорида кўрсатилган асосларга қўшимча равишда қуйидагилар асос бўлиб ҳисобланади:

- бозорнинг устав фондига таъсис ҳужжатларида кўрсатилган миқдорнинг камида 30 фоизи киритилмаганлиги;
- бозор муассислари таркибида устав фондидаги улуши камида 51 фоизни ташкил қилувчи жойлардаги давлат ҳоқимияти органининг бўлмаслиги.

Давлат рўйхатидан ўтказишни асосланган ҳолда рад этиш тўғрисидаги Қарор рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан қабул қилинади ва ҳужжатлар тақдим этилган вақтдан бошлаб 3 иш соати ичида ариза берувчига берилади.

¹ Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилиши лозим бўлган хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар жумласига: устав жамғармаси 150 минг АҚШ долларига тенг суммадан кам бўлмаган, иштирокчиларидан бири албатта хорижий, юридик шахс бўлган, хорижий инвестициялар улуши корхона устав жамғармасининг камида 30 фоизини ташкил этган корхоналар қиради. Янги ташкил этилаётган корхоналар мазкур шартларга жавоб бермаган тақдирда хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар жумласига кирмайди ҳамда Инспекцияларда давлат рўйхатидан ўтказилиши лозим.

Юридик шахс ташкил этган тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш СХЕМАСИ

Босқичлар	Субъектлар	Харакатлар	Муддатлар
1-босқич	Муассис, Савдо-саноат палатаси, консалтинг фирмалари ёки бошқа шахслар	1. Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказиш учун зарур ҳужжатларни тайёрлайди. 2. Таъсис ҳужжатларининг лойиҳаларини ишлаб чиқади.	Муассисларнинг хоҳишига кўра
2-босқич	Муассис ёки конун ҳужжатларига мувофиқ муассислар томонидан вакил қилиб тайинланган шахс	1. Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказиш учун ҳужжатларни рўйхатдан ўтказувчи органга тақдим этади.	Муассисларнинг хоҳишига кўра
3-босқич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказиш учун тақдим этилган ҳужжатларни кўриб чиқиш.	3 иш соатидан ортиқ бўлмаган муддатда
4-босқич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Тадбиркорлик субъектига ТХШ, МШ, МХТБТ, ХХТУТ, КТУТ статистикага хос рақамларини беради. 2. Туман (шаҳар) ДСИга солиқ тўловчининг идентификация рақамини бериш учун сўронома юборади. 3. Муҳр ва штамп тайёрлашга рухсатномани расмийлаштиради.	
5-босқич	Давлат солиқ хизмати органларининг масъул ходими	1. Аниқ вақт режимида СТИР марказлаштирилган базаси орқали тадбиркорлик субъектига СТИР беради. 2. СТИР марказлаштирилган базасига тегишли ёзувни киритади. 3. СТИР берилганлиги тўғрисидаги маълумотномани рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходимига электрон почта ёки факсимал алоқа орқали юборади.	8 иш соатидан ортиқ бўлмаган муддатда
6-босқич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги маълумотларни давлат реестрига киритади. 2. Давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида гувоҳномани ва бошқа ҳужжатларни беради.	Ҳужжатлар олинган кундан бошлаб 2 иш кунидан ортиқ бўлмаган муддатда
7-босқич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Давлат реестридан олинган маълумотлар ва бошқа ҳужжатларни тегишли давлат бошқарув органларига тақдим этади.	Давлат рўйхатидан ўтказилган кундан бошлаб 1 кун ичида
8-босқич	Тегишли давлат бошқаруви органи	1. Тадбиркорлик субъектини, шу жумладан бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига, Иш билан таъминлашга кўмаклашиш жамғармаси ва Республика йўл жамғармасига (тегишли жамғармаларга тўловчилар ҳисобланган субъектлар учун) сугурта бадаллари тўловчилар сифатида ҳисобга қўяди. 2. Тадбиркорлик субъектини КТЯДРга киритади. 3. Муҳр ва штампни йўқ қилишни амалга оширади.	Ҳужжатлар олинган кундан бошлаб 2 кун ичида

(Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 2-иловасига қаранг.)

**Якка тартибдаги тадбиркорлар, юридик шахс бўлмасдан ташкил
этилган деҳқон хўжалиklarини давлат рўйхатидан
ўтказиш ва ҳисобга қўйиш
СХЕМАСИ**

Боскичлар	Субъектлар	Харакатлар	Муддатлар
1-боскич	Жисмоний шахс ёки деҳқон хўжалиги раҳбари	1. Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказиш учун зарур ҳужжатларни тайёрлайди. 2. Таъсис ҳужжатларининг лойиҳаларини ишлаб чиқади.	Жисмоний шахс ёки деҳқон хўжалиги раҳбарининг хоҳишига кўра
2-боскич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Ҳужжатларнинг ҳужжатлар рўйхатига мувофиқлигини текширади.	3 иш соатидан ортиқ бўлмаган муддатда
3-боскич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Солиқ тўловчининг идентификация рақами бериш учун сўровномани туман (шаҳар) ДСИга электрон почта ёки факсимал алоқа орқали юборади. 2. Муҳр ва штамп тайёрлашга рухсатномани расмийлаштиради.	
4-боскич	Давлат солиқ хизмати органларининг масъул ходими	1. Аниқ вақт режимда СТИР марказлаштирилган базаси орқали тадбиркорлик субъектига СТИР беради. 2. СТИР марказлаштирилган базасига тегишли ёзувни киритади. 3. СТИР берилганлиги тўғрисидаги маълумотномани рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходимига электрон почта ёки факсимал алоқа орқали юборади.	8 иш соатидан ортиқ бўлмаган муддатда
5-боскич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Тадбиркорлик субъектини давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги маълумотларни давлат реестрига киритади. 2. Давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисида гувоҳномани ва бошқа ҳужжатларни беради.	Ҳужжатлар олинган кундан бошлаб 2 иш кунидан ортиқ бўлмаган муддатда
6-боскич	Рўйхатдан ўтказувчи органнинг масъул ходими	1. Давлат реестрдан олинган маълумотлар ва бошқа ҳужжатларни тегишли давлат бошқарув органларига тақдим этади.	Давлат рўйхатидан ўтказилган кундан бошлаб 1 кун ичида
7-боскич	Тегишли давлат бошқаруви органи	1. Тадбиркорлик субъектини, шу жумладан бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига, Иш билан таъминлашга кўмаклашиш жамғармаси ва Республика йўл жамғармасига (тегишли жамғармаларга тўловчилар ҳисобланган субъектлар учун) сугурта бадаллари тўловчилар сифатида ҳисобга қўяди.	Ҳужжатлар олинган кундан бошлаб 2 кун ичида

(Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 2а-иловасига қаранг.)

2-боб. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат бериш тартиби (ВМҚ-357-сон)

1-§. Рухсат бериш тартибида давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-қоидалари

Давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат бериш тартибида «бир йўла» принципи бўйича объектларни қуриш ва реконструкция қилиш учун зарур бўлган рухсат берувчи ҳужжатларни, шу жумладан муҳандислик коммуникацияларига (газ билан таъминлаш, энергия билан таъминлаш, сув билан таъминлаш, канализация, иссиқлик билан таъминлаш, телефон алоқаси) уланиш учун техник шартларни ваколатли органларда ва фойдаланиш ташкилотларида расмийлаштирилади, тадбиркорлик фаолияти учун турар жой биноларини нотурар жой тоифасига ўтказиш расмийлаштирилади.

Давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат бериш тартиби банкларда ҳисобварақлар очиш ва лицензиялар олиш тартиб-ботларига нисбатан татбиқ қилинмаслигини инобатга олиб, Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги 357-сонли қарори билан тасдиқланган Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 56-бандига мувофиқ, тадбиркорлик субъекти давлат рўйхатидан ўтгач тадбиркорлик фаолиятини бошлаш учун мажбурий тартибда: банкларга – ўз фаолияти учун зарур бўлган ҳисоб рақамлари очиш учун (якка тартибдаги тадбиркорлар ва юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжаликлари ҳисоб рақами очиш учун ўз хоҳишига кўра мурожаат қиладилар); шунингдек ваколатли давлат органларига – тадбиркорлик фаолиятининг айрим турларини амалга ошириш учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда лицензиялар (ёки рухсатномалар) олиш учун мурожаат қиладилар.

Шунингдек, давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат бериш тартиби лойиҳа-смета ҳужжатларини экспертиза қилиш ва

объектни Давергеодезкадастрнинг тегишли ҳудудий бўлинмаларида рўйхатдан ўтказиш тартиботларини ўз ичига олмайди¹. Лойиҳа-смета ҳужжатларини тайёрлаш учун лойиҳа ташкилотини танлаш тадбиркорлик субъекти томонидан мустақил равишда амалга оширилади.

2-§. Давлат рўйхатидан ўтказиш муддати

Тадбиркорлик субъектини ариза берилган санадан бошлаб рухсат берувчи ҳужжатларни берган ҳолда давлат рўйхатидан ўтказишгача бўлган муддат техник шартлар ва бошқа рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштиришнинг мураккаблигини ва ҳажмини ҳисобга олиб 7 иш кунидан бир ойгача қилиб белгиланган.

3-боб. Тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорлар («четдан товар олиб келувчилар»)ни давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш (ВМҚ-413-сон, 02.09.2004 й.)

Тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи жисмоний шахслар («четдан товар олиб келувчилар»)ни юридик шахс бўлмасдан якка тартибдаги тадбиркорлар сифатида давлат рўйхатидан ўтказиш жисмоний шахснинг яшаш жойидаги туманлар (шаҳарлар) Давлат солиқ инспекцияларида (ҳозир бўлиш тартибида) амалга оширилади².

¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги 357-сонли қарори билан тасдиқланган Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 58-бандига қаранг. Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 29 июлдаги 222-сонли қарорининг 4-иловасига қаранг.

² Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 12 августдаги 387-сонли «Тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи жисмоний шахсларни рўйхатдан ўтказишни тартибга солиш чоратадбирлари тўғрисида»ги қарорининг 2-бандига қаранг.

1-§. Тадбиркорлик субъектлари

Бундай тартиботнинг субъектлари бўлиб тижорат фаолияти учун товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорлар ҳисобланади.

2-§. Давлат рўйхатидан ўтказишнинг тартиб-қоидалари

Юридик шахс бўлмасдан, импорт товарларни олиб келувчи якка тартибдаги тадбиркорлар ўз фаолиятини амалга ошириш учун:

- Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлигида ва божхона органларида ташқи иқтисодий алоқалар қатнашчилари сифатида рўйхатдан ўтишлари;
- тижорат банкида ҳисоб рақамлари очиши;
- экспорт-импорт операцияларини ва чакана савдони амалга ошириш ҳуқуқига рухсатномани белгиланган тартибда расмийлаштириши;
- давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги солиқ органларидан импорт операциялар субъектининг ҳисобга олиш картасини олиши шарт.

3-§. Тадбиркорлик субъектларини якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказиш учун (шахсан келиб) давлат солиқ инспекциясига тақдим этиладиган ҳужжатлар

Якка тартибдаги тадбиркорни давлат рўйхатидан ўтказиш учун давлат солиқ инспекциясига (шахсан келиб) ариза тақдим этилади.

Давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги аризага:

- 3x4 ўлчамли тўртта фотосурат;
- давлат божи тўланганлигини тасдиқлайдиган тўлов ҳужжати;

- якка тартибдаги тадбиркорнинг яшаш жойи бўйича фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг маълумотнома-тасдиқномаси;
- муҳр ва штамп эскизлари уч нусхада илова қилинади. Ариза берилаётганда паспорт кўрсатилади.

4-§. Якка тартибдаги тадбиркорни давлат солиқ инспекциясида давлат рўйхатидан ўтказиш муддати

Давлат солиқ инспекцияси жисмоний шахс томонидан давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисида ариза берилгандан кейин давлат рўйхатидан ўтказилгунга қадар етти кун мобайнида унга тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳномани, тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорнинг рўйхатдан ўтиш (рухсат берувчи) тартиб-қоидалардан ўтиши қарточкасини, муҳр ва штамп тайёрлашга ички ишлар органининг рухсатномаси нусхасини эскизларнинг бир нусхаси билан биргаликда беради.

Давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш ёзма равишда ариза тақдим этилгандан кейин 7 кунлик муддатда берилади.

5-§. Рўйхатдан ўтказиш тартиб-қоидалари

Якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб бир ой мобайнида:

- Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлигида ва божхона органиларида ташқи иқтисодий алоқалар қатнашчиси сифатида рўйхатдан ўтиши;
- чакана савдо қилиш ҳуқуқини берадиган рухсатномани туман (шаҳар) ҳокимлигида белгиланган тартибда расмийлаштириши;

- тижорат банкида талаб қилиб олинадиган депозит ҳисоб рақами очиши шарт.

Бунда якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳнома фақат барча зарур рўйхатдан ўтиш (рухсат берувчи) тартиб-қоидалардан ўтилгандан кейин олинадиган импорт операциялари субъектининг ҳисобга олиш картаси мавжуд бўлган тақдирда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун асос ҳисобланишини билиш лозим.

3-б ў л и м . Шикоят қилиш тартиби

Қонунда назарда тутилган ҳоллардагина фуқаролик ҳуқуқлари маъмурий тартибда ҳимоя қилинади. Шунингдек, «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида¹ фуқаро ўз ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар (қарорлар) устидан шикоят билан бевосита судга ёки тобелик тартибида юқори турувчи органга ёхуд мансабдор шахсга мурожаат қилиш ҳуқуқига эгаллиги назарда тутилган.

1-боб. Рўйхатдан ўтказувчи органнинг қарорлари ва ҳаракатлари устидан юқори турувчи орган, шунингдек бошқа давлат органларига шикоят қилиш

«Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг² 6-моддасига мувофиқ мурожаатларда фуқаронинг фамилияси (исми, отасининг исми, юридик шахснинг номи, ташкилий ҳуқуқий шакли ва б.), яшаш жойи тўғрисидаги маълумотлар (юридик шахслар учун почта манзили) кўрсатилган ариза, таклиф ёки шикоятнинг моҳияти баён этилган бўлиши керак.

Фуқароларнинг мурожаатлари албатта қабул қилиниши ва кўриб чиқилиши керак, мурожаатларда фуқаронинг фамилияси (исми, отасининг исми, юридик шахснинг номи, ташкилий ҳуқуқий шакли ва б.), фуқаронинг яшаш жойи тўғрисидаги маълумотлар (юридик шахслар учун почта манзили) кўрсатилмаган ёки у ҳақда сохта маълумотлар кўрсатилган, шу-

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1995 й., 9-сон, 183-модда.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2003 й., 1-сон, 7-модда.

нингдек имзо қўйилмаган ёзма мурожаатлар кўриб чиқилмаслиги бундан мустасно.

Фуқароларнинг ариза, таклиф ва шикоятлари уларда қўйилган масалаларни ҳал этиш ваколат доирасига кирадиган давлат органига бевосита ёки бўйсунув тартибида юқори турувчи органга берилади.

Бўйсунув тартибида юқори турувчи органга шикоят ҳаракатлар (ҳаракатсизлик) содир этилганлиги ёки қарорлар қабул қилинганлиги маълум бўлиб қолган пайтдан эътиборан узоғи билан бир йил ичида берилиши мумкин.

Фуқароларнинг мурожаатлари, агар улар қўйилган масалаларни ҳал этиш ваколат доирасига кирмайдиган давлат органига юборилган бўлса, узоғи билан **беш кунлик** муддат ичида тегишли органларга жўнатилади ва бу ҳақда фуқарога хабар қилинади. Мурожаатларни кўриб чиқиши учун бошқа давлат органларига асоссиз равишда бериш ёки қарори ёхуд ҳаракати устидан шикоят қилинаётган давлат органлари ёки мансабдор шахсларнинг ўзига жўнатиш ман этилади. Агар фуқароларнинг мурожаатларида уларни тегишли органларга жўнатиш учун зарур маълумотлар бўлмаса, бу мурожаатлар худди шу муддат мобайнида асослантирилган тушунтириш билан фуқаронинг ўзига қайтарилади.

«Фуқароларнинг мурожаатлари тўғрисида»ги ЎзР Қонуни-нинг 18-моддасига мувофиқ ариза ёки шикоятлар масалани моҳиятан ҳал этиши шарт бўлган давлат органига тушган кундан эътиборан бир ойгача бўлган муддат ичида, қўшимча ўрганишни ва текширишни талаб этмайдиган ариза ёки шикоятлар эса ўн беш кундан кечиктирмай кўриб чиқилади.

Ариза ёки шикоятни кўриб чиқиш учун текшириш ўтказиш, қўшимча материаллар талаб қилиб олиш ёки бошқа чора-тадбирлар кўриш зарур бўлган ҳолларда, ариза ёки шикоятни кўриб чиқиш муддати тегишли давлат органи раҳбари томонидан истисно тариқасида узоғи билан бир ойга узайтирилиши мумкин ва бу ҳақда ариза ёки шикоят берган шахсга маълум қилинади.

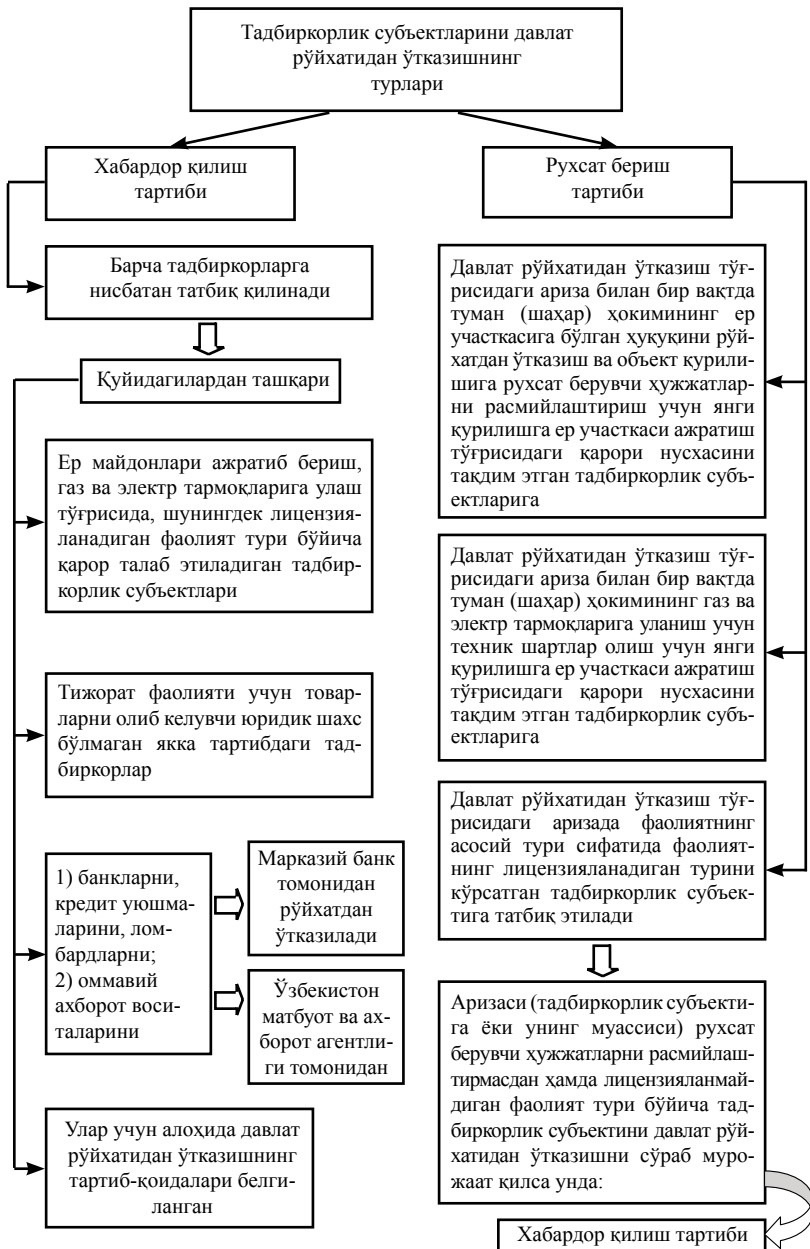
Шунингдек, Тадбиркорлик субъектларини рўйхатга олиш Инспекциясининг қароридан ва ҳаракатларидан норози бўл-

ган ҳолларда ҳамда бошқа масалалар бўйича аризачи Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг тегишли ҳудудий бўлинмаларига мурожаат қилиши мумкин. Улар ўз навбатида тадбиркорлик субъектлари, хорижий инвесторлар ва хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш бўйича чоралар кўришлари мумкин. Масалан, Адлия вазирлиги Тадбиркорлик субъектларини рўйхатга олиш инспекциялари томонидан тадбиркорлар, хорижий инвесторлар ва хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ҳуқуқларига риоя этиш бўйича қонун ҳужжатлари оғишмай бажарилишини текшириш ҳуқуқига эга. Раҳбарларга белгиланган муддатларда бажарилиши мажбурий бўлган аниқланган қонун ҳужжатлари бузишларини, қонун бузилишининг сабаблари ва бунга олиб келувчи шарт-шароитларни бартараф этиш тўғрисида ҳамда тадбиркорлар, шу жумладан хорижий инвесторлар ва хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш бўйича чоралар кўриш тўғрисида тақдимномалар киритиш ҳуқуқига эга. Таъкидлаш лозимки, Адлия вазирлиги, шунингдек, давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, шу жумладан назорат органлари ва лицензияловчи органлар ҳамда маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг тадбиркорлик субъектлари, хорижий инвесторлар ва хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ҳуқуқларини бузувчи қарорларини, шунингдек, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатларини (ҳаракатсизлигини) тўхтатиб қўйиш ҳуқуқига ҳам эга.

Бундан ташқари мансабдор шахснинг қарорлари ва ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги)дан норози бўлган ҳолларда прокуратура органларига шикоят қилиниши мумкин. Прокуратура органлари фуқароларнинг аризалари, шикоятлари, юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқадилар, уларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича чоралар кўрадилар.

Юқори турувчи органларга шикоят қилиш бошқа давлат органларига мурожаат қилиш имкониятини истисно этмайди.

Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг турлари

2-боб. Рўйхатдан ўтказувчи органнинг қарорлари ва ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш

Иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар, юридик шахс туз-маган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва яқка тартибдаги тадбиркор мақомини олган фуқаролар ўрта-сидаги фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабат-лардан келиб чиқадиган низоларга доир ишларни кўриш хў-жалик судига тааллуқли.

Таъкидлаш лозимки, ЎзР Хўжалик процессуал кодекси-нинг¹ 24-моддасига асосан хўжалик суди, жумладан давлат рўйхатига олишни рад этганлик ёки белгиланган муддатда давлат рўйхатига олишдан бош тортганлик устидан берилган шикоятларни ҳал этади.

Рўйхатдан ўтказувчи органнинг қарорлари ва ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш Ўзбекистон Республикаси Хўжа-лик процессуал кодексига мувофиқ амалга оширилади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 234-модда.

II қисм

ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ ЛИЦЕНЗИЯЛАШ

Лицензияланиши лозим бўлган тадбиркорлик фаолиятининг турлари қонунлар билан белгиланади.

Тадбиркорлик фаолиятининг айрим турларини лицензиялаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг¹ 13-моддаси.

Фаолиятнинг лицензияланадиган турини амалга оширишда риюя этиладиган лицензия талаблари ва шартлари фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисидаги низомлар билан белгиланиб, улар қуйидаги нормаларни ўз ичига олиши лозим:

лицензиатнинг қонун ҳужжатларига риюя этиши шартлиги тўғрисидаги;

фаолиятнинг лицензияланадиган турини амалга оширишга даъвогар шахсларга қўйиладиган малака талаблари, жумладан махсус билимларга қўйиладиган талаблар тўғрисидаги;

фаолиятнинг лицензияланадиган турини амалга оширишнинг махсус шартларига қўйиладиган талаблар, жумладан фойдаланиладиган моддий-техника базаси, асбоб-ускуналар, бошқа техник воситаларга қўйиладиган талаблар тўғрисидаги.

Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисидаги низомларда лицензияланаётган фаолият тури хусусида қўшимча лицензия талаблари ва шартлари назарда тутилиши мумкин.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2000 й., 5–6-сон, 140-модда.

Лицензиялаш – бу тадбиркорлик фаолиятиини маъмурий жиҳатдан тартибга солишдир. Уни қўллаш имкониятлари ЎзР Фуқаролик кодексида назарда тутилган¹.

Замонавий дунёда, бозор муносабатлари шароитида тадбиркорлар фаолияти учун етарли шарт-шароитларни яратиш давлатнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб ҳисобланади. Аммо, шу билан бирга, хизматлар ва товарларни етарли даражада таъминлаб бериш ва тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш лозим бўлади.

Таъкидлаш лозимки, лицензияланадиган тадбиркорлик фаолиятининг турлари айнан қонун билан белгиланади, фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тартибини белгилаш эса ЎзР Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 5-моддасига қаранг.)²

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1996 й., 2-илова.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2000 й., 5–6-сон.

1-б ў л и м . Лицензиялаш тадбиркорлик фаолиятининг айрим турларини юриштишнинг муҳим шартларидан бири сифатида

1-боб. Лицензия тўғрисида умумий тушунча

1-§. Лицензиялаш тушунчаси

Лицензиялаш – лицензия бериш тўғрисидаги аризани топшириш ва кўриб чиқиш, лицензияни қайта расмийлаштириш, лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш, тугатиш ва бекор қилиш жараёни билан боғлиқ тадбирлар комплекси.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 3-моддасига қаранг.)

Лицензиялаш деганда лицензия бериш билан боғлиқ бўлган кенг кўламли тадбирлар – муайян фаолият тури билан шуғулланиш учун ўрнатилган талаб ва шартларга амал қилган ҳолда (лицензия талаблари ва шартлари) махсус рухсат олиш тушунилади.

Лицензия лицензия талабгорига (юримдик ёки жисмоний шахсга) лицензияловчи орган томонидан берилади.

2-§. Лицензиялашнинг қонуний тартибга солиниши

Лицензиялаш тўғрисидаги қонунчилик *(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 2-моддасига қаранг.)*

Лицензиялашни тартибга солувчи асосий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Қонуни.

3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 222-П-сонли «Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати тўғрисида»ги қарори.

4. ЎзР Вазирлар Маҳкамасининг «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎзР Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида»ги қарори.

Ўзбекистон Республикасида лицензиялаш масалалари бўйича улкан қонунчилик базаси яратилган бўлиб, лицензиялар олиш масаласига муайян аниқликлар киритилишини таъминлайди.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 53-моддасида давлат истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб, иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлигини, барча мулк шакллариининг тенг ҳуқуқлилигини ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баравар муҳофаза этилишини кафолатлаши назарда тутилган.

Фуқаролик қонунчилигида (Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 41-моддаси (бундан буён матнда ФК)), юридик шахс қонунда (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 2001 йил 12 майдаги 222-П-сонли «Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати тўғрисида»ги қарори) рўйхати белгилаб қўйилган айрим фаолият турлари билан фақат махсус рухсатнома (лицензия) асосидагина шуғулланиши мумкинлиги кўрсатилган. Фуқаролик кодексида лицензиялашни бевосита тартибга солувчи нормалар мавжуд эмас.

Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш масалалари, қоида тариқасида, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари билан тасдиқланадиган тегишли низомилар билан батафсил тартибга солинади.

3-§. Лицензияланадиган фаолият турларини белгилаш

Фаолиятнинг лицензияланадиган турлари жумласига амалга оширилиши фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига, соғлиғига, жамоат хавфсизлигига зарар етказиши мумкин бўлган фаолият турлари киради.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 7-моддасига қаранг.)

Лицензияланадиган фаолият тури – бу шундай фаолиятки, ягона расмий стандартлар бўлмаган тақдирда фуқароларнинг ахлоқий ва жисмоний соғлиғига, жамият ва давлат хавфсизлигига зарар етказиши билан хавфлидир.

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Қонунда кўрсатилишича, фаолиятнинг лицензияланадиган турлари жумласига амалга оширилиши фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига, соғлиғига, жамоат хавфсизлигига зарар етказиши мумкин бўлган ҳамда тартибга солиб турилиши лицензиялашдан ташқари усуллар билан амалга оширилиши мумкин бўлмаган фаолият турлари киради.

Таъкидлаш лозимки, «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 16-моддасида ариза беришнинг энг кўп муддати (30 кун) белгиланган. Бу бир томондан лицензия даъвогари томонидан тақдим этилган ҳужжатларни синчиклаб ўрганиб чиқиш имконини берса, бошқа томондан ушбу жараён чўзилишига йўл қўймайди.

Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялашнинг асосий мезонлари сифатида учта асосни келтириш мумкин бўлиб, улар мавжуд бўлганда муайян фаолиятни лицензиялаш лозим бўлади:

- 1) фаолият уни амалга оширишда иштирок этмаётган шахслар учун хавfli ҳисобланади;
- 2) фаолият ўзининг таъсирига чекланмаган миқдордаги иштирокчиларни жалб этади;
- 3) фаолият ўта даромадли ҳисобланади ва катта миқдордаги солиққа тортилади ҳамда шу муносабат билан қўшимча назорат қилинади.

Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг «Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати тўғрисида»ги қарори билан белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари билан ташкил

этилган давлат унитар корхоналари ва муассасалари, башарти Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорларида фаолиятнинг лицензияланадиган турларини амалга ошириш назарда тутилган бўлса, фаолиятнинг мазкур турларини тегишли лицензияни олмасдан амалга оширишга ҳақлидир»¹.

4-§. Лицензиялар беришни амалга оширадиган давлат органлари

4.1. Лицензияловчи органлар

Лицензия тегишли давлат ва хўжалик бошқарувн органлари, шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан берилади.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 5 ва 6-моддаларига қаранг.)

Лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг тўлиқ рўйхати билан Сиз Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 222-П-сонли «Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати тўғрисида»ги қарори орқали танишишингиз мумкин.

Бериладиган лицензиянинг шакли ва турига қараб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси лицензияловчи органларни ва фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тартибини белгилайди. Бундай органлар сифатида асосан давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти органлари майдонга чиқади. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 13 майдаги 91-сонли қарорига мувофиқ фармацевтика фаолиятини лицензиялаш ЎЗР Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан амалга оширилади.

¹ «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида 2011 йил 7 сентябрь 292-сонли қонуни.

Бирок, айрим лицензиялар учун қонун лицензиялашнинг бошқача тартибини белгилайди. Мисол учун, «Ўзбекистон Республикаси Марказий банки тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 50-моддасига асосан, банклар ва кредит уюшмаларини рўйхатга олиш, банклар, кредит уюшмалари, микрокредит ташкилотлари ва гаровхоналарга лицензиялар бериш Марказий банк томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, лицензияловчи органларнинг рўйхати Вазирлар Маҳкамасининг «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида»ги қарори билан белгиланган (ВМҚ № 236, 2002 йил 28 июнь).

4.2. Лицензияловчи органларнинг ваколатлари

Лицензияловчи органлар рўйхат бўйича лицензия талабгоридан ариза ва унга илова қилинадиган ҳужжатларни қабул қилиб олади; кўрсатилган ариза ва ҳужжатларни қабул қилиш санаси кўрсатилган рўйхатнинг нусхасини беради; лицензия талабгори томонидан тақдим қилинган ариза ва ҳужжатлардаги лицензия талабгори тўғрисидаги маълумотларнинг тўлиқлиги ва аниқлигини, шунингдек лицензия талабгори томонидан лицензия талаблари ва шартларининг бажарилиши имкониятларини текширади; белгиланган муддатда лицензия бериш ёки лицензия беришни рад этиш тўғрисида қарор чиқаради; талабгорни қабул қилинган қарордан хабардор қилади; лицензия мавжудлигини тасдиқловчи ҳужжат беради.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 14-моддасига қаранг.)

Қонунчиликда лицензияловчи органлар ваколатларининг умумий тартиби белгиланган:

- фаолиятнинг айрим турларини қонун ҳужжатларига мувофиқ лицензиялаш;
- қонунда назарда тутилган ҳолларда фаолиятнинг тегишли турларини лицензиялаш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш;

- лицензия талаблари ва шартларига лицензиатлар риоя этишини назорат қилиш;
- лицензияларни қайта расмийлаштириш;
- лицензияларнинг амал қилишини тўхтатиб туриш, қайта тиклаш;
- лицензияларнинг амал қилишини тугатиш;
- лицензияларни бекор қилиш;
- лицензиялар реестрини юритиш.

2-боб. Лицензиялар

1-§. Лицензия олиш

1.1. Ҳужжатларни тақдим қилиш

Ҳужжатларни тақдим этиш тартиби ҳужжатларни тақдим этиш муддатлари, шакли ва рўйхатини белгилаб беради ва ҳужжатлар лицензия даъвогари томонидан тегишли лицензияловчи органга берилади.

Ҳужжатларни тақдим этишнинг амалдаги соддалаштирилган тартиби ҳужжатларни тақдим этиш муддатлари, шакли ва рўйхатини белгилаб беради ва лицензия даъвогари томонидан тегишли лицензияловчи органга қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилади:

«1) лицензия бериш тўғрисидаги ариза – унда: юридик шахс учун – юридик шахснинг номи ва ташкилий-ҳуқуқий шакли, жойлашган ери (почта манзили), банк муассасасининг номи ва банк муассасасидаги ҳисобварағи рақами; жисмоний шахс учун – фамилияси, исми ва отасининг исми, фуқаронинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатнинг маълумотлари; юридик ёки жисмоний шахс амалга оширишни мўлжаллаган фаолиятнинг лицензияланаётган тури (унинг бир қисми), шунингдек қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда фаолиятнинг мазкур тури;

2) юридик шахслар учун – юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳноманинг нусхаси; жисмо-

ний шахслар учун – якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳноманинг нусхаси;

3) лицензияловчи орган лицензия даъвогарининг аризасини кўриб чиқиши учун лицензия даъвогари йиғим тўлаганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

4) фаолиятнинг айрим турига лицензия олиш учун қўйиладиган талаблар ва шартларни лицензия даъвогари бажариши мумкинлигини тасдиқловчи ҳамда қонун ҳужжатларида белгилаб қўйиладиган бошқа ҳужжатлар» («Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 14-моддаси).

Қонунда белгиланишича, лицензия даъвогаридан «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Қонунда ҳамда фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисидаги ўзга қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган бошқа ҳужжатларни тақдим этишни талаб қилишга йўл қўйилмайди.

Ҳужжатлар лицензия даъвогари томонидан лицензияловчи органга бевосита ёки почта алоқаси воситалари орқали, улар олингани ҳақидаги тасдиқни олган ҳолда, етказиб берилади. Лицензия олиш учун тегишли лицензияловчи органга юборилган ҳужжатлар рўйхат бўйича қабул қилиниб, рўйхатнинг нусхаси мазкур орган томонидан ҳужжатлар қабул қилиб олинган сана кўрсатилган ҳолда аризачига юборилади (топширилади).

1.2. Лицензия олишнинг тартиботлари

Лицензия олишнинг тартиботлари лицензия бериш ёки лицензия беришни рад этиш тўғрисидаги ишларни кўриш босқичларидан иборат.

«Намунавий (оддий) лицензия бериш ҳақида ёки беришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилишнинг энг кам муддатлари фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисидаги низомларда белгилаб қўйилиши мумкин.

Лицензияловчи орган, зарур ҳолда, ўз маблағлари ҳисобидан тегишли хулосаларни тайёрлаш учун экспертларни шартнома асосида жалб этишга ҳақли.

Лицензияловчи орган лицензия даъвогарини қабул қилинган қарор тўғрисида мазкур орган тегишли қарорни қабул қилганидан кейин уч кун ичида хабардор қилиши шарт.

Лицензия бериш тўғрисида қарор қабул қилингани ҳақидаги хабарнома лицензия даъвогарига ёзма шаклда банк ҳисобварағи реквизитлари ва давлат божини тўлаш муддати кўрсатилган ҳолда юборилади (топширилади).

Лицензия беришни рад этиш ҳақидаги хабарнома лицензия даъвогарига ёзма шаклда, рад этишнинг сабаблари ва лицензия даъвогари кўрсатилган сабабларни бартараф қилиб, ҳужжатларни кўриб чиқиш учун такрор такдим этиши мумкин бўлган муддат кўрсатилган ҳолда юборилади (топширилади).

Лицензия даъвогари лицензия бериш рад этилиши учун асос бўлган сабабларни бартараф этган тақдирда, лицензия даъвогарининг аризасини барча зарурий ҳужжатлар билан бирга олган кундан эътиборан ўн кундан ошмаган муддат ичида лицензияловчи орган ҳужжатларни қайта кўриб чиқади. Лицензия даъвогарларининг аризаларини қайта кўриб чиққанлик учун йиғим ундирилмайди. Лицензия беришни рад этиш ҳақидаги хабарномада кўрсатилган муддат ўтгач, берилган ариза – янгидан берилган деб ҳисобланади.

Лицензия даъвогари давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатни такдим этган тақдирда ҳамда у лицензия шартномасини имзолаганидан кейин лицензия берилади.

Агар лицензиат унга лицензия бериш тўғрисидаги қарор қабул қилингани ҳақидаги хабарнома юборилган (топширилган) пайтдан эътиборан уч ой ичида лицензияловчи органга лицензия берганлик учун давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатни такдим этмаган ёки лицензия шартномасини имзоламаган бўлса, лицензияловчи орган мазкур лицензияни бекор қилишга ҳақли» («Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 16-моддаси).

1.3. Лицензия шартномаси

Лицензия шартномаси лицензияловчи орган ва лицензиатнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятларини белгиловчи асосий ҳужжатдир.

«Лицензия шартномаси лицензияловчи орган ва лицензиатнинг ўзаро ҳуқуқлари ва мажбуриятларини белгиловчи ҳужжатдир.

Лицензия шартномаси қуйидагиларни ўз ичига олган бўлиши лозим:

1) шартномани имзолаган шахсларнинг фамилияси, исми, отасининг исми ва лавозими;

2) тарафларнинг реквизитлари;

3) амалга оширилиши учун лицензия берилётган фаолият турининг номи;

4) лицензиатга қўйиладиган лицензия талаблари ва шартлари;

4) чекланган амал қилиш муддатига бериладиган лицензиялар учун – лицензиянинг амал қилиш муддати;

6) лицензия шартномасининг талаблари ва шартларини бузганлик учун тарафларнинг жавобгарлиги;

7) лицензия шартномасининг талаблари ва шартларини лицензиат қандай бажараётганлигининг лицензияловчи орган томонидан назорат қилиниши тартиби;

8) фаолиятнинг айрим турини лицензиялаш тўғрисидаги низомга мувофиқ бошқа маълумот.

Лицензия шартномаси икки нусхада – лицензиат ҳамда лицензияловчи орган учун биттадан нусхада тузилади («Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 19-моддаси).

1.4. Лицензия беришни рад этиш

Лицензия беришни рад этиш «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 17-моддасида назарда тутилган ҳолларда йўл қўйилади.

Лицензия беришни рад этиш учун қуйидагилар асос бўлади:

- лицензия даъвогарининг ҳужжатларни лозим тарзда расмийлаштирмай тақдим этиши;
- лицензия даъвогари тақдим этган ҳужжатларда нотўғри ёки бузиб кўрсатилган маълумотларнинг мавжудлиги;
- лицензия даъвогарининг лицензия талаблари ва шартларига, шунингдек танлов (тендер) шартларига номувофиклиги.

Бошқа асосларга кўра, шу жумладан лицензия бериш мақсадга мувофиқ эмас деган ваз билан лицензия беришни рад этишга йўл қўйилмайди.

Лицензия даъвогари лицензияловчи органнинг лицензия беришни рад этиш тўғрисидаги қарори устидан, шунингдек лицензияловчи орган мансабдор шахсининг ҳаракати (ҳаракатсизлиги) устидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда шикоят қилишга ҳақли. *(Масалан, Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 10 майдаги 129-сонли қарори билан тасдиқланган Риэлторлик фаолиятини лицензиялаш тўғрисидаги Низомнинг 23-бандига мувофиқ лицензия беришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилинган тақдирда рад этиш тўғрисидаги билдиришинома лицензия талабгорига рад этишининг аниқ сабаблари ва лицензия талабгори кўрсатиб ўтилган сабабларни бартараф этиб ҳужжатларни тақдоран кўриб чиқишга тақдим этиши учун етарли бўлган муддат кўрсатилган ҳолда ёзма шаклда юборилади (топиширилади). Лицензия беришни рад қилиш учун асос бўлган сабабларни бартараф этиш учун лицензия талабгорига кўпи билан 30 кун муддат берилади).*

1.5. Шикоят қилиш

Ҳар бир лицензия даъвогари лицензияловчи органнинг лицензия беришни рад этиш тўғрисидаги қарори устидан, шунингдек лицензияловчи орган мансабдор шахсининг ҳаракати (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят қилишга ҳақли.

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 17-моддасида лицензия даъвогари

лицензияловчи органнинг лицензия беришни рад этиш тўғрисидаги қарори устидан, шунингдек лицензияловчи орган мансабдор шахсининг ҳаракати (ҳаракатсизлиги) устидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда шикоят қилишга ҳақли эканлиги кўрсатилган. Бу объектив ҳуқуқ тадбиркор томонидан танланган фаолиятни эркин амалга ошириш ва у томонидан тегишли талабларга риоя этилишини таъминлашининг кафолати бўлиб хизмат қилади.

2-§. Лицензиянинг амал қилиши тўғрисида умумий тушунча

Ўзбекистон Республикасида лицензия аниқ фаолият тури учун берилади. Лицензия асосида қўлга киритиладиган муайян фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқи лицензиянинг якка шахсга берилиши хусусиятини ифодалайди, яъни лицензияланадиган фаолият ҳар доим лицензиат томонидан амалга оширилиши лозим.

Юридик шахс бўлмаган ваколатхона ва филиаллар Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 47-моддасига мувофиқ мустақил лицензия олишга ҳақли эмаслар. Лицензия персонал хусусиятга эга, шунинг учун юридик ва жисмоний шахслар лицензияни бошқа шахсга беришлари мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 47-моддасига мувофиқ ваколатхона ва филиаллар юридик шахс ҳисобланмайди, шунинг учун мустақил лицензия олишга ҳақли эмаслар. Лицензия персонал хусусиятга эга, шунинг учун юридик ва жисмоний шахслар лицензияни бошқа шахсга бериш ҳуқуқига эга эмас.

Лицензия асосида қўлга киритиладиган муайян фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқи лицензиянинг якка шахсга берилиши хусусиятини ифодалайди, яъни лицензияланадиган фаолият ҳар доим лицензиат томонидан амалга оширилиши лозим. Акс ҳолда, аниқроғи муайян фаолият турини амалга ошириш ҳуқуқи бошқа шахсга бериб юборилганда лицензиялаш ўз аҳамиятини йўқотади.

3-§. Лицензиянинг амал қилиш муддати

Лицензиялаш тўғрисидаги низомларда, қоида тариқасида лицензиянинг муддати ақсарият ҳолларда 5 йил этиб белгиланган. Лицензияни муддатсиз бериш мумкинлиги тўғрисида ветеринар, қимматбаҳо металллар ва тошлардан заргарлик буюмлари тайёрлаш, ломбардлар фаолиятини лицензиялаш тўғрисидаги низомларда кўрсатиб ўтилган. Лицензиянинг амал қилиш муддатини узайтириш тартиби лицензиялаш тўғрисидаги низомларнинг ўзида мустаҳкамланган.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 12-моддасига қаранг.)

4-§. Лицензия бериш тўғрисидаги аризани кўриб чиққанлик учун йиғим

Аризани кўриб чиққанлик учун йиғим ҳар бир лицензияланадиган фаолият бўйича Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан белгиланади.

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 15-моддасига қаранг.)

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонуни аризани лицензия даъвогарининг аризасини кўриб чиққанлик учун лицензияловчи орган томонидан йиғим ундиришнинг умумий тартибини белгилайди.

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Қонуннинг 15-моддасига мувофиқ лицензия даъвогарининг аризасини кўриб чиққанлик учун йиғим миқдори ҳар бир лицензияланадиган фаолият тури бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Бунда йиғим миқдорининг асоссиз равишда ошиб кетишига йўл қўймаслик мақсадида энг юқори лимит (максимал миқдор) белгиланган бўлиб, унинг энг кўп миқдори қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг беш бараваридан ошиб кетиши мумкин эмас.

Шунингдек, ушбу моддада белгиланишича, лицензия даъвогарларининг аризаларини кўриб чиққанлик учун йиғим сум-

малари лицензияловчи орган ҳисобварағига ўтқазилади. Лицензия даъвогари берган аризасидан воз кечган тақдирда тўланган йиғим суммаси қайтарилмайди.

Амалиётда лицензиядан келиб чиққан ҳолда йиғимлар турли хил миқдорларда ундирилиши кузатилади. Масалан, қонун чиқарувчининг белгилашича, адвокатлик лицензиясини олиш учун ариза берувчи энг кам ойлик иш ҳақининг бир баравари миқдоридаги йиғим тўласа, фармацевтика фаолияти учун лицензия олиш тўғрисидаги аризани кўриб чиққанлик учун энг кам ойлик иш ҳақининг беш баравари миқдорида пул маблағини тўлаши керак бўлади.

5-§. Давлат божи ва бошқа харажатлар

Давлат божи юридик аҳамиятга молик ҳаракатларни амалга оширганлик ва (ёки) бундай ҳаракатлар учун ваколатли муассасалар ва (ёки) мансабдор шахслар томонидан ҳужжатлар берганлик учун олинадиган мажбурий тўловдир.

(Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 326-моддасига қаранг.)

Ўзбекистон Республикасида лицензия бериш билан боғлиқ харажатларни қисман қоплаш мақсадида давлат божи ундириш кўзда тутилган.

Солиқ кодексининг 326-моддасига мувофиқ давлат божи юридик аҳамиятга молик ҳаракатларни амалга оширганлик ва (ёки) бундай ҳаракатлар учун ваколатли муассасалар ва (ёки) мансабдор шахслар томонидан ҳужжатлар берганлик учун олинадиган мажбурий тўловдир. Давлат божининг ставкалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 3 ноябрдаги 533-сонли «Давлат божи ставкалари тўғрисида»ги қарори билан.

Бундай ҳолатда бож лицензия берганлик ва лицензиянинг амал қилиш муддатини узайтирганлик учун берилади.

Лицензия берганлик ва лицензиянинг амал қилиш муддатини узайтирганлик учун давлат божи миқдорлари ва уни тўлаш

тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Фаолиятнинг лицензияланадиган турининг бир қисми учун лицензия берганлик ва лицензиянинг амал қилиш муддатини узайтирганлик учун давлат божи ставкаларининг камайтирилган миқдорлари белгиланиши мумкин.

3-боб. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш, тугатиш ва бекор қилиш

1-§. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш шартлари

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 22-моддасига қаранг.)

Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 22-моддасида назарда тутилга асосларга кўра йўл қўйилади.

Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш лицензиялашнинг мажбурий бўлмаган, факультатив босқичи бўлиб, лицензия талаблари ва шартларини бузганлиги учун лицензиатнинг фаолиятини тўхтатиб туриш ҳақида қарор чиқарилганда лицензияловчи орган томонидан қўлланилади.

Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида»ги Фармонида белгиланишича, тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш лицензиялари (рухсатномалари)ни ўн иш кунидан кўпроқ муддатга тўхтатиб қўйиш ёки амал қилишини тугатиш ва бекор қилиш фақат суд тартибида йўл қўйилади (ЎЗР Вазирлар Маҳкамасининг комиссиялари ва ЎЗР Марказий банки томонидан бериладиган лицензиялар бундан мустасно).

«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 22-моддаси лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришнинг аниқ ҳолатларини белгилаб беради.

Юқорида таъкидланганидек, лицензиат лицензия шартномасида назарда тутилган лицензия талаблари ва шартларини бузганлиги аниқланганда ёки лицензияловчи органнинг аниқланган қоидабузарликларни бартараф этиш мажбуриятини лицензиат зиммасига юкловчи қарори лицензиат томонидан бажарилмаганлиги асосий омил бўлиб ҳисобланади.

Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш лицензияловчи орган ёки суд томонидан амалга оширилади. Лицензиянинг амал қилиши лицензияловчи орган томонидан ўн иш кундан кўп бўлмаган муддатга, суд томонидан эса ўн иш кундан кўп бўлган муддатга тўхтатиб турилиши мумкин.

Шундай талаб борки, лицензияловчи органнинг лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш тўғрисидаги қарори лицензиатга ёзма шаклда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай етказилади. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш тўғрисидаги суд қарори лицензиатга ва лицензияловчи органга қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда етказилади.

Шу билан бирга, лицензияловчи орган ёки суд лицензиат лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришга олиб келган ҳолатларни бартараф этиши учун муддат белгилаши шарт. Бунда лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришга олиб келган ҳолатларни бартараф этиши учун суд қарорида белгиланган муддат олти ойдан кўп бўлиши мумкин эмас.

Лицензиат лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришга олиб келган ҳолатларни бартараф этган тақдирда, лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш тўғрисида қарор қабул қилган лицензияловчи орган ёки суд кўрсатилган ҳолатлар бартараф этилганлиги тўғрисидаги тасдиқномани олган кундан эътиборан лицензиянинг амал қилишини тиклаш тўғрисида ўн кун муддат ичида қарор қабул қилиши шарт.

Лицензияловчи органнинг лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиниши мумкин. Суд лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришни асоссиз деб топган тақдирда, лицензияловчи орган лицензиат олдида унга етказилган зарар миқдорида жавобгар бўлади.

Маълумотни ўз вақтида олиш ва ундан фойдаланиш учун лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш ва тиклаш тўғрисидаги маълумотлар оммавий ахборот воситаларида эълон қилиниши керак.

2-§. Лицензиянинг амал қилишини тугатиш шартлари

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 23-моддасига қаранг.)

Лицензиат лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилиши ёки лицензия талаблари ва шартларини кўпол равишда бузилиши лицензиянинг амал қилишини тугатиш учун асос бўлади.

Лицензиянинг амал қилиши куйидаги ҳолларда тугатилади:

1) лицензиат лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганда;

2) юридик шахс тугатилганда – тугатилган пайтдан эътиборан ёки унинг фаолияти қайта ташкил этиш натижасида тугатилганда – қайта ташкил этилган пайтдан эътиборан, унинг ўзгартирилиши бундан мустасно;

3) якка тартибдаги тадбиркор давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги гувоҳноманинг амал қилиши тугатилганда;

4) якка тартибдаги тадбиркорнинг муомалага лаёқатлилиги белгиланган тартибда чекланганда ёки у муомалага лаёқатсиз деб топилганда. Бу ҳақда батафсил Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг 33-боби (291–297-моддалари)да баён этилган («Фуқарони муомала лаёқати чекланган ёки муомалага лаёқатсиз деб топиш»);

5) лицензиат лицензия шартномасида назарда тутилган лицензия талабларини ва шартларини мунтазам равишда ёки бир маротаба кўпол равишда бузганда;

6) лицензиат лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туришига олиб келган ҳолатларни лицензияловчи орган белгиланган муддатда бартараф этмаганда;

7) лицензияловчи органнинг лицензия бериш тўғрисидаги қарорининг қонунга хилофлиги аниқланганда;

8) лицензиянинг амал қилиш муддати тугаганда.

Лицензиянинг амал қилишини тугатиш лицензияловчи орган қарорига биноан амалга оширилади, 5–7-бандларда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

5–7-бандларда назарда тутилган ҳолларда лицензиянинг амал қилишини тугатиш суд тартибда амалга оширилади, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Лицензияловчи органнинг лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги қарори лицензиатга ёзма шаклда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай етказилади. Лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги суд қарори лицензиатга ва лицензияловчи органга қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда етказилади. Лицензиат лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги қарорни олган кундан эътиборан ўн кун ичида лицензия лицензияловчи органга қайтарилиши ва йўқ қилиниши керак.

Лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги маълумот оммавий ахборот воситаларида эълон қилиниши керак.

Тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилинган санадан эътиборан лицензиянинг амал қилиши тугатилади.

Лицензияловчи органнинг лицензиянинг амал қилишини тугатиш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиш мумкин. Суд лицензиянинг амал қилишини тугатишни асоссиз деб топган тақдирда, лицензияловчи орган лицензиат олдида унга етказилган зарар миқдоридида жавобгар бўлади.

3-§. Лицензияни бекор қилиш

(«Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 24-моддасига қаранг.)

Лицензияни бекор қилиш «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 24-моддасида назарда тутилган асосларга кўра йўл қўйилади.

Лицензия куйидаги ҳолларда бекор қилиниши мумкин:
1) агар лицензиат унга лицензия бериш тўғрисидаги қарор қабул қилинган ҳақидаги хабарнома юборилган (топширилган) пайтдан эътиборан уч ой ичида лицензияловчи органга лицензия берганлик учун давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатни тақдим этмаган ёки лицензия шартномасини имзоламаган бўлса, лицензияни бекор қилиш лицензияловчи орган томонидан амалга оширилади;

2) лицензиат лицензияни бекор қилиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганда лицензияни бекор қилиш лицензияловчи орган томонидан амалга оширилади;

3) лицензия сохта ҳужжатлардан фойдаланилган ҳолда олинганлиги факти аниқланганда. Бу ҳолатда лицензияни бекор қилиш суднинг қарорига биноан амалга оширилади.

Лицензияловчи органнинг лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги қарори лицензиатга ёзма шаклда, қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай етказилади. Лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги суд қарори лицензиатга ва лицензияловчи органга қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда етказилади. Лицензиат лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги қарорни олган кундан эътиборан ўн кун ичида лицензия лицензияловчи органга қайтарилиши ва йўқ қилиниши керак.

Лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги маълумот оммавий ахборот воситаларида эълон қилиниши керак.

Лицензияни бекор қилиш тўғрисида қарор қабул қилинган тақдирда, лицензия у берилган санадан эътиборан бекор қилинган деб ҳисобланади.

Лицензияловчи органнинг лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиниши мумкин. Суд лицензиянинг бекор қилинишини асоссиз деб топган тақдирда, лицензияловчи орган лицензиат олдида унга етказилган зарар миқдорида жавобгар бўлади.

4-боб. Лицензия талаблари ва шартларига риоя этилиши устидан назорат қилиш

Лицензия талаблари ва шартларига риоя этилиши устидан назорат хизматлар ва маҳсулотларни лицензияловчи фуқароларнинг ҳуқуқларини таъминлашнинг муҳим ажралмас қисмидир.

Лицензия талаблари ва шартларига риоя этилиши устидан назорат амалга оширилаётганда лицензияловчи органлар ўз ваколатлари доирасида қуйидаги ҳуқуқларга эгадирлар:

- лицензиатлар лицензия талаблари ва шартларига риоя этаётганлиги устидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда режали текширувлар ўтказиш¹;
- лицензиат томонидан лицензия талаблари ва шартлари бузилганлигидан гувоҳлик берувчи фактлар мавжуд бўлган ҳолларда, лицензиат лицензия талаблари ва шартларига риоя этаётганлиги устидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда режадан ташқари текширувлар ўтказиш;
- лицензия талаблари ва шартларига риоя этилиши устидан текширувлар ўтказилаётганда юзага келадиган масалалар бўйича лицензиатдан зарур маълумотларни талаб қилиш ва олиш. Яъни лицензияловчи орган лицензия даъвогари томонидан фақатгина лицензия шартномаси доирасида лицензия талаблари ва шартларига амал қилиниши билан боғлиқ маълумотларни талаб қилишга ҳақли, чунки лицензия шартномаси лицензияловчи орган ва лицензия даъвогари ўртасидаги ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятларни белгиловчи ҳужжат бўлиб ҳисобланади;
- текширув натижалари асосида лицензиат йўл қўйган лицензия талаблари ва шартларининг аниқ қоида бузилишларини кўрсатган ҳолда далолатномалар (маълумотномалар) тузиш;

¹ Мазкур қўлланманинг IV қисмига қаранг: «Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш».

- лицензиат зиммасига аниқланган қоидабузарликларни бартараф этиш мажбуриятини юкловчи қарорлар чиқариш, бундай қоидабузарликларни бартараф этиш муддатларини белгилаш;
- лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш ёки тугатиш.

Лицензияловчи органлар қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга оширишлари мумкин.

Назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар лицензиат томонидан лицензия талаблари ва шартлари бузилишларига йўл қўйилганлигини аниқлаганлари тақдирда ўз ваколатлари доирасида лицензияни берган лицензияловчи органга аниқланган қоидабузарликлар ҳақида хабар қиладилар.

5-боб. Шикоят қилиш

1-§. Лицензия беришни рад этиш устидан шикоят қилиш

Лицензия даъвогари лицензияловчи органнинг лицензия беришни рад этиш тўғрисидаги қарори устидан, шунингдек лицензияловчи орган мансабдор шахсининг ҳаракати (ҳаракатсизлиги) устидан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда шикоят қилишга ҳақли.

2-§. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш, тугатиш ва бекор қилиш тўғрисидаги қарор устидан шикоят қилиш тартиби

Лицензияловчи органнинг лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

Лицензияловчи органнинг лицензияни бекор қилиш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

Суд лицензиянинг бекор қилинишини асоссиз деб топган тақдирда, лицензияловчи орган лицензиат олдида унга етказилган зарар миқдорида жавобгар бўлади.

СХЕМАЛАР

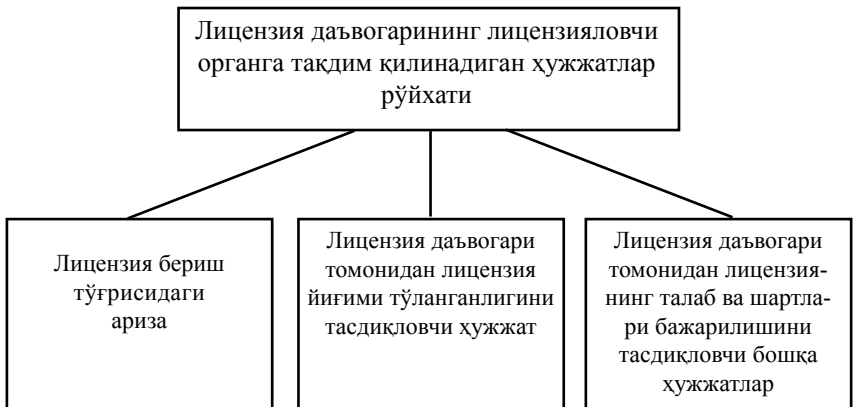
5-схема

Лицензияловчи органга тақдим қиладиган хужжатлар рўйхати

6-схема

Лицензия беришни рад қилиш асослари

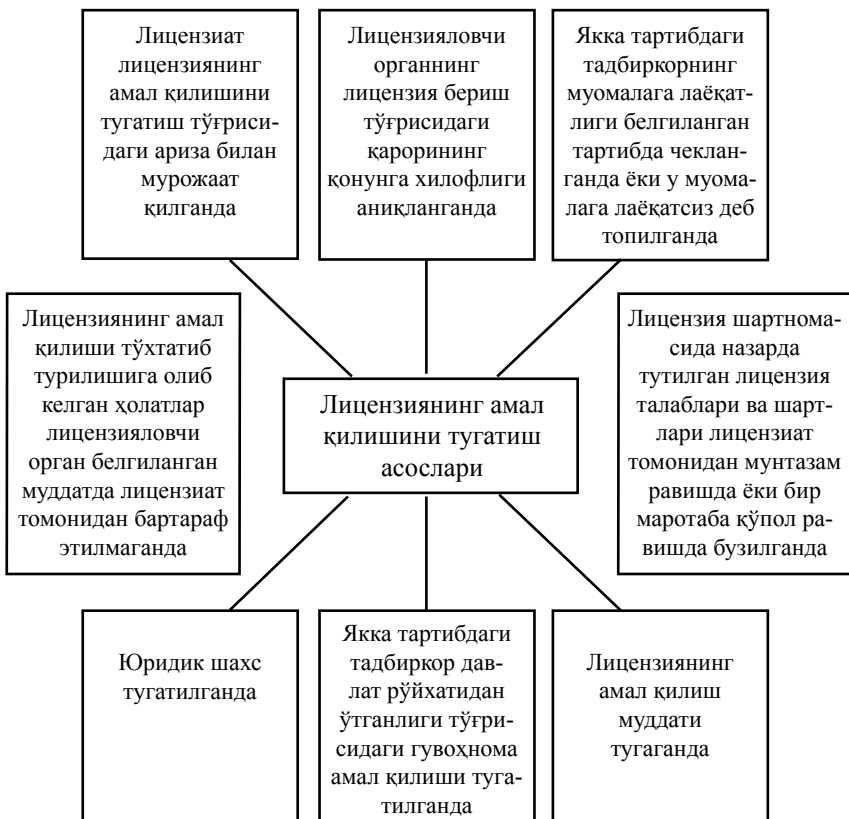

Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш

8-схема

Лицензиянинг амал қилишини тугатиш асослари

Лицензияни бекор қилиш асослари

Лицензияни бекор қилиш
асослари

Агар лицензиат унга лицензия бериш тўғрисида қарор қабул қилингани ҳақидаги хабарнома юборилган пайдан эътиборан уч ой ичида лицензияловчи органга лицензия берганлик учун давлат божи тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатни тақдим этмаган ёки лицензия шартномасини имзолаган бўлса, лицензияловчи орган лицензияни бекор қилиши мумкин

Лицензиат лицензияни бекор қилиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганда

Лицензия сохта ҳужжатлардан фойдаланилган ҳолда олинганлиги аниқланганда

Ўзбекистон Республикаси Герби

ТОШКЕНТ ШАҲАР ҲОКИМЛИГИ

ЛИЦЕНЗИЯ

Мазкур лицензия билан Тошкент шаҳар Ҳамза тумани ҳокимлигида **2001 йил 24 майдаги 156-сон қарори билан рўйхатдан ўтказилган «Лочин-Д» акциядорлик жамиятига**

(лицензия эгасининг тўлиқ номи)

Тошкент шаҳар ҳокимлиги комиссиясининг қарори (2003 йил 15 апрелдаги 14-сон протокол) асосида Тошкент шаҳар Огаҳий кўчасидаги «Лочин» АЁҚШ

(АЁҚШнинг номи ва манзили)

орқали автобензин сотиш фаолиятини амалга оширишга рухсат (автобензин, дизель ёқилғиси, мой ва бошқалар сотиш) берилади.

Лицензия эгаси жойлашган жой (почта манзили):

Тошкент шаҳри, Ашрафий кўчаси, 125-уй

Лицензия эгасининг солиқ тўловчи идентификация рақами:

203361034

Лицензия берилган сана: **2003 йил «16» апрель**

Лицензиянинг амал қилиш муддати: **беш йил**

Реестр бўйича тартиб рақами: **001**

Ваколатли шахс:

М.Ў. _____ (Ф.И.О) _____ (имзо)

Лицензиянинг амал

қилиш муддати _____ гача узайтирилган

Ваколатли шахс:

М.Ў. _____ (Ф.И.О) _____ (имзо)

Лицензиянинг амал

қилиш муддати _____ гача узайтирилган

Ваколатли шахс:

М.Ў. _____ (Ф.И.О) _____ (имзо)

(Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 28 июндаги 289-сон қарорига 4-илова)

III қисм

ҲИСОБОТЛАР

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси (кейинги ўринларда ЎзР) Қонунининг 17-моддаси¹

Тадбиркорлик фаолияти субъектлари ҳисоб ва ҳисоботни қонун ҳужжатларига мувофиқ юритадилар.

Кичик тадбиркорлик субъектлари факат давлат статистика органлари ҳамда солиқ органларига белгиланган шаклда ҳисобот тақдим этадилар.

Давлат бошқарув органлари ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан тадбиркорлик субъектлари учун қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган қўшимча ҳисобот турларини белгилаш ман этилади.

Тадбиркорларни ҳимоя қилиш ва улар фаолиятига асоссиз аралашувларга йўл қўймаслик мақсадида ушбу моддада қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган қўшимча ҳисобот турларини белгилаш ман этилиши кўрсатилган.

Таъкидлаш лозимки, қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган статистика ҳисоботини ва бошқа ҳужжатларни талаб қилиб олиш ёхуд назарда тутилган ҳисоботни тақдим этишнинг белгиланган муддатларига хилоф равишда талаб қилиб олиш, худди шунингдек унинг мустақиллигини бошқача тарзда чеклаш ёки унинг фаолиятига бошқача тарзда ғайриқонуний аралаштириш маъмурий жавобгарликка сабаб бўлади.

ЎзР Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 241¹-моддасига қаранг.

Ҳисоботларни қисқартириш соҳаси бўйича ижобий тенденция кузатилмоқда. Хусусан, 2000 йилда 65-сонли «Кичик бизнес корхоналарининг ҳисобот беришини қисқартириш ва тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Ҳуқумат қарори

қабул қилинди. Унда белгиланишича, кичик корхоналар, микрофирмалар ҳисоботларни фақат жойлардаги давлат статистика органларига ва солиқ органларига улар томонидан белгиланган шакллар бўйича ҳар чорақда тақдим этадилар. Микрофирмалар ва кичик корхоналардан ҳар ойда ҳисобот сўралишига йўл қўйилмайди.

1-б ў л и м . Ҳисоботлар

1-боб. Ҳисоботлар: турлари, тузиш ва тақдим қилиш тартиби

1-§. Ҳисоботлар шакллари

Тадбиркорлик фаолиятини юритишнинг умумий шартларидан бири статистик, молиявий ва солиқ ҳисоботларини топшириш ҳисобланади.

Ҳисобот тадбиркорлик субъектлари фаолиятини назорат қилишнинг механизмларидан бири ҳисобланади. Статистик, молиявий ва солиқ ҳисоботларини топшириш тадбиркорлик фаолиятини олиб боришнинг умумий шартларидан саналади. Шунингдек, миллий қонунчилигимизда фаолият турларига қараб ўзига хос ҳисобот шакллари мавжуд. Масалан, ЎзР Молия вазирининг буйруғи билан Суғурталовчиларнинг молиявий ҳисобот шакллари ва уларни тўлдириш бўйича қоидалар¹ (рўйхат рақами 1945, 2009 йил 20 апрель) тасдиқланган ёки Ҳукуматнинг 2009 йил 8 январдаги 6-сонли қарори билан Ўзбекистон Республикасида наркотик воситалар, психотроп моддалар ва прекурсорларнинг муомалада бўлиши билан боғлиқ фаолият бўйича ҳисоботлар юритиш тартиби тасдиқланган.

1.1. Статистик ҳисоботлар

1.1.1. Давлат статистикаси органлари

Давлат статистика органи ва унинг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри, туманлар ва шаҳарлардаги органлари ваколатли давлат статистикаси органлари ҳисобланади.

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й., 17-сон, 217-модда.

Статистика органлари зарур ҳолларда давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, юридик шахслар, давлат муассасалари ва халқаро ташкилотлар учун ахборот ресурс функциясини бажарадилар.

Давлат статистикаси ваколатли органи ҳамда унинг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги, туманлар ва шаҳарлардаги органлари давлат статистикаси органлари ҳисобланади.

«Давлат статистикаси тўғрисида»ги амалдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни¹ давлат статистикасини ташкил этиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солади, давлат статистикаси органларининг ваколатларини белгилайди ҳамда ягона статистика ахбороти тизими юритилиши учун норматив асос яратади.

1.1.2. Давлат статистикасининг асосий вазифалари

Давлат статистикасининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

1) ижтимоий-иқтисодий ҳодисалар ва жараёнлар ҳамда уларнинг натижалари тўғрисидаги статистика маълумотларини йиғиш, қайта ишлаш, тўплаш, сақлаш, умумлаштириш, таҳлил этиш ва эълон қилиш;

2) халқаро стандартларга мос келувчи ягона статистика услубиятини таъминлаш;

3) давлат органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, юридик шахслар, давлат муассасалари ва халқаро ташкилотларни, шунингдек жамоатчиликни белгиланган тартибда статистика маълумотлари билан таъминлаш;

4) статистика ишларини ташкил этиш учун зарур бўлган иқтисодий-статистика таснифлагичлар тизимини ҳамда Ягона давлат регистрини юритиш («Давлат статистикаси тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 3-моддаси).

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2002 й., 12-сон, 219-модда.

Статистика органларидан статистик маълумотларни олиш имконияти давлат органларига, хусусан, текширишлар ўтказишда ёки тадбиркорларга, хусусан, хўжалик фаолиятида зарур маълумотларни олиш имконини беради.

Шунингдек, таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 215³-моддасида солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги тўғрисида ахборот тақдим этиш тартибини бузганлик учун жавобгарлик белгиланган.

Корхонанинг молиявий аҳволи тўғрисида ҳисобот шаклини илова қиламиз («Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг «2010 йил учун Давлат статистика ҳисоботи шакллари тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори – 9-илова»).

ДАВЛАТ СТАТИСТИКА ҲИСОБОТИ

Молия, божхона, солиқ органлари, банклар ҳамда бошқа идоралар ва хизматлар, шунингдек, юридик шахслар, уларнинг ваколатхоналари ва филиаллари, жисмоний шахслар, шу жумладан яқка тартибдаги тадбиркорлар давлат статистикаси органларига давлат статистика ҳисоботларини, идоравий ҳисобга олиш маълумотларини ҳамда давлат статистика ишларини олиб бориш учун зарур бўлган бошқа маълумотларни (уларни тайёрлашнинг ҳар қандай босқичида), шунингдек, уларга илова этиладиган тушунтириш-изоҳларни бепул тақдим этади.

Статистика маълумотлари ишончли бўлиши ва улар давлат статистика кузатувлари дастурларига мувофиқ белгиланган ҳажмларда, муддатларда ва шаклларда тақдим этилиши керак.

Бухгалтерия ҳисоби, молиявий ва бошқа ҳисоботларни тартибга солувчи, қонун ҳужжатлари билан белгиланган нормалар статистика ҳужжатларини тўлдириш (статистика кўрсаткичларининг ҳисоб-китоби) учун асос бўлиб хизмат қилади.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси мулкчилик шаклидан қатъи назар, хўжа-

лик юритувчи субъектлар томонидан амалдаги давлат статистикаси тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши, тақдим этилаётган статистик маълумотларнинг ўз вақтида, тўлиқ ва ҳаққонийлиги устидан назорат олиб боради. Қонунбузарлик ҳолатлари аниқланган тақдирда, айбдор шахсларни жиноий жавобгарликка тортиш тўғрисида таклифлар киритади.

ДАВЛАТ СТАТИСТИКА ҲИСОБОТИ

Давлат статистика кузатувини олиб бориш учун зарур бўлган ҳисобот ва бошқа маълумотларни тақдим этмасликда ифодаланган давлат статистика ҳисоботларини тақдим этиш тартибини бузиш, ҳисобот маълумотларини бузиб кўрсатиш ёки ҳисоботларни тақдим этиш муддатларини бузиш Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 215-моддасида белгиланган жавобгарликка сабаб бўлади.

Тақдим этадилар	Тақдим этиш муддати	5-Ф-шакл
Юридик шахслар, уларнинг алоҳида бўлинмалари (бюджет ташкилотлари, кичик корхона ва микрофирмалар, деҳқон ва фермер хўжаликларидан ташқари) – ўз жойидаги туман, шаҳар статистика бўлимига	Ҳисобот давридан кейинги ойнинг 18 санасидан кечиктирмай	<i>Ойлик</i>
Махфийлик ахборот олувчи томонидан кафолатланади		

Ҳисобот топширувчи субъект номи	Хос рақамлар	
Почта манзили		СТИР
		МҲОБТ
		ХХТУТ

КОРХОНАНИНГ МОЛИЯВИЙ АҲВОЛИ ТЎҒРИСИДА

20__ йил 1_____ ҳолатига

ҲИСОБОТИ

Устав фонди (капитали)да давлат улуши, % да
010_____

Кўрсаткичлар номи	Сатр коди	Ҳисобот даври охирига (йил бошидан ортиб борувчи якунда)	
		фойда	зарар
А	Б	1	2
Фойда солиғи тўлагунга қадар фойда (зарар)	020		
Ўтган йилнинг тегишли даврига фойда солиғи тўлагунга қадар фойда (зарар)	030		

	Сатр код	Жами	Шу жумладан муддати ўтган	Республика ташқарисидаги ҳамда корхона фаолиятига алоқадор бўлмаган сабаблар туфайли вужудга келган қарз	
				(1-устундан) жами	(2-устундан) ш.ж. муддати ўтгани
А	Б	1	2	3	4
Дебитор қарзлар – жами (041+042+043+044+045)	040				
ундан: харидор ва буюртмачилар	041				
етказиб берувчиларга ва пудратчиларга берилган аванслар	042				
солиқлар ва бюджетга йиғимлар бўйича аванс тўловлари	043		х	х	х
шўъба ва қарам хўжалик жамиятларнинг қарзи	044				
бошқа дебитор қарзлар	045				
040-сатрдан Ҳукумат қарори бўйича муддати узайтирилган қарз	046		х		х
Кредитор қарзлар жами (051+052+053+054+055+056+056.1)	050				
ундан: етказиб берувчилар ва пудратчиларга	051				
олинган аванслар	052				

бюджетга тўловлар бўйича қарз	053				
меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича қарз	054				
давлат мақсадли фонд- ларига тўловлар бўйича қарз	055				
шўба ва қарам хўжалик жамиятларнинг қарзи	056				
бошқа кредитор қарзлар	056.1				
050-сатрдан: Ҳукумат қарори бўйича муддати узайтирилган қарз	057		х		х

2-бўлим. Дебиторлик ва кредиторлик қарздорли

	Сатр коди	Жами	Шу жумладан келиб чиқиш муддатлари бўйича			
			3 ойгача	3 ойдан 6 ойгача	6 ойдан 1 йилгача	1 йилдан ортиқ
А	Б	1	2	3	4	5
Дебиторлик	060					
Кредиторлик	070					

3-бўлим. Ўзбекистон Республикаси ва хорижий мамлакатлар хўжалик юритувчи субъектлари ўртасидаги ўзаро ҳисоб-китоблар ҳолати

(1 январ, 1 апрел, 1 июл, 1 октябрга тўлдирилади) _____ минг сўм.

	Махсулот товар, иш, хиз- маглар) сотишдан тушган тушум, ҚҚС ва акцизни қўшган ҳолда	Қарз – жаами		Шу жумладан муддати ўтгани		Олинган қарзлар ва банклар кре- дитлари бўйича							
		Дебиторлик	Кредиторлик	Дебиторлик	Кредиторлик								
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Жами (сатрлар йиғиндиси 081 дан 096 гача)	080												
шу жумладан: Ўзбекистон	081												
Озарбойжон	082												
Арманистон	083												

	Сатр коди	Махсулот товар, иш, хиз-матлар) сотишдан тушган тушум, ҚҚС ва акцизни кўшган холда	Қарз – жами		Шу жумладан муддати ўтгани			Олинган қарзлар ва банklar кредитлари бўйича				
			Дебиторлик		Кредиторлик		Дебиторлик		Кредиторлик			
			Жами	ундан: харидор ва буюрт-мачилар ҳамда ет-казиб берувчилар ва пудрат-чиларга берилган аванслар	Жами	ундан: етказиб берувчилар ва пудрат-чиларга ҳамда ет-казиб берувчилар ва пудрат-чиларга берилган аванслар				Жами	ундан: харидор ва буюрт-мачиларга ҳамда харидор ва буюрт-мачилардан олинган аванслар	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Белорусия	085											
Козогистон	086											
Қирғизистон	087											
Молдова	088											
Россия	089											
Тожикистон	090											
Туркманистон	091											
Украина	092											
Бошқа мамла-катлар – жами	096											

**4-бўлим. Ишлаб чиқариш захиралари ва тугалланмаган
ишлаб чиқариш***

_____ минг сўм

	Сатр коди	Йил бошига	Ҳисобот даврининг охирига
А	Б	1	2
Ишлаб чиқариш захиралари – жами (101+102+103+104+105+106)	100		
шу жумладан: хом ашё ва материаллар	101		
ёқилғи	102		
қурилиш материаллари	103		
уруғлик ва озуқалар	104		
парвариш ва боқувдаги чорва моллар	105		
бошқалар	106		
Тугалланмаган ишлаб чиқариш	107		

* (1 январ, 1 апрел, 1 июл, 1 октябрга тўлдирилади)

Эслатма: агар ҳисоботда кўрсатилган маълумотлар олдинги даврларда
тақдим этилгандан тубдан фарқ қилса –
сабабини кўрсатинг _____

20__ йил

М.Ў.

Раҳбар

«__» _____

(Ф.И.Ш.)

(имзо)

(алоқа
телефони)

Ҳисобот
тузиш учун
масъул
мансабдор
шахс

(мансаби)

(Ф.И.Ш.)

(имзо)

ҲИСОБОТ ШАКЛИНИ ТЎЛДИРИШ БЎЙИЧА ТУШУНТИРИШЛАР

Ҳисоботни барча мулк шаклидаги корхона ва ташкилотлар (кичик корхоналар, микрофирмалар, бюджет ташкилотлари, фермер ва деҳқон хўжаликларидан ташқари) тақдим этади.

Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи корхоналар фақат йиллик ҳисоботни тақдим этади.

Банклар ва суғурта ташкилотлари фақат 1-бўлим «Молиявий натижалар»ни тўлдиради.

010-сатр «Устав фонди (капитали)да давлат улуши»да таъсис ҳужжатларига мувофиқ, корхона ва ташкилотнинг устав фонди (капитали)да давлатга тегишли бўлган акция пакети (улуши) фоизда тўлдирилади.

Фойда, қарздорлик, ишлаб чиқариш захиралари ва тугалланмаган ишлаб чиқариш кўрсаткичлари Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан 2002 йил 27 декабрда 140-сон билан тасдиқланган «Молиявий ҳисобот шакллари ва уларни тўлдириш бўйича қоидаларни тасдиқлаш тўғрисида»ги буйруғи билан тасдиқланган Молиявий ҳисобот шаклларини тўлдириш бўйича 1-сонли «Бухгалтерия баланси», 2-сонли «Молиявий натижалар тўғрисида ҳисобот» ва 2-а сонли «Дебитор ва кредитор қарзлар тўғрисида маълумот» қоидалари асосида тўлдирилади.

1.2. Молиявий ҳисоботлар

1.2.1. Молиявий ҳисобот тушунчаси

Молиявий ҳисобот бухгалтерия баланси, молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот, асосий воситалар ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот, пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот, хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот, изоҳлар, ҳисоб-китоблар ва тушунтиришларни ўз ичига олади.

Ўзбекистон Республикасида молиявий ҳисобот бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан, шу жумладан «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қону-

нининг 16-моддаси билан тартибга солинади. Моддада молиявий ҳисоботга нималар киритилиши назарда тутилган.

Молиявий ҳисобот қуйидагиларни ўз ичига олади:

- 1) бухгалтерия баланси;
- 2) молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот;
- 3) асосий воситалар ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот;
- 4) пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот, хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот;
- 5) изоҳлар, ҳисоб-китоблар ва тушунтиришлар.

1.2.2. Молиявий ҳисоботни тақдим қилиш тартиби

«Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 19-моддасига асосан молиявий ҳисобот қуйидагиларга тақдим этилади:

- солиқ органларига;
- таъсис ҳужжатларига мувофиқ мулкдорларга;
- давлат статистика органларига;
- қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа органларга.

Молия ҳисоботи ҳисобот йили бошдан қўшилиб боровчи жамлама тартибида йилнинг ҳар чорагида тақдим этилади.

Бюджетдаги муассасалар йил чораги бўйича йиллик ҳисоботни юқори органга тақдим этадилар.

Молиявий ҳисоботни тақдим этиш муддатларини Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги белгилайди. Шунингдек, кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун молиявий ҳисоботлар «Кичик тадбиркорлик субъектлари томонидан соддалаштирилган ҳисоб юритиш ва ҳисобот тузиш тартиби тўғрисида»ги ЎЗР бухгалтерия ҳисоби Миллий стандарти (20-сон БҲМС) (рўйхат рақами 879, 2000 йил 24 январь) асосида соддалаштирилган шаклда тузилади.

Стандарт кичик тадбиркорлик субъектлари учун ҳисоб юритиш ва ҳисоботлар тузиш тартибини белгилайди. Шунингдек, ушбу стандарт қонун ҳужжатларига мувофиқ кичик тадбиркорлик субъектлари тоифасига қирадиган хўжалик юритувчи субъектларга ҳам татбиқ этилиши белгиланган.

Қонунда кўрсатилишича, молиявий ҳисоботнинг таркиби ва мазмуни Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг «Молиявий ҳисобот шакллари ва уларни тўлдириш бўйича қоидаларни тасдиқлаш тўғрисида»ги буйруғи (рўйхат рақами 1209, 2003 йил 24 январ) билан белгиланади.

Хусусан, молиявий ҳисобот шакллари қуйидагиларни ўз ичига олади:

1. Бухгалтерия баланси.
2. Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот.
3. Асосий воситалар ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот.
4. Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот.
5. Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот.
6. Дебитор ва кредитор қарздорлик тўғрисидаги маълумотнома.

Хўжалик юритувчи субъектларнинг йиллик молиявий ҳисоботи манфаатдор банклар, биржалар, инвесторлар, кредиторлар ва бошқалар учун ошқора ҳисобланади.

Очиқ турдаги акциядорлик жамиятлари, суғурта компаниялари, банклар, фонд ва товар биржалари, инвестиция фондлари ва бошқа молия муассасалари ҳар йилги молиявий ҳисоботни уларда кўрсатилган маълумотларнинг тўғрилигини аудиторлар тасдиқлагач, ҳисобот йили тугаганидан сўнг 1 майдан эълон қилишлари шарт («Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги ЎЗР Қонунининг 20-моддаси).

1.3. Солиқ ҳисоботи тушунчаси

Эслатиб ўтамиз, молиявий ва солиқ ҳисоботини тузиш солиқ тўловчининг мажбуриятларидан бир ҳисобланади.

«Солиқ ҳисоботи солиқ тўловчининг солиқ ва бошқа мажбурий тўловнинг ҳар бир тури бўйича ёки тўланган даромадлар бўйича ҳисоб-китоблар ҳамда солиқ декларацияларини, шунингдек, ҳисоб-китобларга ва солиқ декларацияларига доир иловаларни ўз ичига оладиган ҳужжати бўлиб, у Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва Ўзбекистон Респуб-

ликаси Молия вазирлиги томонидан тасдиқланадиган шаклда тузилади» (Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексининг 43-моддаси).

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 7-бобида солиқ ҳисоботларига қўйиладиган асосий талаблар белгиланган.

1.3.1. Солиқ ҳисоботини тузиш

«Солиқ ҳисоботи қоғозда ва (ёки) электрон ҳужжатга доир талабларга риоя этилган ҳолда электрон ҳужжат тарзида тузилади.

Солиқ ҳисоботи солиқ тўловчи томонидан имзоланиши керак, шунингдек агар у юридик шахс бўлса, унинг муҳри билан тасдиқланади. Электрон ҳужжат тарзида тақдим этилган солиқ ҳисоботи солиқ тўловчининг электрон рақамли имзоси билан тасдиқланади. Ҳисоботнинг бундай шакли тадбиркорлар учун жуда қулай ва тежамкор бўлиб ҳисобланади. Ўз ҳисоботларини электрон почта орқали электрон ҳужжат айланмаси йўли билан жўнатиш орқали тадбиркорлик субъектларининг бевосита тегишли давлат органларига бориб ўз ҳисоботларини топширишларига зарурат қолмайди.

Юридик шахс – солиқ тўловчи қайта ташкил этилаётганда ёки тугатилаётганда, ҳар бир қайта ташкил этилаётган ёки тугатилаётган солиқ тўловчига солиқ даври бошланганидан эътиборан қайта ташкил этиш ёки тугатиш тугалланган кунга қадар бўлган давр юзасидан тегишинча топшириш далолатномаси, тақсимлаш баланси ёхуд тугатиш баланси асосида алоҳида-алоҳида солиқ ҳисоботи тузилади. Мазкур ҳисобот топшириш далолатномаси, тақсимлаш баланси ёки тугатиш баланси тасдиқланган кундан эътиборан уч иш куни ичида тақдим этилади. Ушбу қисмнинг қоидалари ўзгартириш, шунингдек бошқа юридик шахсни қўшиб олиш орқали қайта ташкил этилаётган юридик шахсларга нисбатан татбиқ этилмайди.

Тадбиркорлик субъекти – юридик шахс ихтиёрий тугатилган тақдирда, унга солиқ даври бошланганидан то юридик

шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган тугатиш тартиб-таомили бошланганлиги ҳақида хабардор қилинган санагача бўлган муддат учун алоҳида солиқ ҳисоботи тузилади.

Солиқ ҳисоботида кўрсатилган маълумотларнинг тўғрилиги учун жавобгарлик солиқ тўловчининг зиммасига юклатилади» (Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 44-моддаси).

1.3.2. Солиқ ҳисоботини тақдим қилиш тартиби

«Солиқ ҳисоботи солиқ тўловчи томонидан Солиқ кодексига белгиланган муддатларда тақдим этилади. (Масалан, ягона солиқ тўловчининг ҳисоб-китоби микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан – йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда, микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган корхоналар томонидан эса – ҳар ойда ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.)

Солиқ ҳисоботи солиқ тўловчи ҳисобга қўйилган жойдаги давлат солиқ хизмати органига тақдим этилади. Айрим турдаги солиқлар бўйича солиқ ҳисоботи ҳам Солиқ кодексига назарда тутилган ҳолларда объектлар бўйича ҳисобга қўйилган жой бўйича солиқ тўловчи томонидан тақдим этилади.

Жисмоний шахслар солиқ декларациясини яшаш жойидаги давлат солиқ хизмати органига тақдим этадилар.

Солиқ тўловчилар солиқ ҳисоботини ўз хоҳишларига кўра қуйидагича тақдим этишга ҳақли:

- шахсан олиб бориб бериш тартибида;
- почта орқали буюртма хат билан;
- телекоммуникация каналлари орқали электрон ҳужжат тарзида.

Солиқ ҳисоботини давлат солиқ хизмати органига тақдим этиш санаси қуйидагилардир:

– солиқ ҳисоботи шахсан олиб бориб бериш тартибида тақдим этилганда – солиқ ҳисоботи давлат солиқ хизмати органи томонидан қабул қилиб олинган сана;

– солиқ ҳисоботи почта орқали буюртма хат билан тақдим этилганда – алоқа ташкилотининг тамғасида кўрсатилган, почта жўнатмаси жўнатилган сана;

– солиқ ҳисоботи электрон ҳужжат тарзида тақдим этилганда – электрон ҳужжат давлат солиқ хизмати органи томонидан олинган сана.

Давлат солиқ хизмати органи шахсан олиб бориб бериш тартибида тақдим этиладиган солиқ ҳисоботини қабул қилиб олишни рад этишга ҳақли эмас ҳамда солиқ тўловчининг талабига биноан солиқ ҳисоботининг нусхасига ҳисобот қабул қилиб олинган сана тўғрисида белги қўйиши шарт.

Солиқ ҳисоботи телекоммуникация алоқа каналлари орқали электрон ҳужжат тарзида қабул қилиб олинганда давлат солиқ хизмати органи солиқ тўловчига электрон тарзидаги ҳисобот қабул қилиб олинганлиги тўғрисида тасдиқнома юбориши шарт.

Солиқ ҳисоботи дастлабки тарзда камерал назорат қилинмасдан ва унинг мазмуни муҳокама этилмасдан қабул қилинади.

Солиқ ҳисоботи қуйидаги ҳолларда давлат солиқ хизмати органига тақдим этилмаган деб ҳисобланади, агар унда:

1) солиқ тўловчининг идентификация рақами кўрсатилмаган ёки нотўғри кўрсатилган бўлса;

2) солиқ даври ва (ёки) солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси кўрсатилмаган бўлса;

3) Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 43- ва 44-моддаларида солиқ ҳисоботини тузишга доир белгиланган талаблар бузилган бўлса.

Белгиланмаган шаклдаги солиқ ҳисоботи тақдим этилганда давлат солиқ хизмати органи ҳисобот олинган кундан эътиборан уч кун ичида бу ҳақда солиқ тўловчига ёзма билдириш юборади ва аниқ фикр-мулоҳазаларни кўрсатган ҳолда уни маромига етказиш учун қайтаради.

Камчиликлари тузатилган солиқ ҳисоботи уни тақдим этишнинг белгиланган муддати тугагунига қадар тақдим этилган

тақдирда, солиқ тўловчига нисбатан жавобгарлик чоралари қўлланилмайди» (Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 45-моддаси).

1.3.3. Солиқ ҳисоботиغا аниқликларни тақдим қилиш

«Давлат солиқ хизмати органларига солиқ ҳисоботи тақдим этилган даврга тааллуқли хатоларни ўзи мустақил равишда аниқлаган солиқ тўловчи Солиқ кодексининг 38-моддасида белгиланган солиқ мажбурияти бўйича даъво қилиш муддати ичида ўша давр юзасидан аниқлаштирилган солиқ ҳисоботини тақдим этиш ҳуқуқига эга. Мазкур норма давлат солиқ хизмати органлари томонидан молия-хўжалик фаолияти текшируви (тафтиши) доирасида текшириш ўтказилган давр учун солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар суммасининг камайишини назарда тутувчи аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи тақдим этиладиган ҳолларда қўлланилмайди.

Аниқлаштирилган солиқ ҳисоботида илгари тақдим этилган солиқ ҳисоботидаги маълумотлар, аниқлаштирилган маълумотлар ва улардаги тафовутлар кўрсатилиши керак.

Агар аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси илгари тақдим этилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган ва тўланган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммасидан ортиқ бўлса, тегишли солиқ ёки бошқа мажбурий тўловни тўлаш бўйича солиқ мажбуриятларига пеня ҳисобланган ҳолда мазкур тафовут қўшилади.

Агар аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси илгари тақдим этилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган ва тўланган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммасидан кам бўлса, аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи тақдим этилган кундан эътиборан шахсий варақада солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси тафовут миқдорига камайтирилганлиги акс

этирилади. Солиқлар, бошқа мажбурий тўловлар, пеняларнинг ортиқча тўланган суммаси Солиқ кодексига белгиланган тартибда ҳисобга олинади ёки қайтарилади» (Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 46-моддаси).

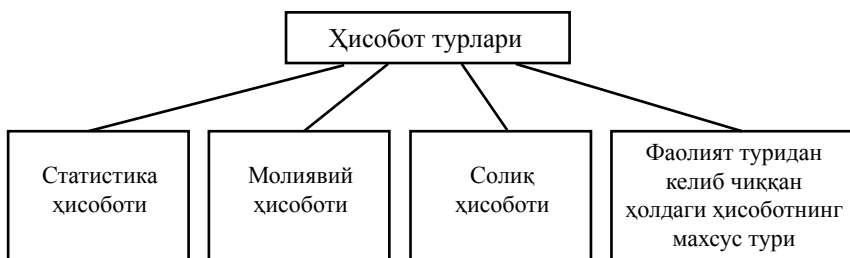
1.3.4. Солиқ ҳисоботини сақлаш муддати

«Солиқ ҳисоботи давлат солиқ хизмати органларида ва солиқ тўловчида Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 38-моддасида белгиланган солиқ мажбурияти бўйича даъво қилиш муддати мобайнида сақланади» (Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексининг 47-моддаси).

Молиявий ҳисобот шакллари Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг «Солиқ ҳисоботининг шаклларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2008 йил 21 январда рўйхатга олинган, рўйхат рақами 1760) билан тасдиқланган.

10-схема

Ҳисобот турлари

Ҳисоботлар тақдим қилинадиган органлар

IV қисм

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ТЕКШИРИШ

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 39-моддаси¹.

Тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текширишлар назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича махсус ваколатли органнинг қарорига биноан назорат қилувчи органлар томонидан режали тартибда кўпи билан йилига бир марта амалга оширилиши мумкин, хусусий корхоналар ва ушбу модданинг иккинчи-бешинчи қисмларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Белгиланган нормалар ва қоидаларга ўз вақтида ҳамда тўла ҳажмда риоя қилувчи тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текширишлар назорат қилувчи органлар томонидан кўпи билан икки йилда бир марта амалга оширилади, ушбу моддада назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Хусусий корхоналар фаолиятини текширишлар назорат қилувчи органлар томонидан кўпи билан икки йилда бир марта белгиланган тартибда амалга оширилиши мумкин, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларининг молия-хўжалик фаолиятини режали текширишлар кўпи билан тўрт йилда бир марта, бошқа тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини режали текширишлар кўпи билан уч йилда бир марта амалга оширилади.

Янги ташкил этилган микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларининг молия-хўжалик фаолияти улар давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан эътиборан икки йил мобайнида режали текширувлардан ўтказилиши мумкин эмас.

Тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текширувлардан ўтказиш муддатлари ўттиз календарь кундан ошмаслиги лозим. Алоҳида ҳолларда бу муддат назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича махсус ваколатли органнинг қарорига биноан узайтирилиши мумкин.

Ўтказилаётган текширишлар тадбиркорлик субъектларининг фаолият кўрсатишига тўсқинлик қилмаслиги керак.

Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатасига аъзо тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текширишлар мазкур Палата вакиллари иштирокида амалга оширилиши мумкин.

Прокуратура, ички ишлар ва миллий хавфсизлик хизмати органлари томонидан тадбиркорлик фаолияти субъектларининг фаолиятини текширувлардан ўтказиш учун қўзғатилган жиноят ишининг мавжудлиги асос бўлади. Бунда тадбиркорлик фаолияти субъектининг қўзғатилган жиноят иши билан боғлиқ фаолиятигина текширув билан қамраб олиниши мумкин бўлиб, бу ҳақда текширув тайинланганлиги тўғрисидаги қарорда кўрсатилган бўлиши керак.

Тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини текширишлар белгиланган тартибда фақат давлат солиқ хизмати органлари томонидан, мазкур органлар текширишлар давомида солиқ ва валютага оид жиноятлар аломатларини аниқлаганида эса Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Солиқ ва валютага оид жиноятларга қарши курашиш департаменти томонидан амалга оширилади.

Тадбиркорлик фаолияти субъектлари назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг ваколатига кирмайдиган масалалар бўйича уларнинг талабларини бажармаслик ҳамда текшириш предметига тааллуқли бўлмаган материаллар билан уларни таништирмаслик ҳуқуқига эга.

Текширишлар натижалари далолатнома (маълумотнома) билан расмийлаштирилади, унинг бир нусхаси текширилаётган тадбиркорлик фаолияти субъектида қолади».

(39-модда Ўзбекистон Республикасининг 2006 йил 23 мартдаги ЎРҚ-26-сонли Қонуни тахририда – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 й., 12–13-сон, 100-модда.)

40-модда. Текширишни амалга ошираётган мансабдор шахсларга доир талаблар.

Тадбиркорлик фаолияти субъектларининг фаолиятини текшириш назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг мансабдор шахслари томонидан амалга оширилади.

Нazorat қилувчи органларнинг мансабдор шахслари тадбиркорлик фаолияти субъектларининг фаолиятини текширишга киришишига мазкур шахсларда назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича махсус ваколатли орган томонидан тасдиқланган текширишни ўтказиш режасидан кўчирма, назорат қилувчи органнинг текширувчи мансабдор шахслар таркиби ҳамда текширишни ўтказиш муддатлари кўрсатилган буйруғи нусхаси, текширувчи мансабдор шахсларнинг шахсий гувоҳномалари бўлган тақдирда йўл қўйилади.

Тадбиркорлик субъектларининг фаолияти текширилаётганда назорат қилувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг мансабдор шахслари текширишларни рўйхатга олиш китобига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тегишли ёзувни киритадилар.

1-б ў л и м . Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тушунчаси, турлари ва уларнинг аҳамияти

1-боб. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тўғрисида умумий тасаввур

1-§. Текшириш тушунчаси

Текшириш – хўжалик юритувчи субъектлар томонидан қонунлар ҳамда ўз фаолиятини тартибга солувчи бошқа қонун ҳужжатлари қандай бажарилаётганлигини назорат қилувчи органларнинг бир марта назорат қилишидир.

(1998 йил 24 декабрдаги «Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 3-моддасига қаранг.)

Текширишлар назорат қилувчи органлар томонидан амалга оширилади. Қонун ҳужжатларига мувофиқ хўжалик юритувчи субъектлар фаолияти устидан давлат назоратини амалга оширишга ваколатли бўлган вазирликлар ва идоралар назорат қилувчи органлар бўлиши мумкин (масалан, Давлат ёнғин назорати органлари асосий эътиборини ёнғин пайдо бўлиши эҳтимоли юқори бўлган ёки инсонлар қурбон бўлиши нуқтаи назаридан оғир оқибатларни келтириб чиқариши мумкин бўлган объектларга қаратади. Давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга ошириладиган солиқ тўловчининг молия-хўжалик фаолиятини текшириш (тафтиш қилиш) – солиқ ва валюта тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш мақсадида хўжалик юритувчи субъектларнинг бухгалтерия, молия, статистика, банк ҳамда бошқа ҳужжатларини ўрганиш ва таққослашни ўз ичига олади. Ўзбекистон Республикаси Давлат санитария-эпидемиология хизмати (СЭХ) идоравий мансублигидан ҳамда мулкчилик шаклидан қатъи назар, Ўзбекистон Республикаси ху-

дудида жойлашган давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, бирлашмалар, шунингдек алоҳида шахслар томонидан санитария нормалари, қоидалари ва гигиена нормативларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга оширади.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат органлари томонидан назоратни амалга ошириш, бундай назоратнинг турлари, даврийлиги, муддатлари, принциплари «Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги, «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 8 августдаги ПФ-1503-сонли «Текширишларни тартибга солиш ва назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштиришни такомиллаштириш тўғрисида»ги, 1998 йил 19 ноябрдаги ПФ-2114-сонли «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида»ги, 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, 2005 йил 5 октябрдаги ПФ-3665-сонли «Тадбиркорлик субъектларини текширишни янада қисқартириш ва унинг тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармонлари, шунингдек «Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари – юридик шахслар фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида»ги (рўйхат рақами 1573, 06.05.2006 йил), «Хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ва текширишларни рўйхатга олиш китобини юритиш тартиби тўғрисида»ги (рўйхат рақами 1650, 29.12.2006 йил) Низомлар билан тартибга солинган.

2-§. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишнинг асосий принциплари

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишнинг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

- назорат қилувчи органлар фаолиятида қонунийлик, хо-
лислик ва ошкоралик;
- юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний
манфаатларини ҳимоя қилиш;
- хўжалик юритувчи субъектларнинг фаолиятига аралаш-
маслик.

(«Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томо-
нидан назорат қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси
Қонунининг 5-моддасига қаранг.)

Ўзбекистонда текшириш ўтказиш жараёнида хўжалик юри-
тувчи субъектларни ҳуқуқий ҳимоя қилишни мустақамлашга
қаратилган бир қатор чора-тадбирлар кўрилган. Кичик бизнес
ва хусусий тадбиркорлик субъектлари давлат органлари, хў-
жалик бошқаруви органлари, жумладан назорат қилувчи ва
лицензияловчи органлар, маҳаллий давлат ҳокимияти орган-
лари, бошқа ташкилотлар мансабдор шахсларининг ноқону-
ний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан адлия органлари
телефон алоқасининг махсус линияси «ишонч телефони» ор-
қали ариза, таклиф ва шикоятлар билан мурожаат этишлари
мумкин («Ишонч телефони» орқали мурожаатлар бутун
Ўзбекистон ҳудудида 008 телефон рақамига кўнғироқ қилиш
йўли билан амалга оширилади. Кўнғироқ бепулдир). Адлия
органлари томонидан қонун ҳужжатлари талаблари бузилиши
аниқланган ҳолларда тегишли ташкилотларга аниқланган қо-
нун бузилишларини, уларнинг сабабларини ва қонун бузили-
шига олиб келаётган шарт-шароитларни бартараф этиш тўғ-
рисида уларда кўрсатилган муддатларда бажарилиши мажбу-
рий бўлган тақдимномалар юборилади.

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғ-
рисида»ги Қонуннинг 34-моддасига кўра давлат органлари ва
уларнинг мансабдор шахслари тадбиркорлик фаолияти субъект-
ларининг қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилаётган
фаолиятига аралашшига ҳақли эмас. Давлат органлари ва улар-
нинг мансабдор шахслари қоидабузарлик мавжудлиги факти-
дан тадбиркорлик фаолияти субъектларининг қонуний фао-
лиятига аралашшиш ёки уни чеклаш учун асос сифатида фой-
даланиши мумкин эмас.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ҳамда қишлоқ хўжалиги кооперативлари (ширкат хўжаликлари) деҳқон ва фермер хўжалиklarининг тадбиркорлик фаолиятига, шу жумладан уларнинг агротехника усулларини, етиштириладиган маҳсулот турини танлашига, ана шу маҳсулотнинг баҳосини ҳамда реализация қилиш йўналишини белгилаш ишларига аралashiшга ҳақли эмас, давлат эҳтиёжлари учун мўлжалланган харидлар бундан мустасно.

Қонуннинг юқорида кўрсатилган талабини бузган тақдирда, назорат қилувчи органнинг мансабдор шахсига нисбатан тегишли жазо чоралари қўлланилиши мумкин. Масалан, ЎзР Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг¹ 241¹-моддасига мувофиқ.

3-§. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш шакллари ва уларнинг аҳамияти

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш шакллари:

А) Режали текшириш

Режали текшириш – Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши томонидан тасдиқланган режа-жадвал асосида бир, икки ёки ундан ортиқ

¹ Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 5 октябрдаги ПФ-3665-сонли «Тадбиркорлик субъектларини текширишни янада қисқартириш ва унинг тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонининг 2-бандига мувофиқ назорат органларининг мансабдор шахслари тадбиркорлик субъектлари руҳсатсиз текширилганлиги ва уларнинг хўжалик фаолиятига ноқонуний аралашилганлиги учун етказилган иқтисодий зарарнинг ўрни қопланган ҳолда жавобгарликка, ҳатто жиноий жавобгарликка ҳам тортилишлари белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасига назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг текширишларни тайинлаш ва ўтказиш борасида белгиланган тартибга қатъий риоя этиш, тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш йўлидаги фаолияти устидан мунтазам назоратни амалга ошириш юклатилган.

назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган текшириш¹.

Б) Режадан ташқари текшириш

Режадан ташқари текшириш – назорат қилувчи органлар томонидан қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ва ҳолларда амалга ошириладиган йиллик (чораклик) текширишлар режасига киритилмаган текшириш (шу жумладан қисқа муддатли текшириш).

Режадан ташқариш текширишлар икки хил кўринишда: а) бир иш кунидан ортиқ давомида ўтказиладиган ва б) бир иш куни давомида ўтказиладиган (қисқа муддатли) бўлиши мумкин. («Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари – юридик шахслар фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида»ги (рўйхат рақами 1573, 06.05.2006 йил) Низомнинг 18-бандига қаранг).

В) Муқобил текшириш

Муқобил текшириш – операциялар бирлиги туфайли ўзаро боғлиқ бўлган ва турли хўжалик юритувчи субъектлардаги ёки бир хўжалик юритувчи субъектнинг турли бўлинмаларидаги ҳужжатларни таққослашдан иборат текширув.

Г) Назорат тартибида текшириш

Назорат тартибида текшириш – хўжалик юритувчи субъектларнинг илгариги текширишда кўрсатилган қоидабузарликларни бартараф этиши устидан назорат қилувчи органлар

¹ Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини режали текширишлар йилига кўпи билан бир марта одатда комплекс текширишлар кўринишида амалга оширилади, молия-хўжалик фаолиятини текширишлар бундан мустасно. «Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари – юридик шахслар фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида»ги (рўйхат рақами 1573, 06.05.2006 йил) Низомнинг 10-бандига қаранг). Яъни комплекс текшириш – бир вақтнинг ўзида икки ва ундан ортиқ назорат қилувчи органлар томонидан амалга ошириладиган текшириш. Комплекс текшириш режали текширишнинг бир тури бўлиб, текширувчилар ва текширилувчиларнинг вақтини тежаш ҳамда хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятига аралашувларни чегаралаш мақсадида, қоида тариқасида икки ёки ундан ортиқ назорат қилувчи органлар томонидан амалга оширилади.

амалга оширадиган текшириш. Бундай текшириш ўтказиш назорат қилувчи органлар томонидан фақат илгари ўзлари ўтказган текшириш натижаларига доир далолатномада (маълумотномада) белгиланган ҳолатлар ва муддатлар бўйича Кенгаш ёки унинг вилоят комиссияларининг қўшимча розилигисиз амалга оширилади.

Д) Назорат қилувчи органлар томонидан Кенгаш (вилоят комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз назорат функцияларини амалга ошириш

Назорат қилувчи органлар томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ ўзларига юклатилган назорат функцияларини Кенгаш (вилоят комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз текширишларни амалга ошириш «Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари – юридик шахслар фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида»ги (рўйхат рақами 1573, 06.05.2006 йил) Низомнинг 4-иловасида келтирилган асосларга мувофиқ амалга оширилади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси тадбиркорлик субъектининг ҳузурига бориш билан боғлиқ бўлмаган алоҳида шаклини белгилайди. Шундай қилиб, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 70-моддасига асосан, камерал назорат солиқ тўловчи томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида амалга ошириладиган назорат бўлиб, солиқ тўловчининг ҳузурига бормасдан давлат солиқ хизмати органи жойлашган ерда амалга оширилади.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 71-моддаси давлат солиқ хизмати органи томонидан нақд ҳисоб-китоб асосида товарлар реализация қиладиган ёки хизматлар кўрсатадиган тадбиркор ҳузурида нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи ўтказилишини белгилайди. Хронометраж натижаси солиқ тўловчини жавобгарликка тортиш учун асос бўла олмайди.

3.1. Режали текшириш ва унинг аҳамияти

Аҳамиятига кўра режали текширишлар молия-хўжалик фаолияти билан боғлиқ ва молия-хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган текширишларга бўлинади.

3.1.1. Режали текшириш ўтказиш шартлари

Режали текширишлар тадбиркорлик субъектлари томонидан қонун ҳужжатларига риоя этилишини текшириш мақсадида ўтказилади.

3.1.2. Режали текширишлар ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар

Режали текширишлар ўтказиш учун қуйидагилар ҳужжатлар талаб қилинади:

– Кенгаш ёки унинг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри бўйича тегишли ҳудудий комиссиялари томонидан белгиланган тартибда берилган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишнинг мувофиқлаштириш режасидан кўчирма;

– назорат қилувчи органнинг текширишлар амалга оширишни мувофиқлаштириш режаси асосида текшириш мақсади, текширувчи мансабдор шахслар таркиби ва текшириш ўтказиш муддатлари кўрсатилган ҳолда чиқарган буйруғи.

Бу ҳужжатлар хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятида режали текширишлар ўтказиш учун асос бўлади. **Юқорида кўрсатилган ҳужжатлар бўлмаган тақдирда назорат қилувчи органнинг ходимлари хўжалик юритувчи субъект фаолиятида текшириш ўтказишга ҳақли эмас.** Бундай текширишларни ўтказишда мансабдор шахс ўз мансаб ваколатларидан четга чиқади. Бу каби текширишларни амалга оширишда мансабдор шахс ўз мансаб ваколатлари доирасидан четга чиқади ва шу сабабдан тадбиркорлик субъектларига адлия органлари телефон алоқасининг махсус линияси (008)

орқали мурожаат этиши тавсия этилади. (*«Ишонч телефони» орқали тушаётган мурожаатлар душанба кунидан жума кунигача (жума кунни ҳам) (байрам кунларидан ташқари) соат 09.00 дан 13.00 гача ва 14.00 дан 18.00 гача адлия органларининг масъул ходимлари томонидан қабул қилинади*). Амалиётда бу каби текширишларга нисбатан «ноқонуний текшириш» атамаси қўлланилади. Ноқонуний текширишлар ўтказганлиги учун назорат қилувчи органнинг мансабдор шахси тегишли жавобгарликка тортилади.

3.1.3. Режали текширишлар ўтказишнинг даврийлиги

Тадбиркорлик субъектларининг фаолияти режали тартибда кўпи билан йилига бир марта амалга оширилиши мумкин.

Белгиланган нормалар ва қоидаларга ўз вақтида ҳамда тўла ҳажмда риоя қилувчи тадбиркорлик субъектларининг фаолиятини текширишлар назорат қилувчи органлар томонидан кўпи билан икки йилда бир марта амалга оширилади.

Янги ташкил қилинган тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолияти улар давлат рўйхатига олинган пайтдан бошлаб икки йил мобайнида режали текширишдан ўтказилмайди.

Юқорида кўрсатилган умумий қоидалардан бир қанча истисно ҳолатлар мавжуд.

Микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларининг молия-хўжалик фаолиятини режали текширишлар кўпи билан тўрт йилда бир марта, бошқа тадбиркорлик субъектларининг (акциядорлик жамиятлари, холдинглар, корпорациялар, компаниялар ва ҳ.к.), яъни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 11 октябрдаги 439-қарорининг иловасига мувофиқ Кичик тадбиркорлик (бизнес) субъектларига тегишли бўлган корхоналар ва ташкилотлар классификациясига киритилмаган бошқа тадбиркорлик фаолияти субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини режали текширишлар кўпи билан уч йилда бир марта амалга оширилади.

3.2. Режадан ташқари текшириш ва унинг аҳамияти

3.2.1. Режадан ташқари текшириш ўтказишнинг шартлари

Режадан ташқари текширишлар асословчи сабаблар бўлган тақдирда назорат қилувчи органлар томонидан, яъни:

– агар текширувни ўтказиш зарурати ЎЗР Президентининг ва ҳукуматининг қарорларидан келиб чиққанда (бунда агар Президент ва Ҳукумат қарорларида текшириш ўтказиладиган хўжалик юритувчи субъект номи аниқ кўрсатилган бўлса, Кенгаш ёки унинг вилоят комиссиясининг розилигини олиш талаб қилинмайди);

– назорат қилувчи органга хўжалик юритувчи субъект томонидан қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатларининг бузилганлиги тўғрисида қўшимча маълумотлар келиб тушганда (қўшимча маълумотлар сифатида корхоналар, ташкилотлар, муассасалар ва фуқароларнинг аниқ исботланган ва ҳужжатлар билан тасдиқланган қонунбузилиш фактлари хизмат қилиши мумкин);

– фавқулодда вазиятлар юзага келишининг олди олинаётганда;

– санитария-эпидемиология вазияти мураккаблашганда, шунингдек қўшни давлатлардан юқумли касалликлар кириб келиши ва тарқалиши эҳтимоли вужудга келганда.

Молия-хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган режадан ташқари текшириш, шунингдек тадбиркорлик субъектининг назорат қилувчи органларга унинг фаолиятини текшириш тўғрисидаги асосли таклифи асосида ҳам ўтказилиши мумкин.

3.2.2. Режадан ташқари текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар

Режадан ташқари текшириш ўтказиш учун қуйидаги ҳужжатлар талаб қилинади:

– Кенгашнинг ёки унинг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри бўйича тегишли ҳудудий (вилоят) комиссияларининг қарори¹;

– назорат қилувчи органнинг текшириш мақсади, текширувчи мансабдор шахслар таркиби ва текшириш ўтказиш муддатлари кўрсатилган ҳолда чиқарган буйруғи (1-иловадаги буйруқ намунасига қаранг).

3.2.3. Режадан ташқари текширишлар ўтказишнинг даврийлиги

Режадан ташқари текширишлар ўтказишнинг даврийлиги борасида ҳеч қандай чекловлар мавжуд эмас.

3.3. Муқобил текшириш тушунчаси ва унинг аҳамияти

3.3.1. Муқобил текшириш ўтказишнинг шартлари

Муқобил текширишлар зарур ҳолларда назорат қилувчи органнинг хоҳишига кўра тадбиркорлик субъектлари томонидан қонун ҳужжатларига амал қилинишини текшириш учун ўтказилади.

3.3.2. Муқобил текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар

Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини муқобил текширишлар назорат қилувчи органларнинг марказий аппаратлари ва уларнинг ҳудудий бўлинмалари томонидан тегишинча Кенгаш ва унинг вилоят комиссияси қарори бўйича, фақат улар-

¹ Бир кундан ортиқ давом этадиган режадан ташқари текширишлар фақат Кенгаш қарори бўйича амалга оширилади. Бир кунлик режадан ташқари текширишлар тегишли ҳудудий (вилоят) комиссиялари қарори бўйича амалга оширилади. Шунингдек, улгуржи ва чакана савдодаги умумий овқатланиш ва пулли хизматлар кўрсатиш соҳасидаги тадбиркорлик субъектлари томонидан савдо-сотик (шунингдек, бозор ичида текшириш) ҳамда нақд пул тушумини топшириш қоидаларига риоя этилишини режадан ташқари текшириш бўйича алоҳида тартиб ўрнатилган.

нинг текширилаётган тадбиркорлик субъекти билан ўзаро муносабатларига доир қисм бўйича ўтказилади¹. Тадбиркорлик субъектининг текшириш объекти билан ўзаро муносабатлари дейилганда шахсларнинг ҳужжат билан тасдиқланган аниқ алоқасини тушуниш керак. Муқобил текширишларни ўтказилаётганда тадбиркорлик субъектларига бориш ва улардан текшириш предметига тааллуқли бўлмаган молия-бухгалтерия ёки бошқа ҳужжатларни талаб қилиш ман этилади.

3.3.3. Муқобил текширишлар ўтказишнинг даврийлиги

Муқобил текширишлар ўтказишнинг даврийлиги борасида ҳеч қандай чекловлар мавжуд эмас.

3.4. Назорат тартибида текшириш ва унинг аҳамияти

3.4.1. Назорат тартибида текшириш ўтказишнинг шартлари

Назорат тартибида текширишларни ўтказиш назорат қилувчи органлар томонидан уларнинг ўзлари ўтказган текшириш натижалари бўйича фақат далолатномада (маълумотномада) белгиланган ҳолатлар бўйича ва муддатларда, Кенгаш ёки унинг вилоят комиссияси қўшимча қарорисиз амалга оширилади.

Тадбиркорлик субъекти текшириш натижалари бўйича далолатномада (маълумотномада) белгиланган муддатларда назорат тартибида текширишлар ўтказишга рози бўлмаса, уларни ўтказиш муддатлари вилоят комиссияларининг қарорлари билан белгиланади².

¹ Бир кундан ортиқ давом этадиган муқобил текширишлар фақат Кенгаш қарори бўйича амалга оширилади. Бир кунлик муқобил текширишлар тегишли ҳудудий (вилоят) комиссиялари қарори бўйича амалга оширилади.

² Бунда, бир кундан ортиқ давом этадиган текширишлар фақат Кенгаш қарори бўйича амалга оширилади. Бир кунлик текширишлар тегишли ҳудудий (вилоят) комиссиялари қарори бўйича амалга оширилади.

3.4.2. Назорат тартибида текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар

Назорат тартибида текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжат – бу текшириш натижалари бўйича тузилган далолатнома (маълумотнома) ҳисобланади. Тадбиркорлик субъекти текшириш натижалари бўйича далолатномада (маълумотномада) белгиланган муддатларда назорат тартибида текширишлар ўтказишга рози бўлмаса, қўшимча равишда Кенгашнинг ёки унинг вилоят комиссияларининг қарорлари талаб этилади.

3.4.3. Назорат тартибида текширишлар ўтказишнинг даврийлиги

Назорат тартибида текширишлар ўтказишнинг даврийлиги борасида ҳеч қандай чекловлар мавжуд эмас. Бироқ, назорат тартибида текширишлар ўтказиш текшириш натижалари бўйича тузилган далолатнома (маълумотнома)да кўрсатилган муддатларда ўтказилади.

3.5. Назорат қилувчи органларнинг Кенгаш (вилоят комиссиялари) билан қўшимча равишда келишувсиз амалга ошириладиган назорат вазифалари

3.5.1. Назорат қилувчи органларнинг назорат вазифаларини амалга ошириш шартлари

Назорат қилувчи органларнинг назорат вазифалари зарур ҳолларда назорат қилувчи органнинг хоҳишига кўра тадбиркорлик субъектлари томонидан қонун ҳужжатларига амал қилинишини текшириш учун ўтказилади.

3.5.2. Назорат қилувчи органларнинг назорат вазифаларини амалга ошириш учун асос бўладиган ҳужжатлар

Назорат қилувчи органнинг текшириш мақсади, текширувчи мансабдор шахслар таркиби ва текшириш ўтказиш муддат-

лари кўрсатилган ҳолда чиқарган буйруғи назорат қилувчи органларнинг назорат вазифаларини амалга ошириш учун асос бўладиган ҳужжат ҳисобланади.

3.5.3. Назорат тартибида текширишлар ўтказишнинг даврийлиги

Назорат тартибида текширишлар ўтказишнинг даврийлиги борасида ҳеч қандай чекловлар мавжуд эмас, 1573-сон Низомнинг 4-иловасида кўрсатилган ҳоллар бундан мустасно.

Таъкидлаш лозимки, айрим назорат қилувчи органлар қонун ҳужжатларига мувофиқ ўзларига юклатилган назорат функцияларига мувофиқ Кенгаш (вилоят комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз текширишларни амалга оширишлари мумкин.

Мазкур функциялар 1573-сон Низомнинг 4-иловасида кўрсатилган ҳолларда амалга оширилади.

2-боб. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тўғрисида умумий тасаввур

1-§. Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишда назорат қилувчи органлар ходимларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишнинг тартиби белгиланган. Унга кўра назорат қилувчи органларнинг ходимлари текшириш ўтказишда:

1. Тадбиркорни текширишнинг мақсади билан таништириши.

2. Ўз хизмат гувоҳномасини, шунингдек, текширишларни ўтказишга рухсат берилганлиги тўғрисидаги махсус гувоҳномасини кўрсатиши.

3. Текширишларни рўйхатга олиш китобини тўлдириши.

4. Тадбиркорга хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишларни амалга оширишнинг мувофиқлаштириш ре-

жасидан кўчирма нусхасини ёки назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг режадан ташқари солиқ текшируви ёки муқобил текширув (қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно¹) ўтказиш тўғрисидаги қарори кўчирма нусхасини, шунингдек давлат солиқ хизмати органининг тегишли солиқ текшируви тайинланганлиги тўғрисидаги буйруғининг ҳамда солиқ текширувини ўтказиш дастурининг кўчирма нусхаларини топшириб, тилхат олиши.

5. Текширишни тадбиркорлик субъектининг хоҳишига кўра амалга ошириши.

6. Текшириш ҳаракатлари бўйича далолатнома юритиши.

7. Текшириш ўтказиш натижаларига кўра далолатнома (маълумотнома) тузиши ҳамда бу ҳақда тадбиркорни хабардор этиши шарт.

2-§. Текширишда тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Тадбиркор назорат қилувчи органларнинг текшириш ўтказётган мансабдор шахсларини текшириш ўтказиш учун ҳудудга ва жойларга қўйиши шарт, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно².

Тадбиркор назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахсларини қуйидаги ҳолларда текшириш ўтказиш учун ҳудудга ва жойларга қўймасликка ҳақли, агар:

Кенгашнинг ёки унинг ҳудудий органларининг қарори ҳамда назорат қилувчи органнинг текшириш ўтказиш тўғрисидаги буйруғи топширилмаган ёки белгиланган тартибда расмийлаштирилмаган бўлса, тадбиркорнинг уларни олишдан бош тортган ҳоллар бундан мустасно;

текширувчи мансабдор шахс текширувни тайинлаш тўғрисидаги буйруқда кўрсатилмаган, ўз хизмат гувоҳномасини ва текширишларни ўтказишга рухсат берилганлиги тўғрисидаги махсус гувоҳномасини кўрсатмаган бўлса;

¹ Солиқ кодексининг 88-моддаси учинчи ва бешинчи қисмларида.

² Солиқ кодексининг 92-моддаси тўртинчи ва саккизинчи қисмларида.

текшириш ўтказишнинг буйруқда кўрсатилган муддатлари бошланмаган ёки ўтиб кетган бўлса;

текширувчи мансабдор шахс текширишларни рўйхатга олиш китобини тўлдиришдан бош тортса.

3-§. Текширишда амалга ошириладиган ҳаракатлар

Тадбиркорлик субъектларини текширишда қуйидаги ҳаракатлар амалга оширилади:

- ҳудудлар ва жойларни кўздан кечириш;
- мол-мулкни инвентаризациядан ўтказиш;
- ҳужжатларни талаб қилиб олиш;
- ҳужжатларни ва предметларни олиб қўйиш;
- тадбиркорнинг банклардаги ҳисобварақлари бўйича операцияларни тўхтатиб туриш;
- текшириш натижаларини расмийлаштириш.

4-§. Давлат солиқ хизмати органининг солиқ текшируви материалларини кўриб чиқиш натижалари бўйича қарори

Текшириш натижаларига кўра назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари томонидан текшириш далолатномаси тузилиши ва унда қуйидагилар кўрсатилган бўлиши керак:

- илгариги текширув тўғрисидаги маълумотлар;
- текширилаётган даври ва текширув ўтказиш учун тадбиркор томонидан тақдим этилган ҳужжатлар тўғрисидаги умумий маълумотлар;
- ҳуқуқбузарликнинг (у мавжуд бўлганда) қонун ҳужжатларининг тегишли нормасига ҳавола этилган ҳолдаги муфассал тавсифи;
- текширув натижалари бўйича фикрлар ва хулосалар. Агар текшириш тугалланганида солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилганлиги аниқланган бўлмаса, бу ҳақда текшириш далолатномасида қайд этилади.

Текшириш далолатномасининг бир нусхаси тадбиркорга топширилади. Тадбиркор текшириш далолатномасини олган-

да далолатноманинг барча нусхаларига уни олган санани кўрсатган ҳолда имзо қўйиши шарт. Тадбиркорнинг текшириш далолатномасидаги имзоси унинг текшириш натижаларидан рози эканлигини аниқлатмайди. Таъкидлаш лозимки, тадбиркорлик субъектларида текшириш маълумотномасига нисбатан эътирози ёки фикр-мулоҳазалари бўлса, қонунчиликда тадбиркорлик субъектларининг текшириш маълумотномасига ўзларининг эътирозлари ва фикр-мулоҳазаларини илова қилиш ҳуқуқи кўрсатилмаган. Бироқ, бошқа томондан олиб қараганда, қонун тадбиркорлик субъектларига текшириш натижалари устидан юқори турувчи орган ёки бевосита судга шикоят қилиш ҳуқуқини беради.

Назорат қилувчи органларнинг (Давлат солиқ хизмати органининг раҳбари ёки раҳбар ўринбосари текшириш материаллари кўриб чиқилганидан кейин беш иш кунидан кечиктирмасдан қуйидагиларни назарда тутувчи қарор қабул қилади:

солиқлар, бошқа мажбурий тўловларни ва пеняни ҳисоблашни ёки буни рад этишни;

солиқ тўловчини солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этганлиги учун жавобгарликка тортишни ёки буни рад этишни.

Ислоҳот: «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» Давлат дастурига мувофиқ ҳамда давлат ва назорат органларининг корхоналар молия-хўжалик фаолиятига аралашувини тубдан қисқартириш, текширишларни ташкил қилиш тизимини янада такомиллаштириш ва мансабдор шахсларнинг улар фаолиятига асоссиз аралашуви учун жавобгарлигини кучайтириш, шу асосда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини кучайтиришни таъминлаш мақсадида 2011 йил 4 апрелда «Тадбиркорлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг 4296-сонли Фармони қабул қилинди¹. Ушбу Фармонга асосан:

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2011 й., 14-сон, 133-модда.

янги ташкил қилинган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолияти улар давлат рўйхатига олинган пайтдан бошлаб дастлабки уч йил мобайнида режали солиқ текширишларидан ўтказилмайди (акциз солиғига тортиладиган товарлар ишлаб чиқарувчи кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш, шунингдек бюджет ҳамда марказлаштирилган маблағлар ва ресурслардан мақсадли фойдаланиш билан боғлиқ текширишлар бундан мустасно);

2011 йилнинг 1 апрелидан то 2014 йилнинг 1 апрелигача бўлган даврда солиқларни ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида тўлаб келаётган, шунингдек, ишлаб чиқариш суръатларининг барқарор ўсиши ва рентабеллигини таъминлаётган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини солиқ соҳасида текшириш тақиқланади (юримдик шахсларни тугатиш чоғида, қўзғатилган жиноий ишлар доирасида, шунингдек, бюджет ҳамда марказлаштирилган маблағлар ҳамда ресурслардан фойдаланиш билан боғлиқ режадан ташқари текширишлар бундан мустасно);

кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини солиқ соҳасида текшириш муддатларини қонун ҳужжатларида уларни ўтказиш кўзда тутилган максимал муддатдан, яъни 30 календарь кунидан ортиқ муддатга узайтирилишига йўл қўйилмайди.

Шунингдек, назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашининг 2011 йил 11 апрелдаги 1-сонли «Назорат қилувчи органлар томонидан яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текширишларни ташкиллаштириш тартиби тўғрисидаги низомга ўзгартириш киритиш ҳақидаги»¹ қарорига асосан:

«Истисно тариқасида давлат солиқ хизмати органлари томонидан яқка тартибдаги тадбиркорларнинг молиявий ва товар ҳужжатларини текшириш зарурати бўлган ҳолларда, камерал назорати натижасида аниқланган солиқ қонунчилиги бузилиши ҳолатлари асосида, Кенгаш қарори билан яқка тартибдаги тадбиркор фаолиятини бундан кўпроқ, лекин 5 иш кунидан ошмаган муддатда текшириш ўтказиш кўзда тутилиши мумкин».

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2011 й., 14-сон, 133-модда.

3-боб. Шикоят қилиш тартиби

Хўжалик юритувчи субъект фаолиятини текширишнинг белгиланган тартибига риоя этилиши бўйича жиноий жавобгарликкача бўлган шахсан жавобгарлик текширувчи органларнинг раҳбарлари ва ваколатли шахслари зиммасига юклатилади.

Хуқуқи бузилган тадбиркор унга келтирилган зарарни тўлиқ ундирилишини талаб қилиши мумкин.

Давлат органларининг ноқонуний қарорлари ёки шу органлар мансабдор шахсларининг қонунга хилоф ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) натижасида тадбиркорлик субъектига етказилган зарарнинг ўрни суд қарори асосида тўла ҳажмда бевосита ана шу давлат органлари томонидан, биринчи навбатда, уларнинг бюджетдан ташқари жамғарма маблағлари ҳисобига қопланиши лозим.

Зарарларнинг ўрнини қоплаш суд қарори билан ана шу етказилган зарар учун айбдор бўлган давлат органларининг мансабдор шахсларига, қонунчиликда белгиланган тартиб ва миқдорларда юкланиши мумкин.

Хўжалик юритувчи субъект айбдор мансабдор шахснинг ноқонуний аралашуви натижасидаги етказилган реал зарарни, бой берилган фойдани, шунингдек маънавий зарарни қоплашни суд орқали талаб қилишга ҳақли.

Текширувчи органлар ва уларнинг мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ва қарорлари устидан бевосита судга ёки бўйсунуш тартибида юқори турувчи органга ёхуд мансабдор шахсга шикоят қилиниши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 17 февралдаги 57-сон «Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича Республика мувофиқлаштирувчи кенгаши фаолиятини фаоллаштириш тўғрисида»ги қарорига мувофиқ текширувчи органлар ва улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ва қарорлари устидан шикоятлар, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ва унинг ҳудудий бўлинмаларига берилиши мумкин.

**Солиқ инспекцияси мисолида қисқа муддатли текшириш
ўтказиш тўғрисидаги назорат қилувчи органнинг буйруғи
намунаси**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT SOLIQ QO'MITASI

**TOSHKENT SHAHAR SHAYXONTOHUR TUMANI
DAVLAT SOLIQ INSPEKSIYASI**

BUYRUQ № 512x0

20 10.10.11 - йил

«Қисқа муддатли текшириш
ўтказиш ҳақида»

Ўзбекистон Республикаси солиқ кодекси, Ўзбекистон Республикасининг Президентининг 1996 йил 7 августдаги ПФ-1504-сонли фармони, 1998 йил 24-декабрдаги 717-1-сон Ўзбекистон Республикаси олийлиги «Хўжалик юрисидаги субъектлар фаолиятини Давлат таъминотидаги назорат қилиш тўғрисидаги қонуни» 13-моддаси ҳамда 2007 йил 3 сентябрдаги Адиля Ваҳидовнинг 1712-сон Ўзбекистон Республикаси олийлиги Тартибда асосан Вақтлар Маъмуриятининг 1994 йил 26 декабрдаги 621-сонли, 1997 йил 11 декабрдаги 548-, 1197 йил 23 октябрдаги 483-, 2002 йил 5 августдаги 280-сонли, 2003 йил 13 февралдаги 73-сонли, 2002 йил 06 майдан 154-сонли, 2002 йил 26 ноябрдаги 407-сонли, 2003 йил 23 майдан 230-сонли, ва 2003 йил 28 июлдаги 330-сонли қарорларини талаблари бажарилгани назоратчи, савдо, нарх-наво қилдирилган ривож этилиши, қўрсатилган таъминотларни тўлиқ ва тўғри бўлиши, ҳамда нарх-наво қилдирилган банк маъмуриятини тўлиқ таъминотларини ҳамда сотилган таъминотларини қонунийлиги ҳақидаги қисқа муддатли текшириш ўтказиш мақсадида.

БУЮРАМАИ:

1. Ташкент шаҳар Шайхонтоҳур тумани ДСНининг «Назорат тартибидан ва Қисқа муддатли текширишларни» талабчи қилиши мурбаси ходимлари

Н. Саидов, К. Эриқовлар ва Шайхонтоҳур тумани,
Наматовов Ибрагим Ғафурович жойлашган
Ўқибон ва қисқа муддатли текшириш ўтказиш таъминотларини.

2. Қисқа муддатли текшириш 2010 йил 11 ноябр куни ўтказилсин.

3. Ушбу буйруқ ижросини таъминлаш ДСНининг Назорат тартибидан ва Қисқа муддатли текширишларни талабчи қилиши мурбаси боғлиқ А.Султановга таъминотларини.

4. Ушбу буйруқ ижросини назоратчи уш туманда қилдирилсин.

Асос: Шайхонтоҳур тумани ДСНининг «ЖШСТ ва НК» битими ходимининг буйруғини.

Шайхонтоҳур тумани ДСНининг
солиқ инспекцияси

А.А. ФАЙЗУЛАЕВ

Текшириш шакллари

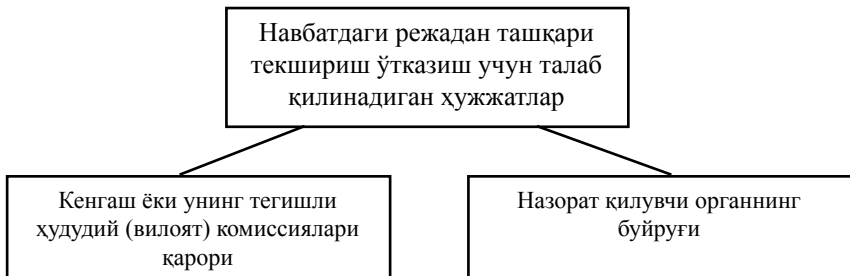
13-схема

Режали текширишни ўтказиш учун асослар

14-схема

Режадан ташқари текширишлар ўтказиш учун зарур бўлган ҳужжатлар

V қисм

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИГА НИСБАТАН УЛАРНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ЧЕКЛОВЧИ ЧОРАЛАРНИ ҚЎЛЛАШ

40¹-модда. Тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш.

Қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чоралар қўлланилади. Бунда тадбиркорлик субъектларига нисбатан қуйидаги ҳукукий таъсир чоралари фақат суд тартибида қўлланилади:

фаолиятни тугатиш;

атроф табиий муҳитга зарарли таъсир кўрсатаётган объектлар фаолиятини тугатиш ва (ёки) қайта ихтисослаштириш;

фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш, бундан фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва саломатлиги учун бошқа реал хавф юзага келишининг олдини олиш билан боғлиқ ҳолда фаолиятни ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга чеклаш, тўхтатиб туриш ҳоллари мустасно;

банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно;

молиявий жазо чораларини қўллаш, бундан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун пеня ҳисоблаб чиқариш, шунингдек ташкилот ёки фуқаронинг содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқдор бўлганлиги ва молиявий жазо чоралари суммаларини ихтиёрий равишда тўлаганлиги ҳоллари мустасно;

ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш;

тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш учун лицензияларнинг (рухсатномаларнинг) амал қилишини ўн иш кунидан кўп бўлган муддатга тўхтатиб туриш

ёки уларнинг амал қилишини тугатиш ва лицензияларни (рухсатномаларни) бекор қилиш, бундан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан бериладиган лицензиялар (рухсатномалар) мустасно.

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни Ўзбекистон Республикасининг 2006 йил 10 октябрдаги ЎРҚ-59-сонли Қонунига¹ мувофиқ мазкур 40¹-модда билан тўлдирилган.

Ушбу моддада тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларининг қўлланилиши (шу жумладан молиявий жавобгарликка тортиш) маъмурий тартибдан суд тартибига ўтказилиши қонун даражасида мустаҳкамланди. Тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи бу каби тартибнинг ўрнатилиши, шубҳасиз, республикада ҳуқуқни қўллаш соҳасида муҳим таркибий ўзгариш бўлди.

Ушбу чораларни қўллашнинг суд тартиби жорий этилиши юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорларнинг тадбиркорлик фаоллигини чеклаш тўғрисидаги масалани ҳал қилишда «бир томонлама» идоравий ёндашувни кафолатлади. Тегишли ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш функцияларининг фақат суд органларига ўтказилиши назорат қилувчи органларнинг тадбиркорлик субъектлари томонидан содир этиладиган ҳаракат (ҳаракатсизлик)нинг қонун ҳужжатларига мослигини янада тўлиқ ва синчиклаб таҳлил қилишлари, бизнес субъектлари томонидан амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларининг бажарилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш бўйича мажбуриятларини амалга оширишда ўз ҳаракатларининг асослилигига янада масъулият билан ёндашишларига туртки бўлади.

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 й., 41-сон, 405-модда.

1-б ў л и м . Умумий қоидалар

1-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тушунчаси. Уларни қўллаш мақсадлари

Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари – бу, энг аввало, ҳуқуқий тартибот ва қонунийлик принципини таъминлашнинг воситасидир.

Ҳолбуки, ҳуқуқий тартибга солишни давлат томонидан тартибга солиш самарадорликнинг ажралмас қисмидир. Давлатнинг биринчи даражали вазифаси ижтимоий зарарли бўлган ҳаракатларни чеклашдан иборат: тадбиркорлик фаолияти субъектлари томонидан норматив-ҳуқуқий қоидаларнинг ижро этилмаслиги, мажбуриятларнинг бажарилмаслиги, қонунчилик нормаларининг бузилиши.

1-§. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тушунчаси

Тадбиркорлик фаолияти соҳасида жавобгарликнинг юридик асоси бўлиб ҳуқуқбузарлик, яъни контрагент олдидаги мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун жавобгарлик, шартнома бўйича жавобгарлик (товар, ишлар, хизматлар, юк ташиш, мажбуриятларни бажариш муддатларининг бузилиши ва ҳ.к.лар бўйича хўжалик мажбуриятларининг бажарилмаганлиги) ёки тадбиркорлик фаолиятини юритиш тартибини бузиш – шартномадан ташқари жавобгарлик ҳисобланади (молиявий жарималарни қўллаш, тадбиркорлик фаолияти субъекти фаолиятини тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш).

Ўзининг иқтисодий моҳиятига кўра тадбиркорлик муносабатларида қўлланиладиган жавобгарлик чоралари иқтисодий санкция сифатида тавсифланиши мумкин. Шу билан бир-

га улар қонун ҳужжатларида назарда тутилган давлат мажбурият чоралари ҳисобланади, яъни юридик характерга эга бўлади. Ушбу санкцияларнинг иқтисодий мазмуни хўжалик муносабатлари иштирокчиларининг иқтисодий манфаатларига таъсир ўтказишдан иборат. Бошқа томондан, зарарни қоплаш каби иқтисодий санкциялар тадбиркорлик фаолиятини ҳуқуқий тартибга солиш тизимида назарда тутилган иқтисодий ҳуқуқ ва манфаатларни ҳимоя қилишнинг бир кўриниши сифатида қаралиши мумкин.

Иқтисодий санкция тушунчаси мулкӣ санкция фуқаролик-ҳуқуқӣ тушунчаси билан мос келмайди, чунки тадбиркорлик муносабатларида қўлланиладиган ёки қўлланилиши мумкин бўлган кўплаб санкциялар мулкӣ санкциянинг доирасига кирмайди.

2-§. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқӣ таъсир чоралари қўллашнинг мақсадлари

Юридик жавобгарликнинг мақсадлари унинг функцияларида намоён бўлади. Тадбиркорлик ҳуқуқӣ муносабатлари соҳасидаги юридик жавобгарликка хос бўлган функцияларни аниқлаш баробарида шундан келиб чиқиш керакки, тадбиркорлик фаолияти, энг аввало моддий ишлаб чиқариш, товарларни тайёрлаш (сотиш) учун мулкдан фойдаланиш, ҳамда мулкӣ характердаги жавобгарлик билан боғлиқ.

Санкциянинг функциялари қуйидагилардан иборат: 1) кўриқлаш – қонунни бузган хўжалик юритувчи субъектга нисбатан тезкор таъсир чоралари қўллаш, унга нисбатан ҳуқуқӣ тартиботни ҳимоя қилиш воситаси сифатида таъсир кўрсатиш ҳамда ҳуқуқбузарнинг ҳаракатларини тўхтатишга ундовчи воситаси; 2) компенсацион – хўжалик юритувчи субъектга бошқа томон ўз мажбуриятларини лозим даражада бажармаганлиги оқибатида етказилган зарарни қоплаш; 3) жарима солувчи, яъни ҳуқуқбузарликка йўл қўйган тадбиркорлик субъектини жазолаш; 4) тикловчи, яъни ҳуқуқи бузилган субъектнинг ҳолатини аввалги ҳолатга қайтариш.

Шундай қилиб, санкциялар – қонунни бузган хўжалик юритувчи субъектга нисбатан тезкор таъсир чоралари қўллаш,

унга нисбатан ҳуқуқий тартиботни ҳимоя қилиш воситаси сифатида таъсир кўрсатиш ҳамда ҳуқуқбузарнинг ҳаракатларини тўхтатишга ва етказилган зарарни қоплаш, моддий таъсир кўрсатувчи воситадир.

Санкциялар қонунлар ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан белгиланиши мумкин. Санкцияни қўллаш учун тегишли давлат органи судга мурожаат қилиши шарт эмас, куйида келтириб ўтилган аниқ рўйхат асосида белгиланган ҳолатлар бундан мустасно. Шунингдек, санкциялар уларни амалга ошириш тартиби нуктаи назаридан суд тартибида ҳамда маъмурий тартибда қўлланиладиган турларга бўлинади.

2-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тартиб-қоидаларининг норматив-ҳуқуқий базаси

Ўзбекистон Республикасида тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллашнинг асосий қоидалари ҳамда уларни қўллаш тартибини ифодаловчи зарур норматив-ҳуқуқий база яратилган. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тартибини ислоҳ этилишига замин яратган энг асосий норматив-ҳуқуқий ҳужжат бўлиб Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони¹ ҳисобланиб, у назорат органларининг тадбиркорлик субъектлари фаолиятига аралашувини камайтириш, тадбиркорлик фаолиятининг асосиз чекланишига йўл қўймаслик, шунингдек тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоя қилишни кучайтириш мақсадида қабул қилинган.

Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш масалалари миллий қонунчиликнинг деярли барча соҳаларини тартибга солиш предмети бўлиб ҳисобланади.

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2005 й., 23–24-сон, 167-модда.

«Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизими такомиллаштирилганлиги ҳамда уларнинг молиявий жавобгарлиги эркинлаштирилганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни¹ билан Ўзбекистон Республикасининг бир қатор қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

Мазкур қонунга асосан ЎЗР «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонунига тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш масалаларига бағишланган махсус 40¹-модда билан тўлдирилди. Қонуннинг ушбу моддаси тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини фақат суд тартибида қўллаш масалаларини кенгроқ тартибга солади.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси² солиққа оид ҳуқуқбузарликлар содир этганлик учун тегишли жавобгарлик чоралари қўлланилишини назарда тутди. Содир этилган солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарлик қўллашнинг яққол кўриниши – бу солиқ санкцияларини қўллашдир. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси (112-модда) солиқ санкцияларини фақат пул ундириш (жарималар ва пеня) тарзида қўлланилишини назарда тутди. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 112–121-моддалари молиявий санкция тushунчаси, уларни қўллаш тартибини белгилайди ҳамда солиққа оид ҳуқуқбузарликлар турлари ва уларни содир этганлик учун қўлланиладиган жавобгарлик чораларини очиб беради.

Таъкидлаб ўтамизки, божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузишнинг айрим турлари учун юридик шахсларнинг ва юридик шахс ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган шахсларнинг жавобгарлигини тартибга солувчи **Ўзбекистон Республикаси Божхона кодекси**³ (15-боб)

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 й., 41-сон, 405-модда.

² Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 й., 52 (II)-сон.

³ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1998 й., 2-сон, 36-модда.

ҳам тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш тартиби бўйича норматив-ҳуқуқий манба бўлиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси¹ ҳам тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш тартиби бўйича қонунчилик манбаи сифатида қаралади. XIII боб савдо, тадбиркорлик ва молия соҳаларидаги ҳуқуқбузарликлар учун маъмурий жавобгарлик масалаларини тартибга солади. Масалан, Кодекснинг 164-моддасида савдо ёки хизмат кўрсатиш қодаларини бузганлик учун жарима тариқасидаги маъмурий жавобгарлик белгиланган.

Банк қонунчилиги ҳам тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чеклаш билан боғлиқ бўлган муносабатларни тартибга солишда алоҳида аҳамият касб этади. «Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг² 29-моддасига мувофиқ банк мажбурий резерв талабларининг энг кам миқдорини сақлаб туриш тўғрисидаги қодаларни бажармаган тақдирда Марказий банк қатъий тартибда бу банкдан етишмаётган маблағ суммасини, шунингдек қайта молиявий таъминлашнинг икки ставкасидан ошмайдиган миқдорда жарима ундириб олади.

«Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг³ 55-моддаси қимматли қоғозлар бозори тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузган тақдирда қимматли қоғозлар бозори иштирокчиларига нисбатан қўлланиладиган бир қатор иқтисодий санкцияларни белгилайди. Тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш масалалари **монополияга қарши кураш тўғрисидаги қонунчилик** эътиборидан ҳам четда қолмаган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1995 й., 3-сон.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1995 й., 12-сон, 247-модда.

³ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг ахборотномаси, 2008 й., 7-сон, 354-модда.

3-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш ҳуқуқига эга бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслар

Тадебиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари кўрсатиш ваколатига эга бўлган давлат органлари маъмурий мажбурулов чораларини амалга ошириш ҳуқуқига эга бўладилар, масалан эҳтиёт чораларини қўллаш (юридик шахсга тегишли бўлган, тадебиркорлик фаолиятини юритиш учун кўмаклашадиган ишлаб чиқариш комплексини ёпиш, юридик шахснинг муайян ҳаракатларни амалга оширишини тақиқлаш, бундай юридик шахснинг ишлаб чиқариш фаолиятини вақтинча тўхтатиб қўйиш), шунингдек тадебиркорлик субъектига нисбатан қонунда назарда тутилган маъмурий жавобгарлик чораларини қўллаш.

Давлат ўзининг органлари орқали ҳуқуқнинг барча субъектларига нисбатан, шу жумладан иқтисодиёт соҳасида (ва табиийки тадебиркорлик фаолияти соҳасида) бошқарув функцияларини амалга оширади. Давлат тадебиркорлик фаолияти соҳасида вужудга келадиган муносабатларни тартибга солади ва бундай фаолият доирасида тадебиркорлик фаолияти субъектларига таъсир кўрсатадиган махсус воситалар ва услублардан фойдаланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадебиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадебирлари тўғрисида»ги Фармонида тадебиркорлик субъектларига нисбатан фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари рўйхати келтирилган. Бундай ҳолатда суд тадебиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи ваколатли давлат органи бўлиб ҳисобланади.

Маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўришда тадебиркорлик субъектларига нисбатан хўжалик ва жиноят судлари томонидан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллашнинг аниқ масалалари қуйида батафсил кўриб чиқилади.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига мувофиқ, тадебир-

корлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллашга суд органларидан ташқари давлат санитария назорати органлари (Кодекснинг 257-моддаси), табиатни муҳофаза қилиш органлари (Кодекснинг 261-моддаси), божхона органлари (Кодекснинг 262-моддаси), давлат солиқ органлари (Кодекснинг 264-моддаси), давлат статистика органлари (Кодекснинг 267-моддаси), монополияга қарши кураш органлари (Кодекснинг 268¹-моддаси), архитектура ва қурилиш органлари (Кодекснинг 268²-моддаси), шунингдек Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг XVIII бобидан назарда тутилган бошқа давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари эга.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 257-моддасига асосан давлат санитария назорати органлари номидан маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва жарима солиш тарикасида маъмурий жазо чораси қўллашга қуйидагилар ҳақлидирлар: 1) ЎзР Бош давлат санитария врачлари ва унинг ўринбосарлари; 2) Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар бош давлат санитария врачлари ҳамда уларнинг ўринбосарлари, туманларга бўлинган шаҳарларнинг бош давлат санитария врачлари ва сув транспортидаги ҳавзалар бош давлат санитария врачлари; 3) туманларнинг, туманларга бўлинмаган шаҳарларнинг бош давлат санитария врачлари ҳамда сув транспортидаги портлар ва сув йўллари участкалари бош давлат санитария врачлари.

Тадбиркорлик субъектларига нисбатан маъмурий жавобгарлик чоралари қўллаш масалалари билан бир қаторда, тегишли давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари тадбиркорларга, шунингдек, бошқача тарздаги ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш ҳуқуқига эга.

2-б ў л м . Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тартиби

1-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш асослари

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги ЎзР Қонунининг 40¹-моддасига¹ асосан қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чоралар қўлланилади.

Амалда ҳуқуқий таъсир чораларини қўллашнинг асоси ҳуқуқбузарлик ҳисобланади. Ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш учун асослар тушунчаси кенг қамровли бўлиб, бу каби чоралар қўллаш учун асос бўлиб ҳисобланадиган ва қонун билан ўрнатилган мажбурий умумий «талаблар»га таянилади, бу эса алоҳида ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш учун асос бўлиб ҳисобланади.

Шубҳасиз, ҳар бир ҳолатда тегишли ҳуқуқий таъсир чораси қўллаш учун тадбиркорлик субъекти томонидан содир этилган муайян ҳуқуқбузарлик, қилмиш, мажбуриятларнинг бажарилмаслиги каби ҳолатлар сабаб бўлади.

Хусусан, солиқ жавобгарлиги вужудга келишининг ягона асоси солиққа оид ҳуқуқбузарликнинг содир этилишидир. Ҳуқуқни қўллашда солиқ тўловчилар учун ва умуман Ўзбекистон солиқ тизимида муҳим принципиал ҳолатлардан бири – бу Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг² 106-моддасида солиққа оид ҳуқуқбузарлик тушунчасининг мустақамланганлигидир. Кодекснинг мазкур моддасига мувофиқ солиқ тўловчининг ушбу Кодексда жавобгарлик белгиланган ғайриқонуний айбли қилмиши (ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги) солиққа оид ҳуқуқбузарлик деб эътироф этилади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2000 й., 5-6-сон, 140-модда.

² Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 й., 52 (II)-сон.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁷-моддасига мувофиқ ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш кўриб чиқиладиганда хўжалик суди суд мажлисида бошқа масалалар билан бир қаторда ҳуқуқбузарлик ҳодисаси бўлган-бўлмаганлигини ва унинг содир этилганлиги фактини, мазкур ҳуқуқбузарликни содир этганлик учун қонун ҳужжатларида жавобгарлик назарда тутилган-тутилмаганлигини аниқлайди¹.

Шу тариқа, ҳуқуққа хилофликнинг мавжудлиги ҳуқуқий таъсир чоралари қўллашнинг мажбурий шарти ҳисобланади. Ҳуқуққа хилоф қилмиш мавжуд бўлмаган, бироқ қонунга мувофиқ зарар ундирилиши шарт бўлган ҳолларда ҳуқуқий таъсир чораларидан юридик табиати жиҳатидан фарқ қилувчи бошқа таъсир чораларини қўллаш мақсадга мувофиқ.

Ҳуқуқий таъсир чоралари қўллашнинг зарурий шарти айбнинг мавжудлигидир. Айб деганда тадбиркор – жисмоний шахснинг ўзи томонидан содир этилган ҳуқуққа хилоф ҳаракат ёки ҳаракатсизлик ҳамда бунинг натижасида юзага келган ҳуқуққа хилоф оқибатга нисбатан руҳий муносабати тушунилади. Юридик шахснинг айбига келсак, у ходимнинг меҳнат функцияларини бажариши билан боғлиқ айбли ҳаракатларида ифодаланиши мумкин. Агар айбли ҳаракат алоҳида ходимнинг айби билан содир этилмаган бўлса, у юридик шахснинг турли бўлинмалари зиммасида бўлади. Бироқ, ҳар қандай ҳолатда ҳам юридик шахснинг айби алоҳида индивиднинг эмас, балки бутун жамоанинг айби ҳисобланади, чунки юридик шахс томонидан тўлиқ ёки қисман қопланган зарарни алоҳида айбдор шахслар зиммасига юклаш моҳиятан ҳеч нарсани ўзгартирмайди.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 109-моддасига кўра солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этилишида айби йўқ шахс жавобгарликка тортилиши мумкин эмас. Бунда шахснинг солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этганликдаги айбини ва уни жавобгарликка тортишни истисно қиладиган ҳолатлар Кодекснинг 110-моддасида келтирилган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 234-модда.

2-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари турлари

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 40¹-моддасига мувофиқ тадбиркорлик субъектларига нисбатан қуйидаги ҳуқуқий таъсир чоралари фақат суд тартибида қўлланилади: 1) фаолиятни тугатиш; 2) атроф табиий муҳитга зарарли таъсир кўрсатаётган объектлар фаолиятини тугатиш ва (ёки) қайта ихтисослаштириш; 3) фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш, бундан фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва саломатлиги учун бошқа реал хавф юзага келишининг олдини олиш билан боғлиқ ҳолда фаолиятни ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга чеклаш, тўхтатиб туриш ҳоллари мустасно; 4) банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно; 5) молиявий жазо чораларини қўллаш, бундан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун пеня ҳисоблаб чиқариш, шунингдек, ташкилот ёки фуқаронинг содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқрор бўлганлиги ва молиявий жазо чоралари суммаларини ихтиёрий равишда тўлаганлиги ҳоллари мустасно; 6) ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш; 7) тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш учун лицензияларнинг (рухсатномаларнинг) амал қилишини ўн иш кунидан кўп бўлган муддатга тўхтатиб туриш ёки уларнинг амал қилишини тугатиш ва лицензияларни (рухсатномаларни) бекор қилиш, бундан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан бериладиган лицензиялар (рухсатномалар) мустасно.

1-§. Фаолиятни тугатиш

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 14.06.2005 йилдаги ПФ-3619-сонли Фармонининг 1-бандида тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораси сифатида

фаолиятни тугатиш деганда тадбиркорлик фаолияти субъекти фаолятининг яхлит тугатилишини тушуниш лозим. Бундай ҳолатда таъкидлаш лозимки, тадбиркорлик субъекти – юридик шахснинг фаолятини тугатиш тугатиш ёки қайта ташкил этиш (қўшиб юбориш, қўшиб олиш, бўлиш, ажратиб чиқариш, ўзгартириш) йўли билан амалга оширилиши мумкин. Қайта ташкил этилганда ҳуқуқий ворислик вужудга келса, тугатишда ҳуқуқий ворислик бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик судининг 2006 йил 22 декабрдаги 12/149-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларнинг молиявий жавобгарлигини эркинлаштиришни такомиллаштиришга йўналтирилган Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ масалалар тўғрисида»ги қарорининг 13-бандига асосан тадбиркорлик субъектининг фаолятини тугатиш тўғрисидаги ариза (тақдимнома) судга фақат қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда берилади.

Тадбиркорлик субъекти фаолятини тугатиш – ҳўжалик юритувчи субъект томонидан молия-ҳўжалик фаолятини амалга оширишда қонун ҳужжатлари талабларига риоя этмаганлиги учун қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чораси бўлса, юридик шахсни тугатиш эса у томонидан молия-ҳўжалик фаолятини амалга оширмаслиги ва қонун ҳужжатларида белгиланган ўзининг устав жамғармасини шакллантирмаганлигининг натижаси бўлиб ҳисобланади.

Тадбиркорлик субъекти фаолятини тугатиш маъмурий ва бошқа оммавий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқади ва иш назорат қилувчи органнинг аризаси асосида кўриб чиқилади.

Юридик шахсни тугатиш эса фуқаролик ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқади ҳамда иш даъво тартибида кўриб чиқилади. У ўзининг молия-ҳўжалик фаолятини амалга оширмаётган ва қонун ҳужжатларида белгиланган устав жамғармасини шакллантирмаётган юридик шахсларга нисбатан қўлланилади. Шунинг учун бу жавобгарлик чораси ёки санкция сифатида кўрилмайди.

Фаолият тугатилаётганда хўжалик юритувчи субъект суд қарори билан тугатилган фаолиятдан бошқа фаолият билан шуғулланиши мумкин бўлса, юридик шахс тугатилганда эса унинг фаолияти батамом тугатилади¹.

Тадбиркорлик субъекти фаолиятини тугатиш – фаолият рухсатномасиз (лицензиясиз) амалга оширилганда ёки қонунда тақиқланган фаолият амалга оширилганда, шунингдек, қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳолларда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чорасидир. Бошқача қилиб айтганда, тадбиркорлик субъектининг фаолияти фақатгина қонун ҳужжатларида назарда тутилган асослар бўйича амалга оширилади. Қуйида қонун ҳужжатларида назарда тутилган тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тугатиш асосларини кўриб чиқамиз.

Таъкидлаш лозимки, тадбиркорлик субъекти – юридик шахс фаолиятини тугатиш кўп вақт талаб этадиган босқич ҳисобланади: тугатиш комиссиясини тайинлаш, мулкни хатловдан ўтказиш, тегишли эълонни оммавий ахборот воситаларида эълон қилиш, кредиторларнинг талабларини қондириш.

Ўз фаолиятида бир нечта ва кўпол қонунбузилиш ҳолатларига йўл қўйган якка тартибдаги тадбиркор фаолияти ҳам фақат суд тартибида тугатилиши мумкин. Якка тартибдаги тадбиркор фаолияти тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқидан маҳрум этишни назарда тутувчи суднинг айблов ҳукми асосида ҳам тугатилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг² 45-моддасига мувофиқ шахсни муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш суд тайинлаган муддат давомида айбдорнинг у ёки бу фаолият билан шуғулланишини тақиқлашдан иборатдир. Ана шундай фаолиятнинг тури суд томонидан айблов ҳукмида кўрсатилади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг 2011 йил 30 июндаги 229-сонли «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 2011 йил 21 апрелдаги Қонуни қабул қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги қарори.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1995 й., 1-сон.

2-§. Атроф табиий муҳитга зарарли таъсир кўрсатаётган объектлар фаолиятини тугатиш ва (ёки) қайта ихтисослаштириш

«Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги ЎЗР Қонуни-нинг 10-моддасига¹ мувофиқ атроф-муҳитга зарар етказаётган тадбиркорлик субъектлари ҳисобланган маҳаллий аҳамиятга молик объектларнинг фаолиятини тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш ва қайта ихтисослаштириш, шунингдек уларга берилган табиий ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқига доир рухсатно-мани бекор қилиш суд тартибида амалга оширилади.

«Ер ости бойликлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 10-моддасига асосан, агар аҳоли пунктлари, шаҳар атрофи минтақалари, саноат, транспорт ва алоқа объектлари ҳудудларида ер қаъридан фойдаланиш аҳоли ҳаёти ва соғлиғига хавф туғдириш, атроф-муҳитга зарар етказиши эҳтимоли бўлса, бундай фойдаланиш чекланиши мумкин.

«Ўрмон тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни-нинг 40-моддасига кўра ўрмондан фойдаланиш ҳуқуқи ўрмон тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг талаблари бузилган тақдирда, шунингдек ўрмонларни ва бошқа табиий объектларни муҳофаза қилиш, кўриқлаш ва такрорий кўпайтириш мақсадида чекланиши, тўхтатилиши ёки тақиқланиши мумкин. Ўз навбатида, «Ҳайвонот дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни-нинг 32-моддасига мувофиқ, ҳайвонот дунёсини муҳофаза қилиш манфаатларини кўзлаб ердан, ўрмонлардан, сувдан фойдаланувчиларнинг, сув истеъмолчиларининг ва ер остидан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда чеклаб қўйилиши ҳамда уларнинг зиммасига тегишли мажбуриятлар юкланиши мумкин.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1993 й., 1-сон, 38-модда.

3-§. Фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш

Фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш тадбиркорлик субъекти томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талаблари бузилган ҳолларда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чорасидир. Тадбиркорлик субъекти фаолиятини тўхтатиб туриш деганда хўжалик юритувчи субъект томонидан у ёки бу ҳолатларнинг бартараф этилгунига қадар (ҳуқуқбузарликнинг бартараф этилиши) ўзининг фаолияти билан шуғуллана олмаслиги тушунилади.

Фаолиятни чеклаш хўжалик юритувчи субъект ўз фаолиятини амалга ошириш жараёнида суд томонидан белгиланган чекловларни хатлаб ўтмаслигини англатади.

Фаолиятни тақиқлаш тарзидаги ҳуқуқий таъсир чораси қўлланилганда хўжалик юритувчи субъектнинг муайян фаолият тури билан шуғулланиши тақиқланади.

Тадбиркорлик субъекти фаолиятини тўхтатиш тўғрисидаги ариза (тақдимнома) назорат қилувчи орган томонидан фаолиятни тўхтатиш имконияти қонунчиликда назарда тутилган ҳоллардагина берилиши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг 2006 йил 22 декабрдаги 12/149-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларнинг молиявий жавобгарлигини эркинлаштиришни такомиллаштиришга йўналтирилган ЎЗР қонун ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ масалалар тўғрисида»ги қарорининг 14-бандига асосан истисно ҳолатлар сифатида фавқулодда ҳолатлар, эпидемия ҳамда аҳолининг ҳаёти ва соғлиғи учун реал хавф вужудга келишининг олдини олиш муносабати билан фаолиятни 10 иш кунидан ортиқ бўлмаган муддатга тўхтатиш ҳоллари кўрсатилган.

Масалан, «Давлат санитария назорати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 27-моддасига мувофиқ, Бош давлат санитария врачлари ва уларнинг ўринбосарлари санитария қонунлари бузилган тақдирда, санитария нормалари, қоидалари ва гигиена нормативлари бузилишига барҳам берилгунга қадар умумий овқатланиш ва савдо корхоналари-

нинг таълим, даволаш-профилактика ҳамда санаторий-курорт муассасаларининг фаолиятини тўхтатиб қўйиш, ускуналар, асбоблар ва гидротехника иншоотларини ишлатишни тақиқлаб қўйиш ҳуқуқига эга (ушбу модда тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тўхтатиб қўйиш суд тартибида амалга оширилишини назарда тутди).

«Дори воситалари ва фармацевтика фаолияти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 5-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги дори воситаларининг зарарли таъсирини тасдиқловчи фактлар мавжуд бўлган тақдирда уларни тайёрлаш, ишлаб чиқариш, олиб келиш ва сотишни тўхтатиб қўяди. Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тўхтатиб қўйишга олиб келадиган дори воситалари тайёрлаш ва ишлаб чиқаришни тўхтатиб қўйиш (дори воситалари тайёрлаш ва ишлаб чиқаришни фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва саломатлиги учун бошқа реал хавф юзага келишининг олдини олиш билан боғлиқ ҳолда ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга тўхтатиб қўйиш ҳоллари бундан мустасно) суд тартибида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁸-моддасига асосан ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги арз қилинган талаб қаноатлантирилган тақдирда, хўжалик суди ҳал қилув қарорининг хулоса қисмида фаолият чекланадиган, тўхтатиб туриладиган ва тақиқланадиган муддат, шунингдек фаолият қандай шартлар бажарилгунига қадар чекланаётганлиги, тўхтатиб турилаётганлиги ва тақиқланаётганлиги кўрсатилиши керак.

4-§. Банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш

Банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш тадбиркорлик субъектлари томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган мажбуриятлар бажарилмаган тақдирда мансабдор шахсларнинг талаблари бажарилишини таъминлаш мақсадида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чораси бўлиб

ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 96-моддасига мувофиқ солиқ тўловчининг банклардаги ҳисобварақлари бўйича операцияларни тўхтатиб туриш фақат суд қарори асосида амалга оширилади, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни молиялаштириш аниқланган ҳоллар бундан мустасно.

Қонун ҳужжатларида кўрсатилган ҳолларда давлат органлари банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш тўғрисида судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўладилар. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 96-моддасига мувофиқ солиқ текширувини ўтказишга солиқ тўловчи томонидан тўсқинлик қилинган ёхуд давлат солиқ хизмати органи мансабдор шахсларининг солиқ тўловчи томонидан даромадлар олиш учун фойдаланилаётган ёки солиқ солиш объектини сақлаш билан боғлиқ ҳудудлар, бинолар, шу жумладан жойларни кўздан кечириш учун кириши рад этилган ҳолларда давлат солиқ хизмати органи солиқ тўловчининг банклардаги ҳисобварақлари бўйича операцияларни тўхтатиб туриш тўғрисидаги ариза билан судга мурожаат қилишга ҳақли. Ушбу норма «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг¹ 5-моддаси билан давлат солиқ органларига берилган ҳуқуқдан келиб чиқади.

Ўз навбатида, «Давлат божхона хизмати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 7-моддасига мувофиқ божхона ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминлаш мақсадида банклар ва бошқа молия-кредит ташкилотлари хўжалик юритувчи субъектлар божхона тўловлари бўйича бюджет олдидаги ўз мажбуриятларини бажармаган тақдирда, бундай субъектларнинг ҳисоб-китоб рақамлари ва бошқа ҳисобварақларини суднинг қарорига биноан ёпадилар.

Банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларнинг фақатгина харажат қисми тўхтатиб қўйилиши мумкин. Бюджетга тўловлар ва меҳнатга ҳақ тўлаш, нафақалар, шунингдек ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодиса туфайли соғлиққа ёки

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 232-модда.

ҳаётга етказилган зарарни қоплашга қаратилган харажатлар бундан мустасно. Шундай қилиб, фақат биринчи навбатдаги харажатлар истисно қилиниши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁸-моддасига асосан ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги арз қилинган талаб қаноатлантирилган тақдирда, банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш тўғрисидаги хўжалик суди ҳал қилув қарорининг хулоса қисмида фаолият қандай шартлар бажарилгунига қадар чекланаётганлиги, тўхтатиб турилаётганлиги ва тақиқланаётганлиги; банклардаги ҳисобварақлар бўйича операциялар қандай шартлар бажарилгунига қадар тўхтатиб қўйилганлиги кўрсатилиши керак. Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг 2006 йил 22 декабрдаги 12/149-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларнинг молиявий жавобгарлигини эркинлаштиришни такомиллаштиришга йўналтирилган Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ масалалар тўғрисида»ги қарорининг 15-бандига мувофиқ банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиш ҳақидаги ариза (тақдимнома) қаноатлантирилган тақдирда, суд ҳужжатининг хулоса қисмида операциянинг қайси муддатга тўхтатилишини кўрсатиш ёхуд у бажарилгунча операция тўхтатиладиган шартни белгилаши керак (молия-хўжалик фаолиятини текшириш яқунлангунига ва унинг натижалари бўйича қарор қабул қилингунига қадар ва бошқалар), шунингдек банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатишга асос бўлган ҳолатлар бартараф этилганидан сўнг банкка ҳисобварақлар бўйича операцияларни тиклаш тўғрисида кўрсатма бериш лозим.

Шуни ёдда тутиш керакки, хўжалик суди томонидан хўжалик низосини кўриш жараёнида тадбиркорлик субъектининг пул маблағларига тақиқ қўйилиши даъвони қаноатлантириш воситаси ҳисобланади ва уни бекор қилиш масалалари Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексида белгиланган қоидалар асосида амалга оширилади.

5-§. Молиявий санкцияларни қўллаш

Молиявий-хукуқий санкцияларга бюджетга ва бюджетдан ташқари жамғармаларга солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш бўйича мажбуриятларнинг бажарилмаганлиги учун тадбиркорлик субъектларидан пул ундиришга қаратилган санкциялар киради.

Бошқача қилиб айтганда молиявий-хукуқий жарималар — бу ваколатли давлат органлари ва уларнинг мансабдор шахслари томонидан солиқ тўловчиларга (юримдик ва жисмоний шахсларга) маъмурий ва молиявий-хукуқий нормалар билан белгиланган тартибда пул кўринишидаги ҳамда бюджетга тўланадиган давлатнинг мажбурлов чораси бўлиб, жамият ва давлат молиявий манфаатларини таъминлаш, бюджетга ва бюджетдан ташқари жамғармаларга ундирилмаган пул тушумларини ундириш, шунингдек солиққа оид хукуқбузарлик содир этганлиги учун хукуқбузарларни жавобгарликка тортиш мақсадларини кўзлайди. Молиявий жарималарни қўллаш солиққа оид хукуқбузарлик содир этишда айбдор бўлган шахсларга нисбатан мулкый ва маънавий тусдаги оқибатларни келтириб чиқаради.

Молиявий жарима норматив-хукуқий ҳужжатларнинг тегишли талабларини бузганлиги учун тадбиркорлик субъектлари учун ноқулай оқибатларни, яъни турли хил жарималар тўлашни келтириб чиқаришни назарда тутлади. Тадбиркорлик субъектлари назорат органларининг текширишлар натижалари бўйича кўрсатмаларини бажарган ва бошқа ҳолларда уларга нисбатан молиявий жазо чоралари қўлланилмайди.

Молиявий санкция қўллаш тўғрисидаги ариза (такдимнома) судга қонун ҳужжатларига асосан молиявий санкция қўллаш хукуқига эга бўлган назорат қилувчи орган томонидан берилиши мумкин. Бундай органлар қаторига давлат солиқ хизмати органлари, давлат божхона хизмати органлари, Ўзбекистон Республикаси Монополияга қарши кураш ва рақобатни ривожлантириш давлат кўмитаси ва унинг ҳудудий органлари ва бошқаларни киритиш мумкин.

Молиявий санкция қўллаш тўғрисидаги ариза (такдимнома)га қуйидаги ҳужжатлар илова қилинади:

- текшириш ўтказиш учун асос бўлган ҳужжатлар (назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган қарори), конунда бундай қарорларни олиш назарда тутилмаган ҳоллар бундан мустасно;
- агар текшириш жиноят иши доирасида амалга оширилаётган бўлса тергов (суриштирув) органларининг қарори;
- текшириш ўтказиш тўғрисидаги буйруқ;
- текшириш режаси ва ҳ.к.
- текшириш натижаларига кўра тузилган далолатнома ёки бошқа илова қилинадиган ҳужжатлар;
- текшириш материалларини кўриб чиқиш тўғрисида баённома ва қарор, агар уларни тузиш ва қабул қилиш қонунда назарда тутилган бўлса;
- қарор нусхасини жавобгарга бериш ёки юбориш тўғрисида далил.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони тадбиркорлик субъекти содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқрор бўлган ва молиявий санкция жарималарини ихтиёрий равишда тўлаган тақдирда молиявий санкциялар суддан ташқари тартибда амалга оширилишини белгилаб, мазмун жиҳатидан молиявий санкцияларни қўллаш масаласини судгача ҳал қилиш тартибини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик судининг 2006 йил 22 декабрдаги 12/149-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларнинг молиявий жавобгарлигини эркинлаштиришни такомиллаштиришга йўналтирилган Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ масалалар тўғрисида»ги қарорининг 16-бандига мувофиқ, агар тадбиркорлик субъекти томонидан талаб, у қабул қилинганидан кейин 10 кун мобайнида қаноатлантирилмаса, назорат қилувчи орган судга мурожаат қилишга ҳақли. Ушбу тартибнинг назорат қилувчи орган томонидан бажарилмаслиги суд томонидан аризани қайтариш учун асос бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 24 июндаги ПФ-3622-сонли «Тадбиркорлик субъектларининг хўжалик соҳасидаги ҳуқуқбузарликлари учун молиявий жавобгарлигини эркинлаштириш тўғрисида»ги Фармонининг¹ 2-бандига мувофиқ, материаллар суд инстанцияларига топширилган ҳолларда, тадбиркорлик субъекти солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўламаганлик учун содир этилган ҳуқуқбузарлик туфайли етказилган зарарнинг ўрнини бир ой мобайнида ихтиёрий равишда қоплаган ҳамда унинг оқибатларини бартараф этган, жумладан пеня тўлаган тадбиркорлик субъекти молиявий санкциялар қўлланилишидан озод этилиши белгилаб қўйилган. Шунга кўра, Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг юқоридаги қарорида таъкидланишича, судлар ишларни кўриш кунини ариза (тақдимнома) келиб тушганидан кейин бир ойдан кам бўлмаган муддатга тайинлашлари лозим.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁸-моддасига асосан, ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги арз қилинган талаб қаноатлантирилган тақдирда, хўжалик суди ҳал қилув қарорининг ҳулоса қисмида қўлланилган ҳуқуқий таъсир чорасининг миқдори, шунингдек зиммасига молиявий жазо чораси суммасини ундириш юклатилган назорат қилувчи органнинг номи кўрсатилиши керак.

«Бюрократик тўсиқларни бартараф этиш ва тадбиркорлик фаолияти эркинлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисидаги»² Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорига асосан, Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг айрим қарорларига ўзгартиришлар киритилди:

1. Жумладан, Вазирлар Маҳкамасининг «Биржадан ташқари валюта бозорини янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш чора-тадбирлари тўғрисида» 2000 йил 29 июндаги 245-сон қарорига киритилган ўзгартиришларга мувофиқ:

белгиланган муддатлари ўтгандан кейин хорижий валюта тушуми тушишини 30 банк кунидан кўпроқ (кичик бизнес ва

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2005 й., 25–26-сон, 178-модда.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2011 й., 34–35-сон, 345-модда.

хусусий тадбиркорлик субъектлари учун – 60 банк куни) кечикишига йўл қўйган юридик шахс-резидентлар республика бюджети фойдасига жарима тўлайдилар:

- валюта тушуми тушиши белгиланган муддатдан 180 кунгача кечикканда – тушмаган валюта маблағлари суммасига нисбатан 10 фоиз эквивалентида;
- валюта тушуми тушиши белгиланган муддатдан 180 кундан 365 кунгача кечикканда – тушмаган валюта маблағлари суммасига нисбатан 20 фоиз эквивалентида;
- валюта тушуми тушиши белгиланган муддатдан 365 кундан ортиқ муддатга кечикканда – тушмаган валюта маблағлари суммасига нисбатан қўшимча равишда 70 фоиз эквивалентида жарима тўланади.

2. Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 9 августдаги 189-сон қарори (Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 2005 й., 8-сон, 40-модда) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг хўжалик юритувчи субъектлари томонидан хорижий мамлакатлардаги улар ташкил этган савдо уйлари, ваколатхоналар, корхоналар орқали, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси савдо-саноат палатасининг хорижий мамлакатлардаги савдо-инвестиция уйлари орқали олиб чиқиладиган товарларни божхонада расмийлаштириш тартиби тўғрисидаги низомга ҳам ўзгартиришлар киритилди:

Чет элдан валюта тушуми тушишини белгиланган муддатлари ўтгандан кейин 30 банк кунидан кўпроқ муддатга кечикишига йўл қўйган экспортчига (кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун – 60 банк куни) нисбатан солиқ органлари томонидан қуйидаги санкциялар қўлланилади:

- валюта тушуми тушиши белгиланган муддатдан 180 кунгача кечикканда – тушмаган валюта маблағлари суммасига нисбатан 10 фоиз эквивалентида;
- валюта тушуми тушиши белгиланган муддатдан 180 кундан 365 кунгача кечикканда – тушмаган валюта маблағлари суммасига нисбатан 20 фоиз эквивалентида;
- валюта тушуми тушиши белгиланган муддатдан 365 кундан ортиқ муддатга кечикканда – тушмаган валюта маблағлари суммасига нисбатан қўшимча равишда 70 фоиз эквивалентида санкция қўлланилади.

6-§. Ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш

Ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш масаласи шу ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишни кўраётган суд томонидан ҳал этилади. Ҳуқуқбузарлик предметлари фақат қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллардагина давлат даромадига ўтказилиши мумкин.

Таъкидлаш лозимки, давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, ҳисобга олиш, сақлаш, баҳолаш ва сотиш, шунингдек уни йўқ қилиб ташлаш тартиби Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 15 июлдаги 200-сонли қарори¹ билан тасдиқланган Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисидаги Низом билан тартибга солинган.

Мазкур Низом бошқалар билан бир қаторда давлат даромадига ўтказиладиган: 1) жиноий ишлар бўйича суд қарорлари асосида мол-мулкнинг жиноят буюмлари ва қуроли, шунингдек ашёвий далилларга оид қисмига; 2) маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишлар бўйича суд қарорлари асосида мол-мулкнинг ҳуқуқбузарлик буюмлари ва қуроли, шунингдек ашёвий далилларга оид қисмига; 3) жиноят ишлари бўйича суд қарорлари асосида суриштирув, дастлабки тергов ёки суд давомида мулкий ундирувларни таъминлаш мақсадида банд қилиб қўйилган мол-мулкнинг давлатга етказилган зарарни қоплашга йўналтириладиган қисмига татбиқ этилади.

7-§. Тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш лицензиялари (рухсатномалари)ни ўн иш кунидан кўпроқ муддатга тўхтатиб қўйиш ёки амал қилишини тугатиш ва бекор қилиш

Лицензияловчи орган тадбиркорлик фаолиятининг алоҳида турлари билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиялар (рухсатномалар)нинг амал қилишини кўпи билан ўн иш

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2009 й., 7-сон, 56-модда.

кунигача тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш ёхуд бекор қилиш тўғрисидаги ариза (тақдимнома) билан фақат қонун ҳужжатларида кўзда тутилган ҳоллардагина мурожаат қилиши мумкин.

Бундай аризалар (тақдимномалар)ни кўриб чиқишда судлар лицензиянинг амал қилишини тўхтатиш ёки тугатиш ва бекор қилиш асослари рўйхати келтирилган Ўзбекистон Республикаси «Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида»ги Қонунининг¹ 22–24-моддаларига асосланишлари лозим. Қонунда келтирилган ушбу рўйхат мукамал ҳисобланади.

Мазкур Қонуннинг 22-моддасига асосан лицензиянинг амал қилиши қуйидаги ҳолларда тўхтатиб турилиши мумкин: 1) лицензиат лицензия шартномасида назарда тутилган лицензия талаблари ва шартларини бузганлиги аниқланганда; 2) лицензияловчи органнинг аниқланган қоидабузарликларни бартараф этиш мажбуриятини лицензиат зиммасига юкловчи қарори лицензиат томонидан бажарилмаганда.

Шу тариқа, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонида назарда тутилган лицензиялар (рухсатномалар)нинг амал қилишини 10 кундан ортиқ муддатга тўхтатиш кўринишидаги ҳуқуқий таъсир чораси лицензиат томонидан лицензион келишувда назарда тутилган талаблар ва шартларни бажармаслик, лицензиат томонидан лицензияловчи органнинг аниқланган камчиликларни бартараф этиш тўғрисидаги қарорини бажармаслик ҳолларида қўлланиладиган ташкилий характердаги маъмурий жавобгарлик чораси ҳисобланади.

Қонуннинг 24-моддасига мувофиқ лицензия қуйидаги ҳолларда бекор қилиниши мумкин: 1) лицензиат унга лицензия бериш тўғрисидаги қарор қабул қилингани ҳақидаги хабарнома юборилган (топширилган) пайтдан эътиборан уч ой ичида лицензияловчи органга лицензия берганлик учун давлат божи

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2000 й., 5–6-сон, 142-модда.

тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатни тақдим этмаган ёки лицензия шартномасини имзоламаган бўлса; 2) лицензиат лицензияни бекор қилиш тўғрисида ариза билан мурожаат қилганда; 3) лицензия сохта ҳужжатлардан фойдаланилган ҳолда олинганлиги факти аниқланганда. Мазкур модда лицензияни бекор қилиш суд қарорига мувофиқ лицензия сохта ҳужжатлардан фойдаланилган ҳолда олинганлиги факти аниқланганда амалга оширилишини назарда тутати. Шундан келиб чиққан ҳолда лицензияни бекор қилиш лицензия сохта ҳужжатлардан фойдаланилган ҳолда олинганлиги факти аниқланганда амалга ошириладиган ҳуқуқий таъсир чораси ҳисобланади.

3-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан маъмурий тартибда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари турлари

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 40¹-моддаси талабларидан келиб чиққан ҳолда тадбиркорлик субъектларига нисбатан маъмурий тартибда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин: 1) фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва саломатлиги учун бошқа реал хавф юзага келишининг олдини олиш билан боғлиқ ҳолда фаолиятни ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга чеклаш, тўхтатиб туриш; 2) қонун ҳужжатларида белгиланган ҳолларда банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш; 3) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун пеня ҳисоблаб чиқариш, шунингдек ташкилот ёки фуқаронинг содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқроп бўлганлиги ва молиявий жазо чоралари суммаларини ихтиёрий равишда тўлаган ҳолларда молиявий жазо чораларини қўллаш; 4) тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш учун лицензияларнинг (рухсатномаларнинг) амал қилишини ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга тўхтатиб туриш ёки уларнинг амал қилишини тугатиш ва лицензияларни (рухсатномаларни) тўхтатиб туриш, шунингдек Ўзбекистон

Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан бериладиган лицензиялар (рухсатномалар)нинг амал қилишини тўхтатиб қўйиш, тугатиш ва бекор қилиш.

Юқорида кўрсатилган ҳуқуқий таъсир чораларининг ҳар бирини алоҳида кўриб чиқамиз.

Умумий қоидага кўра тадбиркорлик субъекти фаолиятини чеклаш, тўхтатиб қўйиш фақат суд тартибида амалга оширилиши мумкин. Бу қоида истисно этадиган бир ҳолат бўлиб, фавқулодда вазиятлар, эпидемиялар ҳамда аҳолининг ҳаёти ва саломатлиги учун бошқа реал хавф юзага келишининг олдини олиш билан боғлиқ ҳолда фаолиятни ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга чеклаш, тўхтатиб туришдир. Фавқулодда вазият тушунчаси «Қутқарув хизмати ва қутқарувчи мақоми тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг¹ 3-моддасида келтирилган.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш каби ҳуқуқий таъсир чораси суддан ташқари тартибда қўлланилиши мумкин бўлган айрим ҳолатлар назарда тутилган. Хусусан, «Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг² 9-моддасига асосан жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш ва терроризмни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича махсус ваколатли давлат органи пул маблағлари ёки бошқа мол-мулк билан боғлиқ операцияларни, агар бундай операциялар тўғрисидаги ўзи олган хабар текшириш натижаларига кўра асосли деб топилган бўлса, икки иш кунидан кўп бўлмаган муддатга тўхтатиб туриш ҳақида кўрсатмалар йўллаш ҳуқуқига эга.

Қонунчиликда банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш тўғрисидаги ҳуқуқий таъсир чора-

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг ахборотномаси, 2008 й, 12-сон, 638-модда.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2004 й., 9-сон, 160-модда.

сининг фақат суд томонидан қўлланилиши билан боғлиқ умумий қонидани истисно этадиган яна бир ҳолат акс этирилган. «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 5-моддасига мувофиқ солиқ тўловчининг банклардаги ҳисобварақлари бўйича операцияларини тўхтатиб туриш қўйидаги ҳолларда давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари асосида ҳам амалга оширилиши мумкин: 1) солиқ ва (ёки) молиявий ҳисобот уни тақдим этишнинг белгиланган муддати тугаганидан кейин ўн беш кун ичида солиқ тўловчи – юридик шахс томонидан тақдим этилмаганда; 2) солиқ тўловчи – юридик шахс қўрсатилган манзилда бўлмаганда.

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 40¹-моддаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чоратadbирлари тўғрисида»ги Фармони қоидаларига мувофиқ солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлаш муддатини ўтказиб юборганлик учун пеня ҳисоблаб чиқариш, шунингдек ташкилот ёки фуқаронинг содир этилган ҳуқуқбузарликдаги айбига иқрор бўлганлиги ва молиявий жазо чоралари суммаларини ихтиёрий равишда тўлаган ҳолларда молиявий жазо чоралари суддан ташқари тартибда амалга оширилиши мумкин.

Тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш учун лицензияларнинг (рухсатномаларнинг) амал қилишини ўн иш кунидан кўп бўлган муддатга тўхтатиб туриш ёки уларнинг амал қилишини тугатиш ва лицензияларни (рухсатномаларни) бекор қилиш билан боғлиқ фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чораларини белгиловчи умумий тартибдан фаркли ўлароқ, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан берилладиган лицензиялар (рухсатномалар)нинг амал қилишини тўхтатиб қўйиш, тугатиш ва бекор қилиш суддан ташқари тартибда амалга оширилади. Тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шуғулланиш учун

лицензияларнинг (рухсатномаларнинг) амал қилишини ўн иш кунидан кўп бўлмаган муддатга тўхтатиб туриш ҳам суддан ташқари тартибда амалга оширилади.

4-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тўғрисидаги масалани суд ва маъмурий тартибда ҳал қилиш

Тадбиркорлик субъектларига нисбатан тегишли ҳуқуқий таъсир чораларини қўллашнинг суд тартиби белгиланиши уларни тадбиркорлик субъектлари томонидан қонунчиликка риоя этилиши устидан назоратни амалга оширувчи давлат органлари томонидан қўллаш тартиботларини амалда қийинлаштиради.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг¹ 44-моддаси ҳамда «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг² 1- ва 3-моддаларига мувофиқ тадбиркорлик фаолияти субъектлари давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёки мансабдор шахсларнинг тадбиркорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузувчи ҳар қандай ҳаракатлар (ҳаракатсизлик), қарорлар устидан судга шикоят қилишлари мумкин.

Тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллашнинг маъмурий тартиби қўлланиладиган чора ҳамда бузилганлиги оқибатида қўлланиладиган қонунчилик соҳасидан келиб чиққан ҳолда бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик судининг 2006 йил 22 декабрдаги

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1994 й., 1-сон, 5-модда.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1995 й., 9-сон, 183-модда.

12/149-сонли «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш ва уларнинг молиявий жавобгарлигини эркинлаштиришни такомиллаштиришга йўналтирилган Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ масалалар тўғрисида»ги қарорининг 5-бандига мувофиқ тадбиркорлик субъектларига нисбатан улар тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириши муносабати билан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллашга оид ишлар хўжалик судлари томонидан ХПКнинг 20³-бобига асосан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тўғрисида ҳамда даъво иш юритишнинг умумий қоидаларига, умумий юрисдикция судлари томонидан эса, маъмурий суд иш юритиш қоидаларига мувофиқ кўрилади.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁴-моддасига мувофиқ ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги ариза хўжалик судига ёзма шаклда берилади ва аризачи ёки унинг вакили томонидан имзоланади. Ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги аризада, жумладан ҳуқуқбузарлик фактини аниқлаган назорат қилувчи органнинг номи, аризада қўйилган талабга асос бўлган ҳолатлар, аризада қўйилган талабнинг асосларини тасдиқловчи далиллар, хўжалик судига мурожаат қилишга асос бўлган ташкилот ёки фуқаронинг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) учун жавобгарликни назарда тутувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар кўрсатилган бўлиши керак.

Ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги аризага илова қилинадиган ҳужжатлар рўйхати Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексига белгиланган. Масалан, Кодекснинг 155¹⁵-моддасига кўра фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш тўғрисидаги аризага ушбу Кодекснинг 114-моддасида назарда тутилган ҳужжатлардан ташқари таъсис ҳужжатларининг ва давлат рўйхатидан ўтказилганлик тўғрисидаги гувоҳноманинг тегишли тарзда тасдиқланган кўчирма нусхалари; ташкилот ёки фуқаро томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларининг фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш учун асос бўладиган тарзда бузилганлигини тасдиқловчи далиллар илова қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁷-моддасига мувофиқ ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш ишни судда кўришга тайёрлаш тўғрисидаги ажрим чиқарилган кундан бошлаб ўн беш кундан ортиқ бўлмаган муддатда кўриб чиқилиши керак, ариза хўжалик судига келпб тушганидан кейин камида бир ойдан сўнг кўриладиган молиявий жазо чораларини қўллаш тўғрисидаги ишлар бундан мустасно.

Ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш кўриб чиқиладиганда хўжалик суди суд мажлисида: ҳуқуқбузарлик ҳодисаси бўлган-бўлмаганлигини ва унинг содир этилганлиги фактини; текшириш учун ва текшириш натижалари бўйича далолатнома ёки бошқа ҳужжат тузиш учун асослар ва назорат қилувчи органнинг ваколатлари бор-йўқлигини; мазкур ҳуқуқбузарликни содир этганлик учун қонун ҳужжатларида жавобгарлик назарда тутилган-тутилмаганлигини ва ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш учун асослар бор-йўқлигини аниқлайди. Молиявий жазо чораларини қўллаш тўғрисидаги иш кўриб чиқиладиганда хўжалик суди молиявий жазо чоралари суммасининг ҳисоб-китоби қанчалик тўғрилигини ҳам текширади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича келишув битими тузилишига йўл қўйилмайди. Ишни кўриб чиқиш натижалари бўйича хўжалик суди ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш ёки арз қилинган талабни қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилади.

Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, тадбиркорлик субъектларига нисбатан улар тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириши муносабати билан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллашга оид ишлар хўжалик судлари томонидан даъво иш юритишнинг умумий қоидаларига, умумий юрисдикция судлари томонидан эса, маъмурий суд иш юритиш қоидаларига мувофиқ кўрилади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 24 июндаги ПФ-3622-сонли «Тадбиркорлик субъектларининг хўжалик соҳасидаги ҳуқуқбузарликлари учун молиявий жавобгарлигини эркинлаштириш тўғрисида»ги Фармонининг 1-бан-

дига мувофиқ тадбиркорлик субъектлари томонидан биринчи марта содир этилган, қасддан қилинмаган ва кам аҳамиятли, шунингдек Давлат бюджети ва давлат мақсадли жамғармаларига тўловлар камроқ тушишига олиб келмайдиган ҳуқуқбузарликлар учун мансабдор шахсларга нисбатан қонунда белгиланган тартибда материалларни суд органларига тақдим этмасдан фақат маъмурий жавобгарлик чоралари қўлланилади. Шу тариқа, бундай ҳолларда маъмурий жавобгарлик чоралари тегишли назорат қилувчи органлар томонидан қўлланилади.

«Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида»ги ҳамда «Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги¹ Ўзбекистон Республикаси қонунлари ҳамда бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларини бузганлик учун ишларни кўриб чиқиш ва санкциялар қўллашнинг маъмурий тартиби Қимматли қоғозлар бозори тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонунчилигининг бузилишига доир ишларни кўриб чиқиш ва жазо қўллаш тартиби тўғрисида Низом² (рўйхат рақами 1131, 2002 йил 23 апрел) билан тартибга солинган.

Ўз навбатида, «Курилиш соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар учун юридик шахсларнинг жавобгарлиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига³ мувофиқ, юридик шахсларга солинадиган жарималарни қўллаш тартиби Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 17 сентябрдаги 404-сонли қарори⁴ билан тасдиқланган Курилиш соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар учун юридик шахсларга солинадиган жарималарни ундириш тартиби тўғрисидаги Низом билан тартибга солинган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1996 й., 5–6-сон, 61-модда.

² ЎЗР вазирликлари, давлат қўмиталари ва идораларининг ахборотномаси, 2002 й., 8-сон.

³ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2001 й., 1–2-сон, 21-модда.

⁴ Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлари тўплами, 2003 й., 9-сон, 86-модда.

**3-б ў л и м . Давлат органлари ва мансабдор
шахсларнинг тадбиркорлик фаолияти субъектларига
нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш бўйича
хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан шикоят
қилиш тартиб-қоидалари**

**1-боб. Шикоятларни кўриб чиқишга ваколатли бўлган
давлат органлари ва мансабдор шахслар**

Шикоят қилиш ҳуқуқи давлат органи ёки унинг мансабдор шахси ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги)дан норози бўлган шахснинг талабига кўра бундай қарор, ҳаракат (ҳаракатсизлик)нинг қонунийлигини текширишни англатади.

Тегишли назорат қилувчи органлар томонидан тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тўғрисидаги қарорлар устидан шикоят қилиш тартибига келсак, шикоят муқобил тартибда юқори турувчи орган ёки судга берилиши мумкинлигини таъкидлаш лозим.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг¹ 23-моддаси иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар, юридик шахс тузмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган ва яқка тартибдаги тадбиркор мақомини қонунда белгиланган тарзда олган фуқаролар ўртасидаги фуқаровий, маъмурий ва бошқа ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларга доир ишлар хўжалик судига тааллуқли эканлигини таъкидлайди. Бундан ташқари, Кодекснинг 24-моддасида давлат органлари ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг қонун ҳужжатларига мувофиқ бўлмаган, ташкилотлар ва юридик шахс ташкил этмаган ҳолда тадбиркорлик фаолиятини юритаётган фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузадиган ҳужжатларини (бутунлай ёки қисман) ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги низолар хўжалик судлари томонидан ҳал этилиши белгилаб қўйилган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 234-модда.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг¹ 44-моддаси ҳамда «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг² 1- ва 3-моддаларига мувофиқ, тадбиркорлик фаолияти субъектлари давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ёки мансабдор шахсларнинг тадбиркорларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузувчи ҳар қандай ҳаракатлар (ҳарактсизлик), қарорлар устидан судга шикоят қилишлари мумкин. Ушбу низолар субъектларининг таркибини инобатга оладиган бўлсак, бу турдаги низолар фақатгина хўжалик судларига тааллуқлидир (низо иқтисодиёт соҳасида тадбиркорлик фаолиятининг амалга оширилиши муносабати билан вужудга келади).

Шу тариқа, давлат органи томонидан тадбиркорлик фаолияти субъектига нисбатан ҳуқуққа хилоф равишда ҳуқуқий таъсир чоралари қўлланган ҳолларда унга нисбатан ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги қарорни ноқонуний деб топиш тўғрисида судга ариза билан мурожаат этиши мумкин. Албатта, ҳуқуқий таъсир чораси қўллаш тўғрисидаги қарор устидан шикоят қилиш учун аниқ асослар керак бўлади, хусусан: 1) қонун ҳужжатлари нормаларига номувофиқлиги; 2) давлат органлари томонидан қарор чиқариш тартибининг бузилганлиги.

Тадбиркорлик субъекти ўз даъвосида унга нисбатан ҳуқуққа хилоф равишда қўлланилган ҳуқуқий таъсир чораси натижасида етказилган зарарни қоплашни талаб қилиши мумкин. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг³ 15-моддаси талабига асосан давлат органлари, фуқароларнинг ўзини

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1994 й., 1-сон, 5-модда.

² Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1995 й., 9-сон, 183-модда.

³ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ахборотномаси, 1996 й., 2-сонга илова.

ўзи бошқариш органлари ёки ушбу органлар мансабдор шахсларининг ғайриқонуний ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги), шу жумладан давлат органи ёки фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ бўлмаган ҳужжат чиқарилиши натижасида фуқарога ёки юридик шахсга етказилган зарар давлат томонидан ёки фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органи томонидан тўланиши керак.

Ҳуқуқий таъсир чораси қўллаш тўғрисидаги қарор устидан шикоят қилиш тартибининг ўта муҳим томонларидан бири унинг амал қилишини тўхтатиб туришдир. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 123-моддаси судга шикоят бериш суднинг қарори қонуний кучга киргунига қадар шикоят қилинаётган қарорни ёки ҳаракатни ижро этишни, шу жумладан қўшимча ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундиришни, шунингдек молиявий санкциялар қўлланилишини тўхтатиб туришини аниқ белгилаган.

Тадбиркорлик субъектига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тўғрисидаги қарор устидан юқори турувчи органга шикоят қилишнинг тартиби бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда ўз ифодасини топган. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 124-моддасига кўра давлат солиқ хизмати органининг қарори, унинг мансабдор шахсининг ҳаракатлари ёки ҳаракатсизлиги устидан шикоят давлат солиқ хизматининг тегишли юқори турувчи органига ёзма шаклда берилади.

Шуни эътиборга олиш керакки, суднинг ўзи ҳам тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораси қўллаш тўғрисидаги масалани ҳал этишда қўлланиладиган чоранинг ноқонунийлигини келтириб чиқарувчи моддий ва процессуал қонун талаблари бузилишига йўл қўйиши мумкин. Қонунчилик тадбиркорлик субъектларига ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш тўғрисидаги суд қарорлари устидан шикоят қилиш учун барча зарур имкониятларни яратиб берган.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг 155¹⁸-моддасига асосан Хўжалик судининг ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича ҳал қилув қарори, агар апелляция шикояти (протести) берилмаган бўлса, у қабул

қилинганидан кейин ўн кун ўтгач қонуний кучга қиради. Апелляция шикоят (протести) берилган тақдирда хўжалик судининг ҳал қилув қарори, агар у бекор қилинмаган бўлса, апелляция инстанцияси судининг қарори қабул қилинган кундан эътиборан қонуний кучга қиради.

Хўжалик судининг ҳуқуқий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича ҳал қилув қарори устидан берилган апелляция шикоят (протести) хўжалик судига келиб тушган кундан эътиборан ўн беш кун ичида кўриб чиқилади.

2-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларининг нотўғри қўлланишида айбдор бўлган мансабдор шахсларга нисбатан қўлланиладиган жавобгарлик чоралари

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида қонуний тадбиркорлик фаолиятига тўсқинлик қилганлик учун тегишли жавобгарлик чораларининг белгиланганлиги тадбиркорлик субъектларига нисбатан турли хил суиистеъмолликларнинг олдини олишга хизмат қилади, жумладан уларга нисбатан ноқонуний равишда ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш фактларининг бартараф этилишини, айбдор мансабдор шахсларни муқаррар равишда жавобгарликка тортиш ва тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилинишини таъминлайди.

Тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуққа хилоф равишда ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаганлиги учун айбдор мансабдор шахсларни жавобгарликка тортиш масаласини таҳлил қила туриб, уларнинг фуқаролик, интизомий, маъмурий ва жиной жавобгарликка тортиш чегараларини аниқ ажратиш олиш лозим.

Фуқаролик жавобгарлиги. «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг¹ 38-моддасига мувофиқ тадбиркорлик фао-

¹ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ахборотномаси, 2000 й., 5–6-сон, 140-модда.

лияти субъектига етказилган зарарнинг ўрни бу зарарни етказган шахс томонидан тўла ҳажмда, шу жумладан бой берилган фойдани қўшиб қопланиши керак. «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 38-моддаси, шунингдек, давлат органларининг, фуқаролар ўзини-ўзи бошқариш органларининг ноқонуний қарорлари натижасида тадбиркорлик фаолияти субъектига етказилган зарарнинг ўрни, уларнинг мансабдор шахслари айбидан катъи назар, суднинг қарори асосида қопланиши кераклигини назарда тутати.

Интизомий жавобгарлик. Тегишли давлат органларининг мансабдор шахслари томонидан белгиланган тартибни бузган ҳолда қонунчиликда назарда тутилган етарли асослар бўлмасдан ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаганликлари, бошқача қилиб айтганда ўз меҳнат вазифаларини лозим даражада бажармаганликлари айбдор мансабдор шахсларни интизомий жавобгарликка тортишга олиб келиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг 181-моддасига мувофиқ¹ ходимга меҳнат интизомини бузганлиги учун иш берувчи қуйидаги интизомий жазо чораларини қўллашга ҳақли: 1) ҳайфсан; 2) ўртача ойлик иш ҳақининг ўттиз фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда жарима. Ички меҳнат тартиби қоидаларида ходимга ўртача ойлик иш ҳақининг эллик фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда жарима солиш ҳоллари ҳам назарда тутилиши мумкин. Ходимнинг иш ҳақидан жарима ушлаб қолиш ушбу Кодекснинг 164-моддаси талабларига риоя қилинган ҳолда иш берувчи томонидан амалга оширилади; 3) меҳнат шартномасини бекор қилиш (100-модда иккинчи қисмининг 3 ва 4-бандлари).

Маъмурий жавобгарлик. Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси² қонуний тадбиркорлик фаолиятига тўсқинлик қилганлик учун

¹ Ўзбекистон Республикаси олий Мажлисининг ахборотномаси, 1996 й., 1-сонга илова.

² Ўзбекистон Республикаси олий Кенгашининг ахборотномаси, 1995 й., 3-сон.

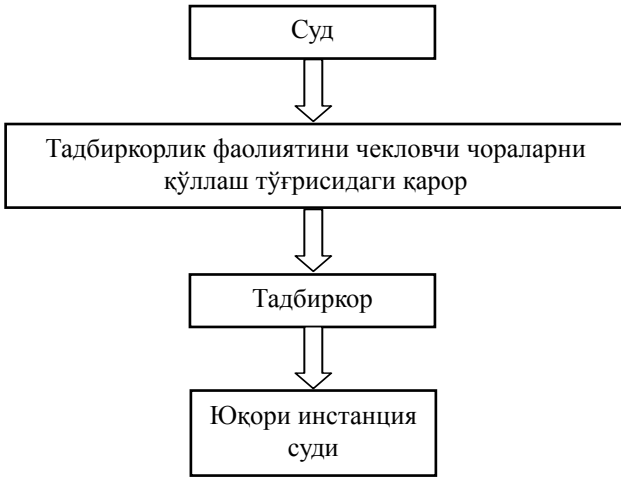
маъмурий жавобгарлик чораларини белгилайди (241¹-модда). Бундай ҳуқуқбузарликни содир этганлик учун маъмурий жавобгарлик 2001 йилнинг декабрида киритилган эди. Кодекснинг мазкур моддасида кўрсатилган ҳуқуқбузарликнинг объектив томони тадбиркорлик фаолияти субъектининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатлари чекланишидир. Бу каби чеклашнинг классик кўринишларидан бири – бу ҳуқуққа хилоф равишда ҳуқуқий таъсир чораси қўллашдир.

Жиноий жавобгарлик. Алоҳида ҳолларда тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳуқуққа хилоф равишда ҳуқуқий таъсир чоралари қўлланилишида айбдор бўлган мансабдор шахслар Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 205- ёки 206-моддаларига асосан жиноий жавобгарликка тортилишлари мумкин¹. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 205-моддасида ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилганлик, яъни ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш, яъни мансабдор шахснинг ўз мансаб ваколатидан фойдаланиши фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқладиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёхуд жиддий зиён етказилишига сабаб бўлганлик учун жиноий жавобгарлик белгиланган. Ҳокимият ёки мансаб ваколати доирасидан четга чиқиш, яъни мансабдор шахснинг ўзига қонун билан берилган ваколатлар доирасидан четга чиқадиган ҳаракатларни содир этиши, фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқладиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёки жиддий зиён етказилишига сабаб бўлса, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 206-моддасига мувофиқ жиноий жавобгарлик белгиланган.

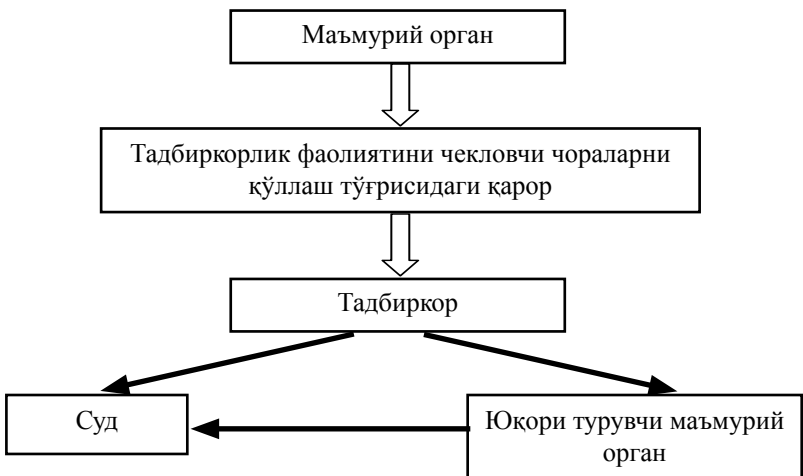
¹ Ўзбекистон Республикаси олий Кенгашининг ахборотномаси, 1995 й., 1-сон.

СХЕМАЛАР

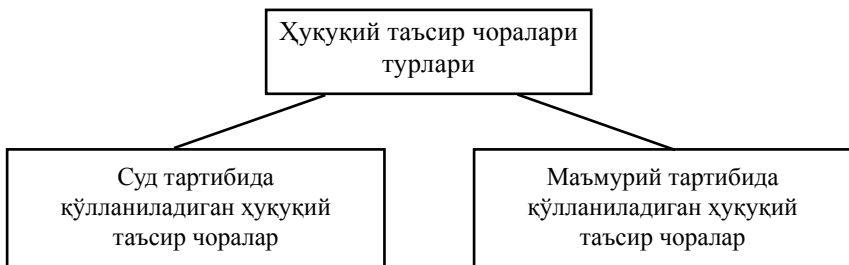
Суднинг тадбиркорлик фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш тўғрисидаги қарорлари устидан шикоят қилиш тартиб-қоидалари

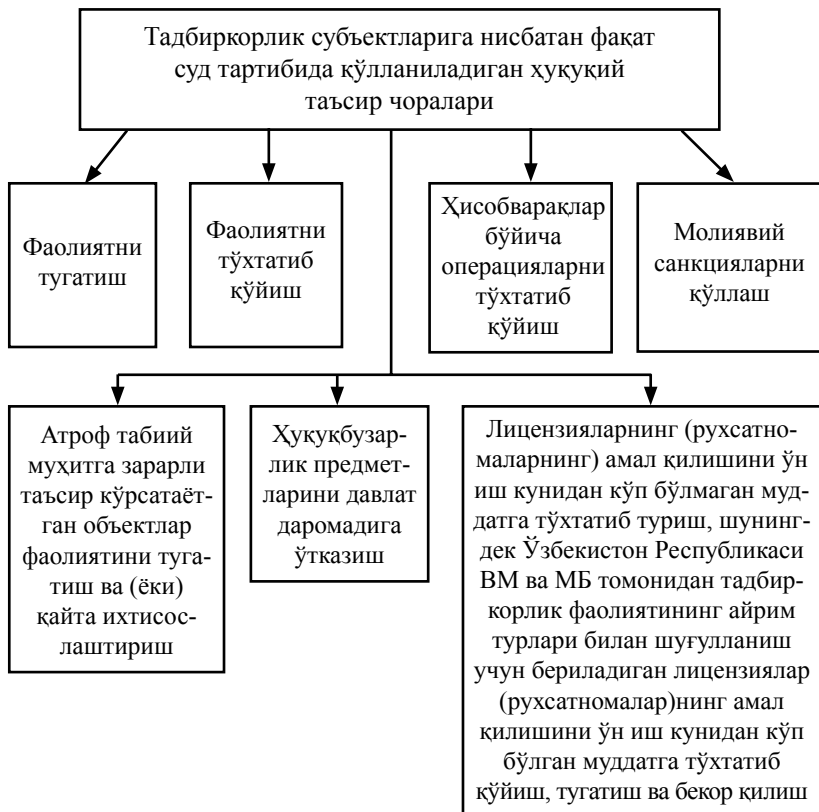
Мансабдор шахсларнинг тадбиркорлик фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш тўғрисидаги қарорлари устидан шикоят қилиш тартиб-қоидалари

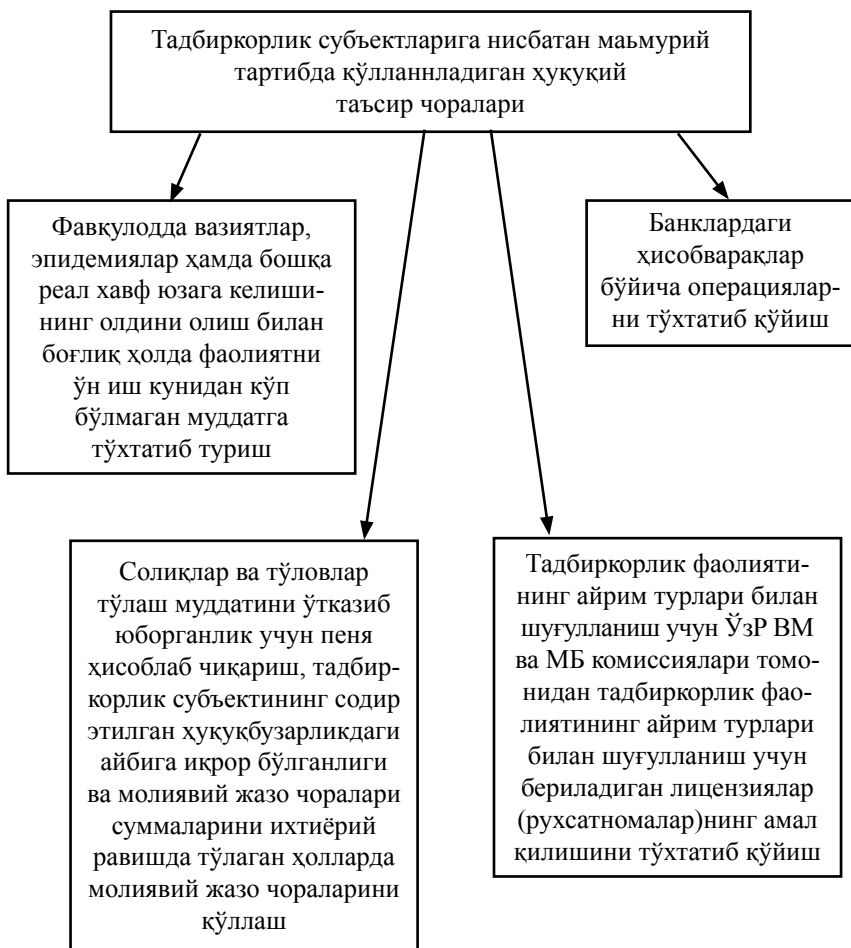
Ҳуқуқий таъсир чораларининг турлари

Тадбиркорлик субъектларига нисбатан фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари

Тадбиркорлик субъектларига нисбатан маъмурий тартибда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари

Хукукий таъсир чораларини қўллаш тўғрисидаги ишларни юритиш

Ариза тақдим қилиш

Даъво аризаси назорат қилувчи орган томонидан хўжалик судига тақдим этилади

Хукукий таъсир чораларини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича хабарномалар ва чақирувлар

Хўжалик суди ишда иштирок этувчи шахсларни суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида ушбу Кодекда белгиланган тартибда хабардор қилади. Бунда суд аризачининг зиммасига жавобгарни суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида хабардор қилиш мажбуриятини юклашга ҳақли. Суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган мазкур шахсларнинг келмаганлиги, агар суд уларнинг келишини мажбурий деб топмаган бўлса, ишни кўриб чиқиш учун тўсқинлик қилмайди.

Хукукий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича суд муҳокамаси

Хукукий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш ишни судда кўришга тайёрлаш тўғрисидаги ажрим чиқарилган кундан бошлаб ўн беш кундан ортиқ бўлмаган муддатда кўриб чиқилиши керак, ариза хўжалик судига келиб тушганидан кейин камида бир ойдан сўнг кўриладиган молиявий жазо чораларни қўллаш тўғрисидаги ишлар бундан мустасно. Хукукий таъсир чораларини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича келишув битими тузилишига йўл қўйилмайди.

Хукукий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш бўйича хўжалик судининг ҳал қилув қарори

Хукукий таъсир чорасини қўллаш тўғрисидаги иш иш бўйича ҳал қилув қарори хўжалик суди томонидан ушбу Кодекснинг 18-бобида белгиланган қоидалар асосида қабул қилинади.

VI қисм

ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ СУБЪЕКТИНИ ТУГАТИШ

1-б ў л и м . Тадбиркорлик фаолияти субъектини тугатишнинг умумий қондалари

Тадбиркорлик фаолияти субъектини **тугатиш** унинг мол-мулки мулкдорининг ёки бундай корхоналарни тузишга ваколатли органнинг қарорига мувофиқ ёхуд суднинг қарорига биноан амалга оширилади.

(«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 48-моддасига қаранг.)

Юридик шахсни **тугатиш** унинг ҳуқуқ ва бурчлари ҳуқуқий ворислик тартибида бошқа шахсга ўтмасдан бекор қилинишига олиб келади.

Юридик шахс куйидаги ҳолларда тугатилиши мумкин:

унинг муассислари (иштирокчилари)нинг ёки таъсис ҳужжатлари билан тугатишга ваколат берилган юридик шахс органининг қарорига мувофиқ, шу жумладан юридик шахснинг амал қилиш муддати тугаши, уни ташкил этишдан қўзланган мақсадга эришилганлиги муносабати билан ёки юридик шахсни ташкил қилиш чоғида қонун ҳужжатлари бузилишига йўл қўйилганлиги сабабли, агар бу бузилишларни бар-тараф этиб бўлмаса, суд юридик шахсни рўйхатдан ўтказишни ҳақиқий эмас деб топганида;

фаолият рухсатномасиз (лицензиясиз) амалга оширилган ёки қонун томонидан тақиқланган фаолият амалга оширилган ёхуд олти ой мобайнида (савдо ва савдо-воситачилик корхонаси эса – уч ой мобайнида) банк ҳисобварақлари бўйича пул операцияларини ўтказиш билан боғлиқ молия-хўжалик фао-

лияти амалга оширилмаган, деҳқон ва фермер хўжаликлари бундан мустасно ва (ёки) давлат рўйхатидан ўтказилган пайдан эътиборан бир йил ичида устав фонди таъсис ҳужжатларида назарда тутилган миқдорда шакллантирилмаган тақдирда, қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, шунингдек ушбу Кодексда назарда тутилган бошқа ҳолларда (Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 53-моддаси) суднинг қарорига мувофиқ.

2-б ў л и м . Тадбиркорлик фаолияти субъектларини тугатишнинг турлари

«Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига, шунингдек Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисидаги Низомга мувофиқ тадбиркорлик субъектларини тугатиш:

- ихтиёрий;
- мажбурий бўлиши мумкин.

Ихтиёрий тугатиш тартибини қисман мисол тариқасида кўриб чиқамиз.

Корхонани ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор норматив-ҳуқуқий ҳужжатда белгиланган тартибда унинг муассислари томонидан қабул қилинади. Қарорда тугатувчи ёки тугатиш комиссияси кўрсатилади.

Тугатувчи тайинланган вақтдан бошлаб корхона ишларини бошқариш бўйича барча ваколатлар унга ўтади.

Тугатувчи:

– ихтиёрий тугатишни амалга оширади ва корхонанинг кредиторлари, муассислари (қатнашчилари) ҳамда бошқа тегишли шахслар манфаатларига риоя этилишини таъминлайди;

– ишончномасиз корхона номидан вакиллик қилади, корхонанинг молиявий, тўлов-ҳисоб-китоб ва бошқа ҳужжатларини имзолайди;

– корхонанинг барча мансабдор шахслари ва ходимлари томонидан бажарилиши мажбурий бўлган буйруқлар, фармойишлар ва бошқа ҳужжатлар чиқаради;

– қонун ҳужжатларида ўз ваколатига киритилган масалаларни ҳал қилади, шунингдек муассислар (қатнашчилар) қарорига кўра берилган тақдирда бошқа ваколатларни ҳам амалга оширади.

Тугатувчи ихтиёрий тугатиш тўғрисида қарор қабул қилингандан сўнг кейинги иш кунидан кечикмай:

– рўйхатдан ўтказган органга – ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор нусхасини;

– корхонанинг талаб қилиб олинadиган асосий депозит ҳисоб рақамига хизмат кўрсатувчи банкка ва корхонанинг хорижий валютадаги маблағлари жамланадиган ваколатли банкка:

– ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор нусхасини;

– имзолар намуналари ва тугатувчи муҳрининг босма изи қўйилган, нотариал тасдиқланган карточкаларнинг икки нусхасини;

– корхонанинг миллий валютадаги иккиламчи депозит ҳисоб рақамларига, жамғарма депозит ҳисоб рақамларига ва муддатли депозит ҳисоб рақамларига хизмат кўрсатувчи банкларга – уларни ёпиш ҳамда маблағларнинг мавжуд қолдиқларини унинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақамига ўтказиш тўғрисидаги ариза-топшириқномани;

– корхонанинг хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган депозит ҳисоб рақамлари, жамғарма депозит ва муддатли депозит ҳисоб рақамлари очилган банкларга – уларни ёпиш ҳамда маблағларнинг мавжуд қолдиқларини унинг депозит ҳисоб рақамларига, унинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақами очилган жойда очилган хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган депозит ҳисоб рақамига ёки, агар унинг асосий ҳисоб рақамига хизмат кўрсатувчи банк ваколатли банк ҳисобланмаса, бошқа ваколатли банкдаги хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган депозит ҳисоб рақамига ўтказиш тўғрисидаги ариза-топшириқномани жўнатади.

Тугатувчининг ваколатлари:

– ихтиёрий тугатиш ниҳоясига етганда – корхонани тугатиш тўғрисидаги ёзувлар рўйхатдан ўтказган орган томонидан тегишли давлат реестрига киритилган кунда;

– корхона фаолияти тикланганда – тугатиш ишлари тўхтатилганлиги ва корхона фаолияти тикланганлиги тўғрисида қарор қабул қилинган кунда;

– корхона банкрот деб эътироф этилганда – корхона банкрот деб эътироф этилганлиги ва тугатиш ишлари бошланганлиги тўғрисида суд қарори қабул қилинган кунда;

– янги тугатувчи тайинланганда – муассислар (қатнашчилар) томонидан тегишли қарор қабул қилинган кунда тўхтатилади. Ушбу ҳолатда корхонанинг барча ҳужжатлари, муҳрлари,

штамплари ва бошқа мол-мулки янгидан тайинланган тугатувчига икки кун муддат ичида рўйхат бўйича топширилади. (Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг II бўлими).

Рўйхатдан ўтказган органнинг тегишли давлат реестрига бу тўғрида ёзувлар қайд этилгандан кейин корхона тугатилган, тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс эса ўз фаолиятини тўхтатган ҳисобланади. Корхона муассислари (қатнашчилари), тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс тугатишнинг исталган босқичида фаолиятини тиклаш ва тугатиш жараёнини тўхтатиш тўғрисида қарор қабул қилиш ҳуқуқига эга.

Савдо ва савдо-воситачи корхоналар томонидан банк ҳисоб рақамлари бўйича пул операцияларини ўтказган ҳолда молия-хўжалик фаолияти амалга оширилмаган ҳолларда банклар у ҳисобга қўйилган жойдаги солиқ хизмати органига ахборот тақдим этади.

Солиқ органи, корхоналарни тугатиш бўйича тегишли ҳудудий комиссияга корхона фаолиятини бундан кейин давом эттиришнинг мақсадга мувофиқлиги тўғрисида сўров юборди ва корхона фаолиятини бундан кейин давом эттиришнинг мақсадга мувофиқ эмаслиги тўғрисида махсус комиссия ҳулосасини олган тақдирда уч кун муддатда уни корхонани тугатиш тўғрисидаги тақдимнома билан бирга рўйхатдан ўтказувчи органга юборди.

«Рўйхатдан ўтказувчи орган солиқ органининг тақдимномасини ёки махсус комиссиянинг ҳулосасини олган кундан бошлаб бир ҳафта муддатда муассисларга (қатнашчиларга) асосларини кўрсатган ҳолда ёзма равишда, корхонани ихтиёрий тугатишни таклиф этади. Агар корхона икки ҳафта муддатда ихтиёрий тугатишга киришмаган тақдирда, рўйхатга олувчи орган хўжалик судига корхонани тугатиш тўғрисидаги даъво аризасини юборди. Хўжалик суди томонидан корхонани тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинган тақдирда тугатиш жараёни унинг топшириғига кўра махсус комиссия томонидан амалга оширилади». (Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тартиби тўғрисидаги Низомнинг III бўлими).

3-б ў л и м . Ихтиёрий тугатиш

1-боб. Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширувчи корхоналарни ихтиёрий тугатиш тартиби

«Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширувчи корхоналарни ихтиёрий тугатиш, юқорида таъкидланганидек, муассис(лар)нинг қарорига кўра амалга оширилади ва бунинг учун қарорда тугатувчи ёки тугатиш комиссияси белгиланиши керак. Тугатувчи ихтиёрий тугатиш тўғрисида қарор қабул қилингандан сўнг кейинги иш кунидан кечикмай:

– рўйхатдан ўтказган органга – ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор нусхасини (1-схемага қаранг, 2-босқич);

– корхонанинг талаб қилиб олинган асосий депозит ҳисоб рақамига хизмат кўрсатувчи банкка ва корхонанинг хорижий валютадаги маблағлари жамланган ваколатли банкка (1-схемага қаранг, 3-босқич):

– ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор нусхасини;

– имзолар намуналари ва тугатувчи муҳрининг босма изи қўйилган, нотариал тасдиқланган карточкаларнинг икки нусхасини;

– корхонанинг миллий валютадаги иккиламчи депозит ҳисоб рақамларига, жамғарма депозит ҳисоб рақамларига ва муддатли депозит ҳисоб рақамларига хизмат кўрсатувчи банкларга – уларни ёпиш ҳамда маблағларнинг мавжуд қолдиқларини унинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақамига ўтказиш тўғрисидаги ариза-топширикномани;

– корхонанинг хорижий валютадаги талаб қилиб олинган депозит ҳисоб рақамлари, жамғарма депозит ва муддатли депозит ҳисоб рақамлари очилган банкларга – уларни ёпиш ҳамда маблағларнинг мавжуд қолдиқларини унинг депозит ҳисоб рақамларига, унинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақами очилган жойда очилган хорижий валютадаги талаб қилиб олинган депозит ҳисоб рақамига ёки, агар унинг асосий ҳисоб рақамига хизмат кўрсатувчи банк ваколатли банк ҳисобланмаса, бошқа ваколатли банкдаги хорижий валютада-

ги талаб қилиб олинадиган депозит ҳисоб рақамига ўтказиш тўғрисидаги ариза-топшириқномани жўнатади.

Рўйхатдан ўтказган орган ва банклар ҳужжатларнинг олинганини ёзма равишда тасдиқлаши шарт.

Тугатувчи ихтиёрий тугатиш тўғрисида қарор қабул қилингандан кейин:

– қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда корхона ходимлари билан меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатларни тўхта-тиш чора-тадбирларини кўради;

– корхонанинг активлари ва мажбуриятларини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда хатловдан ўтказиши;

– йил бошидан бошлаб рўйхатдан ўтказган орган корхона-ни ихтиёрий тугатиш тўғрисида хабардор қилинган санагача бўлган даврда корхона томонидан тўланадиган барча турдаги солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ҳисоб-китобларни тузади;

– корхонанинг дебиторлик қарзларини олиш, шунингдек тасдиқнома олган ҳолда (қабул қилиб олинган санаси тўғрисидаги белги, почта квитанцияси, ёзма ёки электрон хабар ва шу кабилар) кредиторларни аниқлаш ва корхонанинг тугатилиши тўғрисида уларни ёзма равишда хабардор қилиш чора-тадбирларини кўради;

– бир ёки бир неча даврий босма нашрларда корхонанинг тугатилиши тўғрисида эълонлар берилишини ташкил қилади, эълонларда қуйидагилар кўрсатилади:

– корхонанинг тўлиқ ва қисқартирилган номи (шунингдек корхонанинг тугатишдан олдинги йил мобайнида ўзгартирилган барча тўлиқ ва қисқартирилган номлари кўрсатилади);

– корхонанинг жойлашган жойи (почта манзили), солиқ тўловчи идентификация тартиб рақами;

– рўйхатдан ўтказилган санаси ва рўйхатдан ўтказган орган тўғрисидаги маълумотлар (номи ва манзили);

– ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор тўғрисидаги маълумотлар (санаси, тартиб рақами);

– кредиторларнинг талаблари кўрсатилган ҳолдаги аризаларни қабул қилиш муддати; ушбу муддат кўрсатиб ўтилган эълон чиққан вақтдан бошлаб икки ойдан кам бўлмаслиги керак.

Тугатувчи оралик тугатиш баланси тасдиқлангандан кейин беш иш куни мобайнида, тасдиқномани олган ҳолда (қабул қилиб олинган санаси тўғрисидаги белги, почта квитанцияси, ёзма ёки электрон хабар ва шу кабилар) ҳар қайси кредиторни унинг талаблари эътироф этилгани ёки рад қилингани, эътироф этилган талаблар суммаси ҳақида ёзма равишда хабардор қилади».

Оралик тугатиш балансига мувофиқ, у тасдиқланган кундан бошлаб тугатувчи томонидан кредиторларга куйидаги навбат бўйича пул суммаларини тўлаш амалга оширилади:

– *биринчи навбатда* – фуқароларнинг меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган, алиментларни ундиришга ва муаллифлик шартномалари бўйича пул тўловларига доир талабларини, шунингдек фуқароларнинг ҳаёти ва саломатлигига етказилган зарар учун корхона тегишли вақтбай тўловларни соқит қилиш йўли билан жавоб берадиган талабларини қондириш;

– *иккинчи навбатда* – бюджетга, давлат мақсадли фондларига ва бюджетдан ташқари таълим муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармасига тўловлар;

– *учинчи навбатда* – бошқа кредиторларнинг талаблари.

Кредиторларнинг гаров (ипотека) билан таъминланган талабларини қондириш корхонанинг гаровга қўйилган мол-мулкни (гаров предметини) белгиланган тартибда сотишдан кейин тушган маблағлар ҳисобидан амалга оширилади. Ушбу маблағлар қолдиғи кредиторлар талабларини белгиланган навбат бўйича қондириш учун йўналтирилади.

Агар гаров (ипотека) предметини сотишдан тушган сумма кредиторларнинг гаров билан таъминланган талабларини тўлиқ қондириш учун етарли бўлмаса, у ҳолда талабларнинг қолган қисми навбат бўйича қондирилади.

Кредиторлар билан ҳисоб-китоб қилиш учун пул маблағлари етарли бўлмаган тақдирда тугатувчи томонидан:

– мол-мулкнинг бозор қийматини аниқлаш учун баҳоловчи ташкилот жалб этилади;

– корхона мол-мулкани очик савдоларда сотиш ташкил этилади.

Муомаладаги чекланган мол-мулкни сотиш ёпиқ савдоларда, қонунчиликка мувофиқ кўрсатиб ўтилган мулкка нисбатан мулк эгаси ҳуқуқига ёки бошқача буюм эгаси ҳуқуқига эга бўлган шахслар иштирокида амалга оширилади.

Савдога қўйилган санадан бошлаб икки ой мобайнида сотилмаган мол-мулк кредиторларга баҳолаш суммасида, белгиланган навбатга риоя этган ҳолда мулк этиб қабул қилиш таклиф этилиши керак.

«Тугатувчи:

– кредиторлар билан ҳисоб-китоблар тугаллангандан кейин;
– солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар, молиявий санкциялар суммаси, шу жумладан текширишлар яқунлари бўйича тўлангандан кейин;

– корхонанинг мол-мулки мол-мулкка эгалик қилиш юзасидан буюмлар бўйича ҳуқуқларга ёки ушбу корхонага нисбатан мажбуриятлар бўйича ҳуқуқларга эга бўлган муассислар (қатнашчилар) ўртасида тақсимлангандан кейин тугатиш баланси лойиҳасини тузади.

Тугатиш баланси корхонанинг муассислари (қатнашчилари) томонидан тасдиқланади ва давлат солиқ хизмати органига топширилади. Тугатиш баланси қабул қилингандан кейин давлат солиқ хизмати органи, корхонанинг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарзи бўлмаган тақдирда, бир иш куни мобайнида тугатувчига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз йўқлиги тўғрисида маълумотнома бериши шарт.

Давлат солиқ хизмати органининг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз йўқлиги тўғрисидаги маълумотномаси олингандан кейин тугатувчи корхонанинг асосий ҳисоб рақами очилган банкка ҳисоб рақамини ёпиш тўғрисидаги ариза-топшириқнома билан мурожаат қилади. Банк бир иш куни мобайнида корхонага тегишли бўлган ҳисоб рақамини ёпади ва тугатувчига асосий ҳисоб рақами ёпилгани тўғрисида маълумотнома беради.

Тугатувчи асосий ҳисоб рақами ёпилгандан кейин уч иш куни мобайнида давлат архивига корхонанинг қонун ҳужжатларида назарда тутилган барча бухгалтерия ва бошқа ҳужжатларини топширади.

«Тугатувчи корхонани давлат реестридан чиқариш учун рўйхатдан ўтказган органга қуйидаги ҳужжатларни:

– бир ёки бир неча даврий босма нашрларда чиққан корхонанинг ихтиёрий тугатилганлиги тўғрисидаги эълонни;

– давлат рўйхатидан ўтказилганлик тўғрисидаги гувоҳнома;ни;

– корхонанинг барча ҳисоб рақамлари ёпилганлиги тўғрисида хизмат кўрсатувчи банкларнинг маълумотномаларини;

– корхонанинг муҳр ва штампларини;

– ваколатли органнинг, агар мавжуд бўлса, чиқарилган қимматли қоғозларини бекор қилиш тўғрисидаги маълумотномасини;

– агар мавжуд бўлса, барча лицензиялар (рухсатномалар)нинг асл нусхаларини;

– давлат солиқ хизмати органининг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз йўқлиги тўғрисидаги маълумотномасини;

– корхона ҳужжатларининг давлат архивига топширилганлигини тасдиқловчи маълумотномани тақдим этади».

«Рўйхатдан ўтказган органнинг қарори у қабул қилинган кундан кейин бир иш куни мобайнида тугатувчига берилади ёки унга почта орқали жўнатилади. Реестрга киритиш рад этилган тақдирда тугатувчига айни бир вақтда олинган барча ҳужжатлар, муҳр ва штамплар қайтарилади.

Шуни эътиборга олиш керакки, рўйхатдан ўтказган орган корхона тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувларни давлат реестрига киритишни қуйидаги ҳолларда:

– ҳужжатлар (бир ёки бир неча даврий босма нашрларда чиққан корхонанинг ихтиёрий тугатилганлиги тўғрисидаги эълон; давлат рўйхатидан ўтказилганлик тўғрисидаги гувоҳнома; корхонанинг барча ҳисоб рақамлари ёпилганлиги тўғрисида хизмат кўрсатувчи банкларнинг маълумотномалари; корхонанинг муҳр ва штамплари) тўлиқ ҳажмда тақдим этилмаганда;

- кредиторлар талаблари мавжуд бўлганда;
- рўйхатдан ўтказган органнинг корхона томонидан давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолияти амалга оширилмаганлигини тасдиқлаш тўғрисидаги сўровномасига давлат солиқ хизмати органининг жавоби салбий бўлганда;

- корхона томонидан банкда асосий ҳисоб рақами очилмаганлиги давлат солиқ хизмати органи томонидан тасдиқланмаганда рад этиши мумкин.

«Рўйхатдан ўтказган орган давлат реестрига корхона тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувлар киритилгандан кейин бир ҳафта муддатда:

- корхона тугатилганлиги тўғрисида давлат солиқ хизмати ва статистика органларини хабардор қилади;

- тугатилган корхонанинг муҳр ва штампларини ички ишлар органига йўқ қилиш учун топширади;

- корхонага берилган лицензия ва рухсатномаларни (улар мавжуд бўлган тақдирда) уларни берган органларга топширади;

- Ўзбекистон Республикаси Халқ банкининг корхона жойлашган жойдаги филиалини корхона тугатилганлиги тўғрисида хабардор қилади».

«Тадбиркорлик субъекти – юридик шахсни ихтиёрий тугатишнинг умумий муддати рўйхатдан ўтказган орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан бошлаб тўққиз ойдан ошмаслиги керак. Агар кўрсатилган муддат ўтгунгача ҳужжатларнинг тўлиқ комплекти рўйхатдан ўтказган органга тақдим этилмаса, ихтиёрий тугатиш тўхтатилади. Рўйхатдан ўтказган орган бир иш куни мобайнида давлат солиқ хизмати ва статистика органларига ихтиёрий тугатиш тўхтатилгани тўғрисида хабар қилади.

Ихтиёрий тугатиш муддатда тугалланмаганда, шунингдек ихтиёрий тугатиш ва корхона фаолиятини тиклаш тартиботи тўхтатилганда белгиланган имтиёзлар қўлланмайди ҳамда барча тегишли тўловлар уларни ҳисоблаб ёзиш тўхтатиб қўйилган давр учун тўлиқ ҳажмда ундирилади». (Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг III бўлими).

2-боб. Давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини юритмаётган корхоналарни ихтиёрий тугатиш тартиби

Давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини юритмаётган корхоналарни ихтиёрий тугатиш тартиби «Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисида»ги Низомга асосан амалга оширилади.

Тугатувчи ихтиёрий тугатиш тўғрисида қарор қабул қилингандан сўнг кейинги иш кунидан кечикмай:

а) рўйхатдан ўтказган органга – ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор нусхасини;

б) корхонанинг талаб қилиб олинadиган асосий депозит ҳисоб рақамига (кейинги ўринларда асосий ҳисоб рақами деб аталади) хизмат кўрсатувчи банкка ва корхонанинг хорижий валютадаги маблағлари жамланадиган ваколатли банкка:

– ихтиёрий тугатиш тўғрисидаги қарор нусхасини;

– имзолар намуналари ва тугатувчи муҳрининг босма изи қўйилган, нотариал тасдиқланган карточкаларнинг икки нусхасини;

в) корхонанинг миллий валютадаги иккиламчи депозит ҳисоб рақамларига, жамғарма депозит ҳисоб рақамларига ва муддатли депозит ҳисоб рақамларига хизмат кўрсатувчи банкларга – уларни ёпиш ҳамда маблағларнинг мавжуд қолдиқларини унинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақамига ўтказиш тўғрисидаги ариза-топшириқномани;

г) корхонанинг хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган депозит ҳисоб рақамлари, жамғарма депозит ва муддатли депозит ҳисоб рақамлари очилган банкларга – уларни ёпиш ҳамда маблағларнинг мавжуд қолдиқларини унинг депозит ҳисоб рақамларига, унинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақами очилган жойда очилган хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган депозит ҳисоб рақамига ёки, агар унинг асосий ҳисоб рақамига хизмат кўрсатувчи банк ваколатли банк ҳисобланмаса, бошқа ваколатли банкдаги хорижий ва-

лютадаги талаб қилиб олинадиган депозит ҳисоб рақамига ўтказиш тўғрисидаги ариза-топшириқномани жўнатади. (Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг IV бўлими, 39–40-бандлари).

Рўйхатдан ўтказган орган ва банклар ҳужжатларнинг олинганини ёзма равишда тасдиқлаши шарт. Рўйхатдан ўтказган орган ва банкнинг ҳужжатларни қабул қилиб олган сана тўғрисидаги белги, уларнинг тугатувчига ёзма ёки электрон хабари, ҳужжатлар рўйхатдан ўтказган орган ва банкка юборилгани ҳақидаги почта квитанцияси ва шу кабилар мазкур ҳужжатлар олинганлигининг тасдиғи ҳисобланади.

а) рўйхатдан ўтказган орган хабардор қилинган санадан бошлаб:

– корхонанинг таъсис ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тақиқланади;

– мол-мулкни бегоналаштириш билан боғлиқ бўлган ёхуд мол-мулкни учинчи шахслар томонидан фойдаланиш учун беришга сабаб бўладиган битишувларни амалга оширишга йўл қўйилади;

б) миллий ва хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган асосий ҳисоб рақамларига ва иккиламчи депозит ҳисоб рақамларига хизмат кўрсатувчи банклар хабардор қилинган санадан бошлаб – корхонанинг миллий ва хорижий валютадаги ҳисоб рақамларидан маблағларни ҳисобдан чиқаришга фақат тугатувчининг топшириғига биноан, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда йўл қўйилади.

Шунингдек, корхонага хизмат кўрсатувчи барча иккиламчи депозит ҳисоб рақамлари, жамғарма депозит ҳисоб рақамлари ҳамда муддатли депозит ҳисоб рақамлари:

– миллий валютадагилари – улардаги мавжуд маблағларни корхонанинг асосий ҳисоб рақамига ўтказган ҳолда;

– хорижий валютадагилари – маблағларнинг мавжуд қолдиқларини корхонанинг миллий валютадаги асосий ҳисоб рақамлари очилган жойда очилган хорижий валютадаги талаб қилиб олинadиган депозит ҳисоб рақамларига ёки, агар унинг

асосий ҳисоб рақамига хизмат кўрсатувчи банк ваколатли банк ҳисобланмаса, бошқа ваколатли банкдаги хорижий валютадаги талаб қилиб олинадиган депозит ҳисоб рақамига ўтказган ҳолда ёпилади.

Ихтиёрий тугатиш тўғрисида қарор қабул қилингандан кейин тугатувчи:

а) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда корхона ходимлари билан меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатларни тўхтатиш чора-тадбирларини кўради;

б) корхонанинг активлари ва мажбуриятларини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда хатловдан ўтказди;

в) бир ёки бир неча даврий босма нашрларда корхонанинг тугатилиши тўғрисида эълонлар берилишини ташкил қилади, эълонларда қуйидагилар кўрсатилади:

– корхонанинг тўлиқ ва қисқартирилган номи (шунингдек, корхонанинг тугатишдан олдинги йил мобайнида ўзгартирилган барча тўлиқ ва қисқартирилган номлари кўрсатилади);

– корхонанинг жойлашган жойи (почта манзили), солиқ тўловчи идентификация тартиб рақами;

– рўйхатдан ўтказилган санаси ва рўйхатдан ўтказган орган тўғрисидаги маълумотлар (номи ва манзили);

– ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор тўғрисидаги маълумотлар (санаси, тартиб рақами);

– кредиторларнинг талаблари кўрсатилган ҳолдаги аризаларни қабул қилиш муддати; ушбу муддат кўрсатиб ўтилган эълон чиққан вақтдан бошлаб икки ойдан кам бўлмаслиги керак.

«Рўйхатдан ўтказган орган корхонанинг ихтиёрий тугатилганлиги тўғрисидаги қарор нусхаси олингандан сўнг кейинги кундан кечиктирмай юридик шахсларнинг давлат реестрига корхонанинг ихтиёрий тугатиш жараёнида эканлиги тўғрисидаги маълумотларни киритади ҳамда бу тўғрида корхона давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги ички ишлар, давлат солиқ хизмати ва статистика органларини хабардор қилади.

Корхона давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги **ички ишлар органи** рўйхатдан ўтказган органдан корхонанинг ихтиёрий тугатилганлиги тўғрисидаги ахборотни олган кунидан бош-

лаб ўн кундан кечиктирмай рўйхатдан ўтказган органга номи ёзилган амалдаги муҳрлар ва штампларни тайёрлаш учун корхонага берилган барча рухсатномалар тўғрисидаги маълумотларни тақдим этади.

Тугатувчи **корхонани давлат реестридан чиқариш учун** рўйхатдан ўтказган органга қуйидаги ҳужжатларни:

– бир ёки бир неча даврий босма нашрларда чиққан корхонанинг ихтиёрий тугатилганлиги тўғрисидаги эълонни;

– давлат рўйхатидан ўтказилганлик тўғрисидаги гувоҳномани;

– корхонанинг барча ҳисоб рақамлари ёпилганлиги тўғрисида хизмат кўрсатувчи банкларнинг маълумотномаларини;

– корхонанинг муҳр ва штампларини;

– ваколатли органнинг, агар мавжуд бўлса, чиқарилган қимматли қоғозларини бекор қилиш тўғрисидаги маълумотномасини;

– агар мавжуд бўлса, барча лицензиялар (рухсатномалар)-нинг асл нусхаларини;

– давлат солиқ хизмати органининг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз йўқлиги тўғрисидаги маълумотномасини;

– корхона ҳужжатларининг давлат архивига топширилганлигини тасдиқловчи маълумотномани тақдим этади.

Рўйхатдан ўтказган орган ҳужжатлар олингандан сўнг кейинги иш кунидан кечиктирмай корхона давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги давлат солиқ хизмати органига қуйидагиларни тасдиқлаш учун сўровнома юборади:

– корхона томонидан давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолияти амалга оширилмаганлигини тасдиқлаш учун. Бунда корхона давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги давлат солиқ хизмати рўйхатдан ўтказган органнинг сўровномаси олинган кундан бошлаб икки иш куни мобайнида ёзма жавоб юборади;

– тақдим этилган ҳужжатларда банкларда ҳисоб рақамлари очилмаганлиги тўғрисидаги хат мавжуд бўлганда – корхона томонидан ҳисоб рақамлари очилмаганлигини тасдиқлаш учун.

Бунда корхона давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги давлат солиқ хизмати органи сўровнома олинган кундан бошлаб икки ҳафта мобайнида ёзма жавоб юборади.

Рўйхатдан ўтказган орган кредиторлар талаблари мавжуд бўлмаган тақдирда қуйидаги саналардан биттаси бошланганда корхона тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувни икки иш куни мобайнида давлат реестрига киритади:

– барча ҳужжатлар олинган сана бошланганда – тақдим этилган ҳужжатларда асосий ҳисоб рақамининг ёпилгани тўғрисида банк маълумотномаси мавжуд бўлган тақдирда;

– давлат солиқ хизмати органининг корхона томонидан банкда асосий ҳисоб рақами очилмаганлигини тасдиқловчи маълумотномаси олинган сана бошланганда – тақдим этилган ҳужжатларда тугатувчининг ҳисоб рақами очилмаганлиги тўғрисидаги хати мавжуд бўлган тақдирда.

Рўйхатдан ўтказган орган корхона тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувларни давлат реестрига киритишни қуйидаги ҳолларда:

– ҳужжатлар тўлиқ ҳажмда тақдим этилмаганда;

– кредиторлар талаблари мавжуд бўлганда;

– рўйхатдан ўтказган органнинг корхона томонидан давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолияти амалга оширилмаганлигини тасдиқлаш тўғрисидаги сўровномасига давлат солиқ хизмати органининг жавоби салбий бўлганда;

– корхона томонидан банкда асосий ҳисоб рақами очилмаганлиги давлат солиқ хизмати органи томонидан тасдиқланмаганда рад этиши мумкин.

Рўйхатдан ўтказган органнинг қарори қабул қилинган кундан кейин бир иш куни мобайнида тугатувчига берилади ёки унга почта орқали жўнатилади. Бунда реестрга киритиш рад этилган тақдирда тугатувчига айтиб берилган вақтда олинган барча ҳужжатлар, муҳр ва штамплар қайтарилади.

Рўйхатдан ўтказган орган давлат реестрига корхона тугатилганлиги тўғрисидаги ёзувлар киритилгандан кейин бир ҳафта муддатда:

– корхона тугатилганлиги тўғрисида давлат солиқ хизмати ва статистика органларини хабардор қилади;

– тугатилган корхонанинг муҳр ва штампларини ички ишлар органига йўқ қилиш учун топширади;

– Ўзбекистон Республикаси Халқ банкининг корхона жойлашган жойдаги филиалини корхона тугатилганлиги тўғрисида хабардор қилади.

Тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс фаолиятини ихтиёрий тўхтатиш унинг рўйхатдан ўтказган органга тақдим этган аризаси асосида амалга оширилади.

Агар тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс банкларда ҳисоб рақамлари очилмагани тўғрисида хат тақдим этса, рўйхатдан ўтказган орган хат олингандан сўнг кейинги иш кунидан кечиктирмай тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги давлат солиқ хизмати органига унинг ҳисоб рақами очмаганлигини тасдиқлаш учун сўровнома юборади. Бунда давлат солиқ хизмати органи сўровнома олинган кундан бошлаб икки кун мобайнида ёзма жавоб юборади.

Рўйхатдан ўтказган органнинг тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс фаолиятини тўхтатиш тўғрисидаги ёзувни давлат реестрига киритиш ҳақидаги қарори қабул қилингандан сўнг бир иш куни мобайнида тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахснинг бевосита ўзига берилади ёки унга почта орқали жўнатилади.

Тадбиркорлик субъекти сифатида фаолиятининг тўхтатилиши жисмоний шахсни кредиторлар олдидаги унинг тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ мажбуриятларидан озод қилмайди.

Корхона муассислари (қатнашчилари) тадбиркорлик субъекти – жисмоний шахс, тугатувчи ўзлари тайёрлаган, рўйхатдан ўтказган органга ва давлат солиқ хизмати органига тақдим этган ҳужжатларнинг тўғрилиги ва қонунчиликка мувофиқлиги учун жавоб берадилар. (Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг IV бўлими, 49–60-бандлари).

4-б ў л и м . Мажбурий тугатиш

1-боб. Давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини юритмаётган корхоналарни тугатишнинг ўзига хос хусусиятлари

«Давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган корхоналарни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилишда ҳудудий махсус комиссия қуйидаги ҳаракатларни амалга оширадилар:

– корхонанинг тугатилиши тўғрисида матбуотда эълон берадилар;

– банк муассасаларидаги фойдаланиш ҳуқуқини бермайдиган махсус ҳисобварағи ҳамда кутилмаган ҳолатлар ҳисобварағини ёпадилар;

– муҳрлар ва штампларни йўқотиш учун ички ишлар органларига топширадилар;

– рўйхатдан ўтказувчи органга корхонани давлат реестридан чиқариш тўғрисида ариза билан мурожаат қиладилар.

Агар суд муассисларга бундай комиссияда иштирок этишни топширса, махсус комиссия жамият иштирокчилари ҳамда бегона иштирокчилардан ташкил топиши мумкин. Комиссия вақтинча фаолият кўрсатувчи орган ҳисобланади.

Матбуотда корхонанинг тугатилиши тўғрисида эълон чиққандан сўнг камида бир ойдан кейин қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилганда корхона рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан давлат реестридан чиқарилиши мумкин:

– корхонани унинг тугатилиши муносабати билан юридик шахслар давлат реестридан чиқариш тўғрисидаги ариза;

– хўжалик судининг корхонани тугатиш тўғрисидаги қарори;

– давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳноманинг;

- банк муассасасининг фойдаланиш ҳуқуқини бермайдиган махсус ҳисобварағи ҳамда кутилмаган ҳолатлар ҳисобварағи ёпилганлигини тасдиқловчи ҳужжати;
- тегишли ички ишлар органининг корхона муҳрлари ва штамплари йўқ қилиш учун топширилганлигини тасдиқловчи ҳужжати;
- солиқ органининг корхона давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги тўғрисидаги маълумотномаси;
- оммавий ахборот воситаларида корхонанинг тугатилиши тўғрисида эълон чиқарилганлигини тасдиқловчи ҳужжат;
- солиқ органи томонидан тасдиқланган тугатиш баланси;
- ҳужжатлар Давлат архивига топширилганлигини тасдиқловчи маълумотнома. (Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг IV бўлими).

2-боб. Таъсисчилари бўлмаган корхоналарни тугатишнинг ўзига хос хусусиятлари

«Муассислари бедарак бўлган корхоналар бўйича рўйхатдан ўтказувчи органлар матбуотда улар томонидан корхоналарни тугатиш жараёнининг бошланиши тўғрисида эълон бердилар ҳамда айни пайтда:

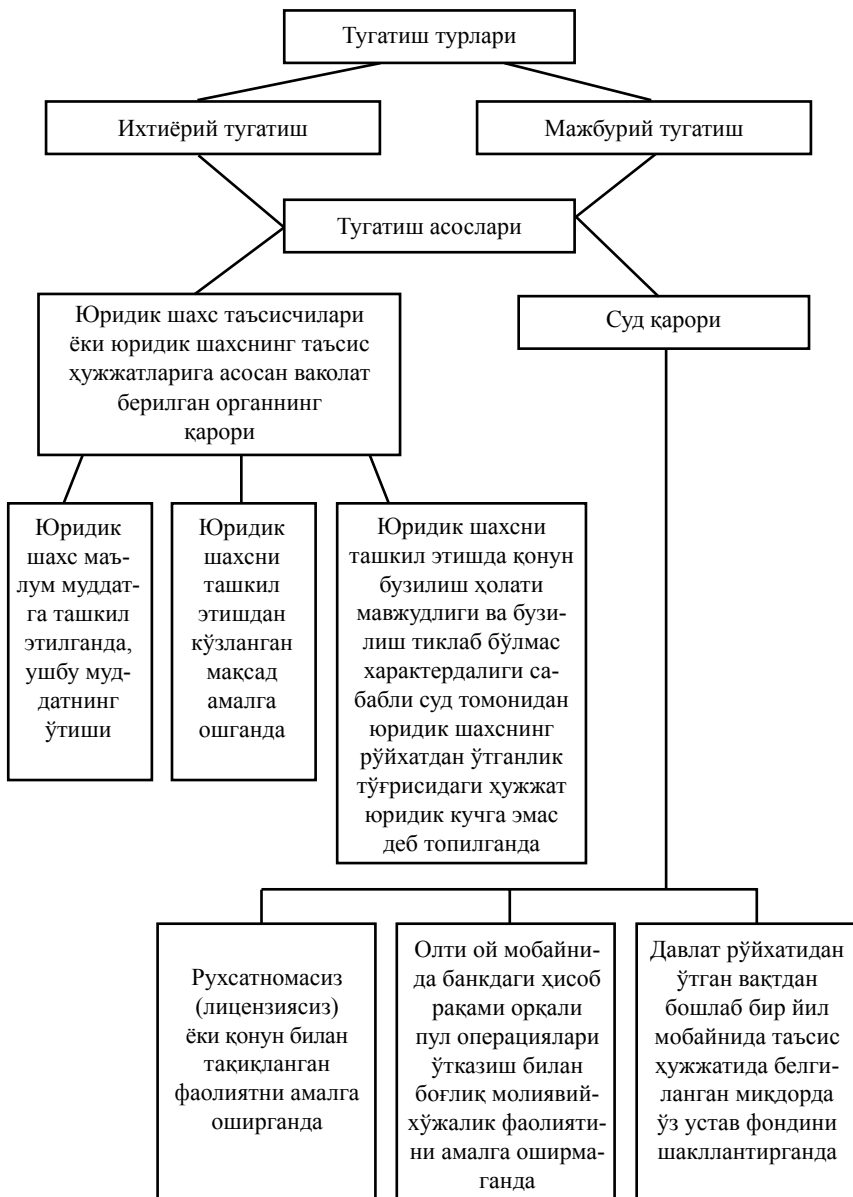
- ички ишлар органларига – муассислар ва мансабдор шахсларни қидириш чора-тадбирларини кўриш;
- мазкур корхоналарга хизмат кўрсатувчи банк муассасаларига – уларнинг банк ҳисобварақларини белгиланган тартибда ёпиш учун тегишли ахборот юбордилар.

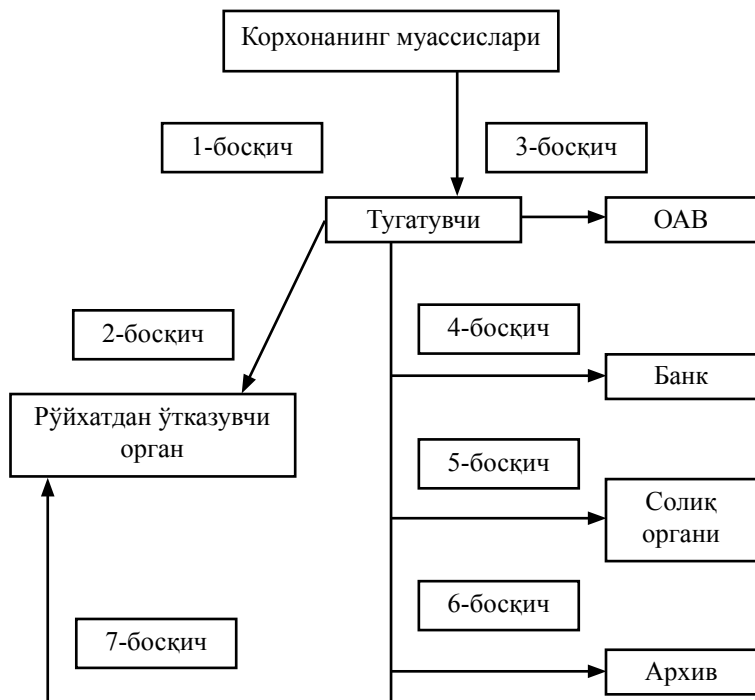
Агар уч ойдан сўнг муассислар (қатнашчилар) келмаса ёки топилмаса, рўйхатдан ўтказувчи орган бир ҳафта муддатда корхонани тугатиш тўғрисида хўжалик судига даъво аризаси билан мурожаат қилади. Хўжалик суди томонидан корхонани тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинган тақдирда туга-

тиш жараёни унинг топшириғига кўра ҳудудий махсус комиссия томонидан амалга оширилади. Корхонани тугатиш амалга оширилади.

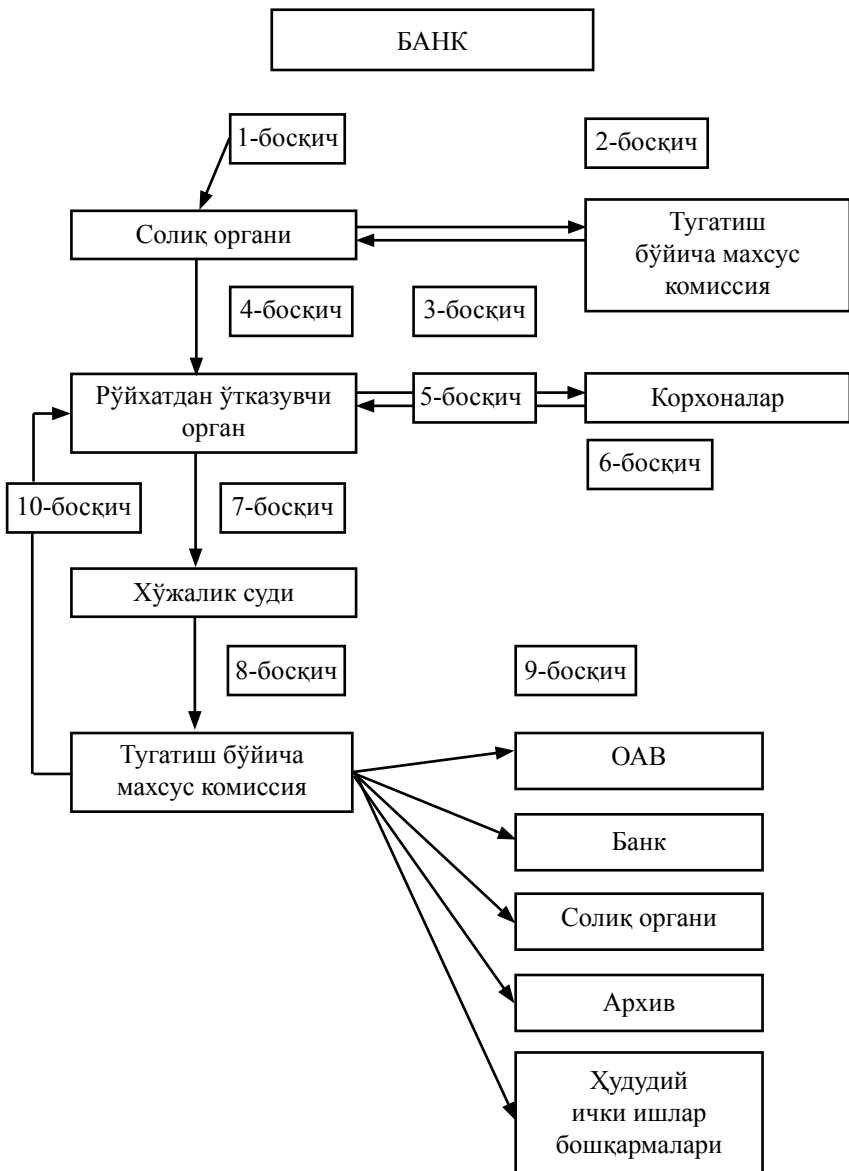
Корхонани тугатиш жараёни тугаллангандан сўнг қолган мол-мулк тегишли орган томонидан эгасиз мол-мулк сифатида ҳисобга олинади. Тугатиш жараёни тугаллангандан сўнг қолган пул маблағлари мавжуд бўлган тақдирда махсус комиссия улар ҳисобига мол-мулк сақланишини ташкил қилади. Сақлаш муддати тугатиш жараёни тугаллангандан кейин уч йилдан ошмаслиги керак. Пул маблағлари мавжуд бўлмаганда ёки уч йиллик муддат мобайнида сақлаш учун сарфланиб бўлган тақдирда, мол-мулк сақланмайди ва сотиб юборилади. Тушган маблағлар, операция харажатларидан ташқари, банкда ушбу мақсад учун махсус очиладиган ҳисобвараққа ўтказилади. Кўрсатиб ўтилган маблағлар бедарак бўлган муассислар (қатнашчилар) мулки ҳисобланади ва корхона тугатилган вақтдан камида уч йилдан сўнг маҳаллий бюджетга ўтказилиши керак». (Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг V бўлими).

Тугатишнинг турлари ва асослари

**Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрй тугатиш тартиби
схемаси**

Тадбиркорлик субъектларини мажбурий тугатиш тартиби схемаси

МУНДАРИЖА

Сўз боши	4
Ёзиш принциплари.....	9
Мазкур китобнинг тузилмаси	10
I қисм. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш	13
1-бўлим. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тизими	14
1-боб. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг мақсадлари ..	14
2-боб. Ўзбекистонда тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-қоидаларининг моҳияти ва турлари	14
2-бўлим. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйишнинг турлари	17
1-боб. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби (ПҚ-357-сон).....	17
1-§. Тадбиркорлик субъектлари.....	17
2-§. Хабардор қилиш тартиби бўйича давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-қоидалари	18
3-§. Тадбиркорлик субъектларини юридик шахс сифатида давлат рўйхатидан ўтказиш учун тақдим қилинадиган ҳужжатлар	18
4-§. Давлат рўйхатидан ўтказиш муддати	21
5-§. Давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш асослари	21
2-боб. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг рухсат бериш тартиби (ВМҚ-357-сон).....	26
1-§. Рухсат бериш тартибида давлат рўйхатидан ўтказиш тартиб-қоидалари	26
2-§. Давлат рўйхатидан ўтказиш муддати	27
3-боб. Тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорлар («четдан товар олиб келувчилар»)ни давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш (ВМҚ-413-сон, 02.09.2004 й.).....	27
1-§. Тадбиркорлик субъектлари.....	28
2-§. Давлат рўйхатидан ўтказишнинг тартиб-қоидалари	28
3-§. Тадбиркорлик субъектларини якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтказиш учун (шахсан келиб) давлат солиқ инспекциясига тақдим этиладиган ҳужжатлар	28
4-§. Якка тартибдаги тадбиркорни давлат солиқ инспекциясида давлат рўйхатидан ўтказиш муддати	29
5-§. Рўйхатдан ўтказиш тартиб-қоидалари	29
3-бўлим. Шикоят қилиш тартиби	31
1-боб. Рўйхатдан ўтказувчи органнинг қарорлари ва ҳаракатлари устидан юқори турувчи орган, шунингдек бошқа давлат органларига шикоят қилиш.....	31
2-боб. Рўйхатдан ўтказувчи органнинг қарорлари ва ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш	35
II қисм. Тадбиркорлик фаолиятини лицензиялаш	36
1-бўлим. Лицензиялаш тадбиркорлик фаолиятининг айрим турларини юртишнинг муҳим шартларидан бири сифатида	38
1-боб. Лицензия тўғрисида умумий тушунча.....	38
1-§. Лицензиялаш тушунчаси.....	38
2-§. Лицензиялашнинг қонуний тартибга солиниши	38
3-§. Лицензияланадиган фаолият турларини белгилаш	39
4-§. Лицензиялар беришни амалга оширадиган давлат органлари	41

4.1. Лицензияловчи органлар.....	41
4.2. Лицензияловчи органларнинг ваколатлари	42
2-боб. Лицензиялар	43
1-§. Лицензия олиш.....	43
1.1. Хужжатларни тақдим қилиш	43
1.2. Лицензия олишнинг тартиб-қоидалари	44
1.3. Лицензия шартномаси	46
1.4. Лицензия беришни рад этиш	46
1.5. Шикоят қилиш.....	47
2-§. Лицензиянинг амал қилиши тўғрисида умумий тушунча	48
3-§. Лицензиянинг амал қилиш муддати.....	49
4-§. Лицензия бериш тўғрисидаги аризани кўриб чиққанлик учун йиғим.....	49
5-§. Давлат божи ва бошқа харажатлар	50
3-боб. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш, тугатиш ва бекор қилиш	51
1-§. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш шартлари	51
2-§. Лицензиянинг амал қилишини тугатиш шартлари	53
3-§. Лицензияни бекор қилиш	54
4-боб. Лицензия талаблари ва шартларига риоя этилиши устидан назорат қилиш	56
5-боб. Шикоят қилиш.....	57
1-§. Лицензия беришни рад этиш устидан шикоят қилиш	57
2-§. Лицензиянинг амал қилишини тўхтатиб туриш, тугатиш ва бекор қилиш тўғрисидаги қарор устидан шикоят қилиш тартиби.....	57
III қисм. Ҳисоботлар	62
1-бўлим. Ҳисоботлар	64
1-боб. Ҳисоботлар: турлари, тузиш ва тақдим қилиш тартиби	64
1-§. Ҳисоботлар шакллари.....	64
1.1. Статистик ҳисоботлар.....	64
1.1.1. Давлат статистикаси органлари	64
1.1.2. Давлат статистикасининг асосий вазифалари	65
1.2. Молиявий ҳисоботлар.....	75
1.2.1. Молиявий ҳисобот тушунчаси.....	75
1.2.2. Молиявий ҳисоботни тақдим қилиш тартиби	76
1.3. Солиқ ҳисоботи тушунчаси	77
1.3.1. Солиқ ҳисоботини тузиш	78
1.3.2. Солиқ ҳисоботини тақдим қилиш тартиби.....	79
1.3.3. Солиқ ҳисоботига аниқликларни тақдим қилиш	81
1.3.4. Солиқ ҳисоботини сақлаш муддати	82
IV қисм. Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш	84
1-бўлим. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тушунчаси, турлари ва уларнинг аҳамияти	87
1-боб. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тўғрисида умумий тасаввур	87
1-§. Текшириш тушунчаси	87
2-§. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишнинг асосий принциплари.....	88
3-§. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш шакллари ва уларнинг аҳамияти.....	90
3.1. Режали текшириш ва унинг аҳамияти	93
3.1.1. Режали текшириш ўтказиш шартлари	93
3.1.2. Режали текширишлар ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар	93
3.1.3. Режали текширишлар ўтказишнинг даврийлиги	94
3.2. Режадан ташқари текшириш ва унинг аҳамияти	95
3.2.1. Режадан ташқари текшириш ўтказишнинг шартлари	95
3.2.2. Режадан ташқари текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар	95
3.2.3. Режадан ташқари текширишлар ўтказишнинг даврийлиги.....	96

3.3. Муқобил текшириш тушунчаси ва унинг аҳамияти.....	96
3.3.1. Муқобил текшириш ўтказишнинг шартлари	96
3.3.2. Муқобил текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар	96
3.3.3. Муқобил текширишлар ўтказишнинг даврийлиги	97
3.4. Назорат тартибида текшириш ва унинг аҳамияти.....	97
3.4.1. Назорат тартибида текшириш ўтказишнинг шартлари	97
3.4.2. Назорат тартибида текшириш ўтказиш учун асос бўладиган ҳужжатлар	98
3.4.3. Назорат тартибида текширишлар ўтказишнинг даврийлиги.....	98
3.5. Назорат қилувчи органларнинг Кенгаш (вилоят комиссиялари) билан қўшимча равишда келишувсиз амалга ошириладиган назорат вазибалари	98
3.5.1. Назорат қилувчи органларнинг назорат вазибаларини амалга ошириш шартлари	98
3.5.2. Назорат қилувчи органларнинг назорат вазибаларини амалга ошириш учун асос бўладиган ҳужжатлар	98
3.5.3. Назорат тартибида текширишлар ўтказишнинг даврийлиги.....	99
2-боб. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш тўғрисида умумий тасаввур	99
1-§. Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишда назорат қилувчи органлар ходимларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.....	99
2-§. Текширишда тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари	100
3-§. Текширишда амалга ошириладиган ҳаракатлар	101
4-§. Давлат солиқ хизмати органининг солиқ текшируви материалларини кўриб чиқиш натижалари бўйича қарори	101
3-боб. Шикоят қилиш тартиби	104
V қисм. Тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш	107
1-бўлим. Умумий қоидалар	109
1-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тушунчаси. Уларни қўллаш мақсадлари	109
1-§. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тушунчаси	109
2-§. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллашнинг мақсадлари.....	110
2-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тартиб-қоидаларининг норматив-ҳуқуқий базаси.....	111
3-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш ҳуқуқига эга бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслар	114
2-бўлим. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тартиби.....	116
1-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш асослари	116
2-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари турлари.....	118
1-§. Фаолиятни тугатиш.....	118
2-§. Атроф табиий муҳитга зарарли таъсир кўрсатаётган объектлар фаолиятини тугатиш ва (ёки) қайта ихтисослаштириш	121
3-§. Фаолиятни чеклаш, тўхтатиб туриш ва тақиқлаш	122
4-§. Банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш.....	123
5-§. Молиявий санкцияларни қўллаш	126
6-§. Ҳуқуқбузарлик предметларини давлат даромадига ўтказиш.....	130
7-§. Тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари билан шўғулланиш лицензиялари (рухсатномалари)ни ўн иш кунидан кўпроқ муддатга тўхтатиб қўйиш ёки амал қилишини тугатиш ва бекор қилиш	130
3-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан маъмурий тартибда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари турлари.....	132
4-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш тўғрисидаги масалани суд ва маъмурий тартибда ҳал қилиш	135

3-бўлим. Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чоралари қўллаш бўйича хатти-ҳаракатлари (қарорлари) устидан шикоят қилиш тартиб-қоидалари	139
1-боб. Шикоятларни кўриб чиқишга ваколатли бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслар.....	139
2-боб. Тадбиркорлик фаолияти субъектларига нисбатан ҳуқуқий таъсир чораларининг ногўғри қўлланишида айбдор бўлган мансабдор шахсларга нисбатан қўлланиладиган жавобгарлик чоралари	142
VI қисм. Тадбиркорлик фаолияти субъектини тугатиш	149
1-бўлим. Тадбиркорлик фаолияти субъектини тугатишнинг умумий қоидалари	149
2-бўлим. Тадбиркорлик фаолияти субъектларини тугатишнинг турлари	151
3-бўлим. Ихтиёрий тугатиш	154
1-боб. Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширувчи корхоналарни ихтиёрий тугатиш тартиби	154
2-боб. Давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини юритмаётган корхоналарни ихтиёрий тугатиш тартиби	160
4-бўлим. Мажбурий тугатиш	166
1-боб. Давлат рўйхатидан ўтказилган вақтдан бошлаб молия-хўжалик фаолиятини юритмаётган корхоналарни тугатишнинг ўзига хос хусусиятлари	166
2-боб. Таъсисчилари бўлмаган корхоналарни тугатишнинг ўзига хос хусусиятлари	167

Схемалар ва ҳужжатларнинг шакллари

I қисм. Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш

Схемалар

Юридик шахс ташкил этган тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш	24
Якка тартибдаги тадбиркорлар, юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжаликларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш.....	25

III қисм. Ҳисоботлар

Ҳужжатлар шакллари

Давлат статистика ҳисоботи.....	66
Корхонанинг молиявий аҳволи тўғрисида ҳисобот	68

V қисм. Тадбиркорлик субъектларига нисбатан уларнинг фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш

Схемалар

Суднинг тадбиркорлик фаолиятини чекловчи чораларни қўллаш тўғрисидаги қарорлари устидан шикоят қилиш тартиб-қоидалари	145
Тадбиркорлик субъектларига нисбатан фақат суд тартибида қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари	146
Тадбиркорлик субъектларига нисбатан маъмурий тартибда қўлланиладиган ҳуқуқий таъсир чоралари	147

VI қисм. Тадбиркорлик фаолияти субъектини тугатиш

Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш тартиби.....	170
Тадбиркорлик субъектларини мажбурий тугатиш тартиби.....	171

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
ЯПОНИЯ ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК АГЕНТЛИГИ (ЈСА)

**Тадбиркорлар учун маъмурий
тартиб-қоидалар тўғрисида
БРОШЮРА**

«Sharq» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент – 2011

Муҳаррир *А. Аҳмедов*
Бадий муҳаррир *У. Сулаймонов*
Техник муҳаррир *Р. Бобохонова*
Саҳифаловчи *Ш. Раҳимқориев*
Мусахҳихлар: *Ж. Тоирова, Ю. Бизаатова*

Нашриёт лицензияси АІ № 201, 28.08.2011 йил

Теришга берилди 14.09.2011. Босишга рухсат этилди 12.10.2011. Бичими 60x90^{1/16}.
«Times New Roman» гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма табағи 11,0.
Нашриёт ҳисоб табағи. 11,72. Адади 2000. Буюртма № 1774.

**«Sharq» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
босмахонаси.**

100000, Тошкент ш., Буюк Турон кўч., 41.